

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΩΣ ΜΕΛΛΟΥΣΑ ΜΗΤΕΡΑ ΚΑΙ Η ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ
ΤΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ ΤΗΣ»**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ : ΑΓΓΕΛΙΚΗ – ΝΙΚΗ ΑΛΕΞΑΚΟΥ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ – ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ : ΚΛΩΝΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

Πάτρα, Σεπτέμβριος 2010

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

**«Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΩΣ ΜΕΛΛΟΥΣΑ ΜΗΤΕΡΑ ΚΑΙ Η ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ
ΤΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ ΤΗΣ»**

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ :

ΑΛΕΞΑΚΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΗ – ΝΙΚΗ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ – ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ :

ΚΛΩΝΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

Πτυχιακή εργασία για τη λήψη πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματών Υγείας και Πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.) Πάτρας

Πάτρα, Σεπτέμβριος 2010

**Η Πτυχιακή Εργασία των Αλεξάκου Αγγελικής – Νίκης και Παναγιωτοπούλου
Ευαγγελίας – Αλεξάνδρας εγκρίνεται :**

Υπογραφές

1. Παναγιώτα Κλωνή (επιβλέπουσα καθηγήτρια)

Μέλη εξεταστικής επιτροπής :

2.

3.

Στις οικογένειές μας

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	11
ΟΡΙΣΜΟΙ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	
1.1. Ορισμοί εννοιών	12
1.2. Ιστορική Αναδρομή	14
1.2.1. Προϊστορική εποχή	14
1.2.2. Αρχαία Αθήνα	15
1.2.3. Αρχαία Σπάρτη	16
1.2.4. Αρχαία Ρώμη	17
1.2.5. Μεσαίωνας	18
1.2.6. Αναγέννηση	20
1.2.7. Τουρκοκρατία	20
1.2.8. Νεότερα χρόνια (19 ^{ος} αι. και 20 αι.)	21
1.2.9. Σημερινή Εποχή	23
1.3. Ρόλοι – Τύποι	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	26
ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ	
2.1. Παράγοντες από την προσωπικότητα κάθε γυναίκας – μητέρας	27
2.2. Η ευθύνη της οικογένειας	29
2.3. Η θέση της κοινωνίας απέναντι στην εργαζόμενη μητέρα	31
2.4. Η κρίση στη σημερινή οικογένεια	35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ΩΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ	40
ΜΗΤΕΡΑ	
3.1. Σωματικές Συνέπειες	41
3.2. Ψυχοσυναισθηματικές Συνέπειες	47
3.3. Κοινωνικοοικονομικές Συνέπειες	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	70
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΠΕΙΩΝ	
4.1. Κοινωνικά – εργασιακά θέματα	71
4.2. Σεξιστικά θέματα	72
4.3. Εκπαιδευτικά θέματα	74
4.4. Θέματα υγείας	76
4.5. Λοιπά θέματα	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΚΑΙ ΟΙ	82
ΔΟΜΕΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	
5.1. Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού	83
5.2. Δομές Στήριξης σε Εθνικό Επίπεδο	85
5.3. Δομές Στήριξης σε Τοπικό Επίπεδο	93
5.4. Λοιπές δομές	98
5.5. Ανακεφαλαίωση	104
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	109
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	116

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ

Η εναρμόνιση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής της γυναίκας, η οποία καλείται να παίξει και το ρόλο της μητέρας, είναι ένα ζήτημα που έχει προκύψει τις τελευταίες δεκαετίες, με τη δυναμική είσοδο της γυναίκας στον εργασιακό στίβο.

Όμως, ύστερα από προσεκτικότερη εξέταση των ιστορικών δεδομένων, παρατηρούμε ότι αυτό το ζήτημα δεν είναι σύγχρονο, αλλά υπάρχει ανά τους αιώνες, αφού πάντα η γυναίκα καλείτο να διαδραματίσει ταυτόχρονα πολλούς ρόλους (σύζυγος – μητέρα – νοικοκυρά – παιδαγωγός – εργάτρια – ερωμένη).

Όλοι αυτοί οι ρόλοι δεν συνυπάρχουν αρμονικά μεταξύ τους, ιδιαίτερα στη σύγχρονη εποχή την τόσο ανταγωνιστική και ύστερα από το προσφάτως διαμορφωμένο διεθνώς κοινωνικο-οικονομικό τοπίο, ελέω οικονομικής κρίσης, αλλά και γενικότερης κρίσης των αξιών, όπου πλέον τα πάντα τίθενται υπό αμφισβήτηση και επανεξέταση.

Όλο αυτό το δυσμενές και ανταγωνιστικό σκηνικό, καθώς και η πολλαπλότητα και πολυπλοκότητα των ρόλων της γυναίκας και ιδιαίτερα ως μέλλουσα μητέρα, έρχεται να της προκαλέσει σημαντικές συνέπειες διαφόρων ειδών, ήτοι : σωματικές, ψυχοσυναισθηματικές και κοινωνικοοικονομικές.

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται, στη συνέχεια, η διερεύνηση της άρσης και της αντιμετώπισης όλων αυτών των συνεπειών, ώστε να επιτευχθεί στο μέτρο του δυνατού η εναρμόνιση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής.

Ο στόχος αυτός, βέβαια, είναι δύσκολο να επιτευχθεί και σίγουρα χρειάζεται η στήριξη από εξειδικευμένους επιστήμονες και καταρχήν από Κοινωνικούς Λειτουργούς, οι οποίοι λόγω της αμεσότητας της εργασίας τους και της δυνατότητας παρέμβασής τους, δύνανται να συνδράμουν ουσιαστικά για την απάλυνση, αν όχι άρση των συνεπειών, ιδιαίτερα δε μέσα από οργανωμένες δομές, οι οποίες μπορούν να δώσουν την απαιτούμενη ψυχοκοινωνική στήριξη και επαγγελματική συμβουλευτική και κατάρτιση, για τη βελτίωση της θέσης της γυναίκας στην κοινωνία, ιδίως ως μέλλουσα μητέρα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Γυναίκα – Μητέρα !!!

Δύο λέξεις μαγικές που κρύβουν μέσα τους όλο το νόημα της ζωής !
Ας σκεφτούμε την ευαισθησία και που αυτή ανθίζει με μεγαλύτερη ένταση !
Ας σκεφτούμε την αλληλεγγύη και που αυτή γίνεται πιο ζωντανή !
Ας σκεφτούμε την αξιοπρέπεια και που αυτή ορθώνεται ως οχυρό !
Ας σκεφτούμε την αδελφосύνη όπου η καρδιά είναι πιο ανοικτή στην καλοσύνη !
Ας σκεφτούμε τη μητρότητα όπου η μήτρα μεγαλώνει για να χωρέσει τους καρπούς των γενεών !
Όλες αυτές οι σκέψεις μας οδηγούν σε μία μόνο λέξη, τη γυναίκα !

Απλώς, ας αναλογισθούμε ότι όλοι εμείς δεν θα ήμασταν εδώ αν δεν υπήρχε η γόνιμη μήτρα της για να χρησιμεύσει ως στέγη, τροφή και αγάπη.

Κάθε γυναίκα αξίζει να είναι επιθυμητή και κανείς δεν έχει το δικαίωμα να της προκαλεί δάκρυα.

Γιατί χωρίς αυτήν δεν θα υπήρχε η ζωή και αν η ζωή υπήρχε, χωρίς τη γυναίκα δεν θα είχε καμία γοητεία.

Η γυναίκα είναι το φως στο βήμα του άνδρα. Ο άνδρας χωρίς τη γυναίκα θα ήταν μια φτωχή ύπαρξη καταδικασμένη στη δυστυχία, πεθαίνοντας στη μοναξιά

Η γυναίκα είναι η πηγή της ενέργειας και της ζεστασιάς, που απαλύνει τους πόνους που κατατρέχουν, την καρδιά μας την τόσο διψασμένη γι' αγάπη

Οι γυναίκες αξίζουν ν' αγαπηθούν, να περιβάλλονται με προσοχή κι ευαισθησία και πάνω απ' όλα να είναι σεβαστές.

Γιατί υπάρχει μια αρμονία με τη φύση και αυτή η αρμονία προέρχεται από τη γυναικεία φύση των πραγμάτων, τη λιτή γυναικεία ομορφιά και το καθαρό συναίσθημα, που υπάρχει μέσα στο ελεύθερο πνεύμα της γυναίκας.

Όλα τα παραπάνω περικλείουν σε λίγες λέξεις το έναυσμα που μας δόθηκε για τη συγγραφή της εργασίας και το πνεύμα μέσα στο οποίο κινήθηκε.

Γιατί οι καιροί που έρχονται είναι δύσκολοι για την κοινωνία μας και πιο πολύ για τη γυναίκα – μητέρα, που είναι ο στυλοβάτης της κοινωνίας μας.

Και όμως αυτός ο στυλοβάτης, αντιμετωπίζει πάρα πολλά προβλήματα ώστε να εναρμονισθεί η οικογενειακή με την επαγγελματική ζωή της.

Όλα αυτά τα προβλήματα θα επιχειρηθούν να ιδωθούν και να εξετασθούν στην παρούσα πτυχιακή εργασία, μέσα από το κοινωνιολογικό πρίσμα της «ανησυχίας» που διέπει τον κοινωνικό λειτουργό, ως επαγγελματία και λειτουργό της κοινωνικής ευημερίας και που στόχο του έχει πάντα την προάσπιση του κοινωνικού καλού και την προστασία των αδύναμων κοινωνικά ομάδων, όπως η γυναίκα.

Και σίγουρα η γυναίκα είναι κοινωνικώς αδύναμη, γιατί όπως θα καταδειχθεί και στην εργασία, αλλά όπως γνωρίζουμε και από την καθημερινότητα, έχει επιφορτισθεί με πολλαπλούς ρόλους, οι οποίοι την οδηγούν, πολλές φορές σε αδιέξοδο, με συνέπεια η προαναφερθείσα λέξη «εναρμόνιση» να στερείται νοήματος.

Σε αυτό το «ερευνητικό μας ταξίδι» διαμέσου των αιώνων, αλλά και της σύγχρονης κοινωνίας, οφείλουμε να εξάρουμε την αμέριστη συμπαράσταση της επόπτριας καθηγήτριας κας Παναγιώτας Κλωνή, της οποίας η βοήθεια ήταν καθοριστική και χωρίς την αρωγή της δεν θα ήταν δυνατό να ολοκληρωθεί η παρούσα εργασία, αφού οι συμβουλές της σε κομβικά σημεία της εργασίας και ιδίως στην εξεύρεση και μετάφραση της ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας, ήταν λίαν πολύτιμες,

Τέλος, θέλουμε να ευχαριστήσουμε και τις οικογένειές μας, που μας στηρίζουν όλα αυτά τα χρόνια που σπουδάζουμε και μας έχουν δημιουργήσει αυτές τις ευνοϊκές προϋποθέσεις, οι οποίες θα μας επιτρέψουν να αποβούμε ως αυριανές επαγγελματίες, χρήσιμες στο κοινωνικό σύνολο, έχοντας την ευαισθησία της διπλής ιδιότητας της γυναίκας – κοινωνικής λειτουργού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΟΡΙΣΜΟΙ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

1.1. Ορισμοί εννοιών

Ξεκινώντας την εργασία, κρίνεται σκόπιμο να ορισθούν οι έννοιες «γυναίκα» και «μητέρα», παρόλο, που ουσιαστικά, είναι γνωστή η εννοιολογική τους σημασία, δεδομένου ότι αφορά σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής και της κοινωνίας μας.

Σύμφωνα με το «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας»¹, η έννοια «γυναίκα» σημαίνει πρόσωπο θηλυκού φύλου κατ' αντιδιαστολή προς τον άνδρα.

Η λέξη ετυμολογικά προέρχεται από την αυτούσια μεσαιωνική λέξη «γυναίκα» και αυτή από την αρχαιοελληνική λέξη «γυνή».

Είναι αξιοσημείωτο ότι σε όλες τις Ινδοευρωπαϊκές γλώσσες η λέξη «γυνή» υπάρχει σε ελαφριές παραλλαγές, βασιζόμενες σε κοινή ρίζα, όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα Π.1.1

Πίνακας Π.1.1 : Ινδοευρωπαϊκές παραλλαγές της λέξης «γυνή»

Γλώσσα	Ρίζα λέξης
Σανσκριτικά	jani-
Αρχαία Σλαβικά	žena
Ιρλανδικά	bean
Αρχαία Γερμανικά	quena
Σουηδικά	kvinna
Αρχαία Αγγλικά	cwen

¹ Μπαμπινιώτης, Γεώργιος., 2005

Κατά τον Μπαμπινιώτη (2005), στην ελληνική γλώσσα, η λέξη «γυνή» εκτόπισε, με την πάροδο του χρόνου, άλλες συνώνυμες λέξεις, όπως «άλοχος» (= παρακοιμώμενη, σύζυγος, ερωμένη) και «δάμαρ» (= σύζυγος) και σίγουρα αυτά συνάδουν με τους πολλαπλούς ρόλους της γυναίκας, τους οποίους θα δούμε αναλυτικότερα στη συνέχεια της παρούσας εργασίας.

Όσον αφορά στην έννοια «μητέρα», ανατρέχοντας και πάλι «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας» του Μπαμπινιώτη, βλέπουμε ότι ορίζεται ως η γυναίκα που έχει γεννήσει, που έχει παιδιά, προχωρώντας έτσι ένα βήμα παραπέρα από την έννοια της γυναίκας.

Η ετυμολογία της λέξης είναι από την αρχαία ελληνική λέξη «μήτηρ», η οποία σε κάποιες άλλες αρχαίες ελληνικές διαλέκτους απαντάτο και ως «μάτηρ».

Όπως και η λέξη «γυνή», έτσι και η λέξη «μήτηρ / μάτηρ», έχει κοινή ρίζα με άλλες ινδοευρωπαϊκές γλώσσες, όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα Π.1.2.

Πίνακας Π.1.2 : Ινδοευρωπαϊκές παραλλαγές της λέξης «μήτηρ»

Γλώσσα	Ρίζα λέξης
Σανσκριτικά	mātar
Λατινικά	mater
Γαλλικά	mère
Ισπανικά	madre
Αρχαία Περσικά	mātar
Αρχαία Σλαβικά	mati
Αρχαία Γερμανικά	muoter
Γερμανικά	mutter
Αγγλικά	mother

Από γλωσσολογικής άποψης², η ποικιλία των ομορρίζων ανάγει το ινδοευρωπαϊκό «mā-ter» σε ηχομιμητική ρίζα «mā-» της παιδικής γλώσσας, που αποτελεί και την πιο κοινή παιδική προσφώνηση προς τη μητέρα.

1.2. Ιστορική Αναδρομή

Ο ρόλος της γυναίκας, όπως έχει διαμορφωθεί μέσα στην οικογένεια διαμέσου των αιώνων, φαίνεται να είναι ο σημαντικότερος. Η οικογένεια πράγματι αποτελεί το βασικό, το πρωταρχικό κύτταρο της ολοκλήρωσης, της ανάπτυξης της κοινωνίας και, φυσικά, τον πρώτο χώρο, όπου αρχίζουν να αναπτύσσονται οι κοινωνικές σχέσεις.

Είναι σίγουρα ενδιαφέρον να κάνουμε στη συνέχεια μια αναδρομή στο παρελθόν, για να δούμε τη διαχρονική πορεία του ρόλου της γυναίκας – μητέρας και να δούμε την εξέλιξη του ρόλου της αυτού και διαμορφώνεται από τις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες.

1.2.1. Προϊστορική εποχή

Πριν την εμφάνιση του αρότρου, ηγετική θέση μέσα στην οικογένεια είχε η γυναίκα (παλαιολιθική εποχή)³. Ήταν η εποχή που ήκμασε ο θεσμός της μητριαρχίας. Η γυναίκα λατρεύτηκε ως θεά-Μητέρα, ως θεά της γονιμότητας, αφού ήταν αυτή που έφερνε στον κόσμο τα παιδιά. Την σέβονταν και την εκτιμούσαν γιατί είχε κυρίαρχη θέση στην οικογένεια αλλά και στην αγωγή και είχε την αποκλειστική μέριμνα στην ανατροφή των παιδιών.

Η θέση της ενισχυόταν και από το γεγονός ότι ήταν σίγουρη ως μάνα των παιδιών που γεννούσε, ενώ ο πατέρας ήταν αμφισβητούμενος.

² Μπαμπινιώτης, Γεώργιος., 2005

³ Παρούτσας, Διονύσιος., 2010

Χαρακτηριστικό παράδειγμα μητριαρχικής οικογένειας αποτελεί η Μινωική κοινωνία (3000 – 1400 π.χ.) όπου η θρησκεία επικεντρωνόταν στη λατρεία της Μεγάλης Θεάς⁴. Το πιο γνωστό ωστόσο παράδειγμα μητριαρχικής κοινωνίας είναι αυτό των Αμαζόνων, προσώπων της Ελληνικής μυθολογίας στις οποίες αναφέρεται ο Ηρόδοτος και οι οποίες συμμετείχαν στον πόλεμο της Τροίας ως άριστες πολεμίστριες. Στην κοινωνία τους δεν επιτρεπόταν καθόλου άνδρες, για τη διαίωνιση του είδους έσμιγαν δύο μήνες την άνοιξη με τους Γαργαρείς, γειτονικό λαό στον Καύκασο, και από τα παιδιά που γεννιούνταν κρατούσαν μόνο τα θηλυκά, τα οποία έπαιρναν και την παρουσία της μητέρας, ενώ τα αρσενικά τα σκότωναν.

Μοντέλα τέτοιων μητριαρχικών οικογενειών υπάρχουν ακόμη στις μέρες μας όπως οι «Ιροκούα» στον Καναδά και στις ΗΠΑ, στη Σουμάτρα της Ινδονησίας, στο Μοσούο της Κίνας, στα νησιά Τρόμπριαντ στη Νέα Γουινέα.

Την εποχή λοιπόν της μητριαρχίας τα παιδιά μεγάλωναν κοντά και στους δύο γονείς, τους συνόδευαν στο κυνήγι και στην αναζήτηση ριζών και τύχαιναν μεγάλου σεβασμού από την ομάδα. Ο πατέρας φρόντιζε τα παιδιά και τα μάθαινε οτιδήποτε χρήσιμο για την επιβίωσή τους καθώς και τεχνικές κυνηγιού.

Με την εμφάνιση όμως του αρότρου τα πάντα ανατρέπονται. Η γυναίκα δεν έχει την σωματική δύναμη να οργώνει και έτσι η ισχύς και η εξουσία περνάνε στον άντρα (πατριαρχία). Η επικράτηση του πατέρα - συζύγου, επιδεινώνει τη θέση της μητέρας-θεάς και την κάνει σκλάβα και υποταγμένη στις απαιτήσεις του συζύγου-εξουσιαστή. Έτσι την ανατροφή των παιδιών την έχει τώρα αποκλειστικά η μητέρα χωρίς να υπάρχει η παλιότερη μυθοποίηση για το όνομά της, κάτι που της επιβάλλεται από τις συνθήκες εργασίας που επικρατούν και από το κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον που έχει διαμορφωθεί.

1.2.2. Αρχαία Αθήνα

Στην Αρχαία Αθήνα, η θέση της γυναίκας-μητέρας ήταν πολύ υποβιβασμένη. Όλη τη μέρα ήταν κλεισμένες στο σπίτι κι ασχολούνταν με τις οικιακές δουλειές. Ανάλογη ήταν και η αγωγή των κοριτσιών, τα οποία τα μάθαιναν να ράβουν και να

⁴ Τζημορώτα, Βαρβάρα., 2010

γνέθουν ενώ μάθαιναν ελάχιστα να γράφουν και να διαβάζουν. Δεν έβγαιναν έξω από το σπίτι χωρίς συνοδεία δούλων

Πολλοί πλούσιοι ανάθεταν την ανατροφή των βρεφών σε δούλες ή σε παιδαγωγούς δούλους.

Το πιο σημαντικό όμως είναι ότι τα παιδιά είχαν ελάχιστη επικοινωνία με τον πατέρα, ο οποίος ή θα εργαζόταν όλη μέρα (χαμηλή - μεσαία τάξη) ή θα ασχολούνταν με τα ζητήματα του δήμου. Αυτονόητο, λοιπόν, είναι ότι την ανατροφή των παιδιών - όσο της επέτρεπαν οι δυνατότητές της- την είχε η μάνα, η οποία όντας φυλακισμένη στο σπίτι και μη μπορώντας να αντιδράσει στον υποβαθμισμένο ρόλο που της είχε δοθεί, δεν μπορούσε να προσφέρει τις κατάλληλες γνώσεις και την σωστή αγωγή στα παιδιά της.

Τέλος, αξίζει να αναφέρουμε ότι τα παιδιά στην κλασσική Αθήνα που γεννιόνταν με ελαττώματα γενετικής φύσεως, τα πουλούσαν ως δούλους ή τα εξέθεταν· κάτι που σημαίνει ότι η τύχη τους ήταν αμφίβολη και αβέβαιη.

1.2.3. Αρχαία Σπάρτη

Στην αρχαία Σπάρτη, η κατάσταση ήταν πολύ πιο διαφορετική από εκείνη της Αθήνας. Η θέση της γυναίκας-μητέρας δεν ήταν υποβαθμισμένη και τύγχανε του ίδιου σεβασμού με τον άντρα-πατέρα. Η ίδια μορφωνόταν, -όχι βέβαια όπως ο άντρας- και προσπαθούσε να έχει γνώμη για όλα τα θέματα, ακόμα και για τα πολιτικά.

Η καλύτερη θέση της γυναίκας -σε σύγκριση με την Αθήνα- στην αρχαία Σπάρτη, είχε ως αποτέλεσμα την αγωγή των παιδιών να την αναλαμβάνουν οι γονείς ως τα έξι χρόνια τους.

Κατόπιν τα αγόρια πήγαιναν σε στρατόπεδα για να διαμορφωθούν ως ικανοί πολεμιστές (ηρωικό ιδεώδες της αγωγής) και την αγωγή τους την αναλάμβαναν παιδοκόμοι, τα δε κορίτσια λάβαιναν αισθητική αγωγή μετά τα δέκα τους χρόνια.

1.2.4. Αρχαία Ρώμη

Η οικογένεια αποτελούσε τη βασική κοινωνική μονάδα της ρωμαϊκής κοινωνίας, αφού μέσω αυτής μεταφέρονταν στα μέλη της ο πλούτος και η κοινωνική τους θέση.

Το ρωμαϊκό ιδιωτικό δίκαιο, η «Δωδεκάδελτος⁵», (η κωδικοποίηση του ρωμαϊκού εθιμικού δικαίου πάνω σε 12 πινακίδες, τις δέλτους), αποτελεί την κύρια πηγή πληροφοριών για τη ρωμαϊκή οικογένεια (familia), τα μέλη της οποίας βρίσκονταν κάτω από την εξουσία ενός ατόμου, του πατέρα, ο οποίος ονομαζόταν pater familias.

Στην αρχαία Ρώμη, δεν υπάρχουν ουσιαστικές διαφορές από την κατάσταση που επικρατούσε στην αρχαία Αθήνα. Η «Δωδεκάδελτος» όριζε την πλήρη εξουσία του πατέρα πάνω στα παιδιά του, τα οποία μπορούσε ακόμα και να σκοτώνει αν μειονεκτούσαν σωματικά! Ο πατέρας, αρχηγός και ηγεμόνας στην οικογένειά του, είχε απόλυτη εξουσία στα παιδιά, εξουσία θανάτου και αγοραπωλησίας τους, μιας και τα θεωρούσε ως κτήμα του.

Στη ρωμαϊκή κοινωνία, όπως και στην ελληνική⁶, η γυναίκα είχε τη φροντίδα του σπιτιού και την ανατροφή των παιδιών. Οι βαριές οικιακές εργασίες εκτελούνταν από τους δούλους, τουλάχιστον στις αριστοκρατικές οικογένειες που είχαν στην κατοχή τους μεγάλο αριθμό τους. Οι γυναίκες των υψηλών κοινωνικών στρωμάτων μορφώνονταν και είχαν τη δυνατότητα να συνοδεύουν τους συζύγους τους σε εκδηλώσεις κοινωνικού (συμπόσια) ή ακόμη και πολιτικού χαρακτήρα. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μάλιστα, η γυναίκα αναλάμβανε ένα ρόλο μέσα στην οικογένεια που έμοιαζε αρκετά με εκείνον του συζύγου της.

Η δράση της δεν περιοριζόταν αποκλειστικά στο χώρο του σπιτιού, αλλά εκτεινόταν και σε δημόσιους χώρους της πόλης, όπως στην αγορά. Επιπλέον, γυναίκες από όλες τις κοινωνικές τάξεις -ακόμη και δούλες και πόρνες- προσέρχονταν στα ιερά, για να συμμετάσχουν σε θρησκευτικές τελετές. Ενδεικτικά αναφέρεται η περίπτωση της Ιουνίας Θεοδώρας από τη Λυκία, η οποία είχε εγκατασταθεί στην Κόρινθο στα μέσα του 1ου αιώνα μ.Χ. ως πρέσβειρα των Λυκίων εκεί αναλαμβάνοντας ποικίλες δραστηριότητες πολιτικού, θρησκευτικού ή ακόμη και εμπορικού χαρακτήρα.

⁵ Ελληνική Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια LivePedia.gr, 2007

⁶ Εκπαιδευτήρια «Ελληνογερμανική Αγωγή», 2007

Η ρωμαϊκή αντίληψη για τη θέση της γυναίκας είχε θετικό αντίκτυπο και στην Ελλάδα, όπως δείχνει η αναβάθμιση του κοινωνικού ρόλου της στη Βέροια της Μακεδονίας αλλά και η ανάδειξή της σε σημαντικά αξιώματα, κυρίως θρησκευτικά. Ενδεικτικοί είναι οι τίτλοι που αποκτούσαν ορισμένες γυναίκες, σύζυγοι των Μακεδονιαρχών (αξιωματούχων που τα καθήκοντά τους σχετίζονταν με τη διοργάνωση της αυτοκρατορικής λατρείας στην πόλη), καθώς και η απονομή δημόσιων τιμών σε γυναίκες. Η Φλάβια Ισιδώρα είχε και αυτή τον τίτλο του άντρα της (Μακεδονιάρχισσα), ενώ άλλες, όπως η Αιλία Αλεξάνδρα και η Λουκία Αυρηλία ήταν ανώτερες ιέρειες της δημόσιας λατρείας.

Οι γυναίκες επίσης, όπως φαίνεται από τις επιγραφές της Βέροιας, είχαν τη δυνατότητα να απελευθερώνουν δούλους και να κάνουν δωρεές. Στις περισσότερες περιπτώσεις ενεργούσαν ανεξάρτητα, ενώ σε κάποιες άλλες μόνο μετά τη συγκατάθεση των αδερφών, του άντρα ή της κόρης τους.

1.2.5. Μεσαίωνα

Τα ιστορικά στοιχεία⁷ αποδεικνύουν ότι ο Μεσαίωνα, εν αντιθέσει με την κρατούσα αντίληψη, αναγνώριζε στη γυναίκα θέση πολύ καλύτερη απ' ό,τι οι περισσότερες περιόδους της Ιστορίας και δεχόταν την ιδιαιτερότητα του φύλου της, στοιχείο πολύ σημαντικό όταν στην εποχή μας το πρότυπο που, σχεδόν αποκλειστικά, προσφέρεται στη σύγχρονη γυναίκα είναι αυτό της μίμησης του άντρα.

Η Γαλλίδα ιστορικός Régine Pernoud, ευχόταν, σαφώς με μια δόση ελαφριάς υπερβολής, οι διαπιστώσεις αυτές «να προκαλέσουν την επιθυμία για μια καλύτερη γνώση του Μεσαίωνα σε όλους αυτούς που καλόπιστα πιστεύουν ότι η γυναίκα βγαίνει επιτέλους από τον Μεσαίωνα».

Όπως γνωρίζουμε, στα χρόνια της ελληνικής και ρωμαϊκής Αρχαιότητας η γυναίκα στερείται πλήρως πολιτικών δικαιωμάτων. Στους Νεότερους Χρόνους πρέπει να φτάσουμε στον 20ό αιώνα για να δοθεί στις γυναίκες δικαίωμα ψήφου.

Στο Μεσαίωνα βλέπουμε τις γυναίκες να ψηφίζουν στις συνελεύσεις πόλεων και χωριών που καλύπτουν ένα ευρύ τμήμα της Δυτικής Ευρώπης⁸. Βεβαίως, στην

⁷ Pernoud, Régine, 1977

⁸ «Το Ιστολόγιο του Ρογήρου», 2010

εποχή αυτή δεν ψηφίζουν τα άτομα, αλλά οι οικογένειες, οι οποίες πράγματι εκπροσωπούνται συνήθως από τον άντρα. Όταν όμως αυτός αδυνατεί να συμμετάσχει στη διαδικασία (απουσία ή ασθένεια) ή έχει πεθάνει, τότε η οικογένεια εκπροσωπείται από τη γυναίκα. Ένα ωραίο σχετικό παράδειγμα μας δίνει η Ιστορία της φραγκικής Πελοποννήσου, μέσω του περίφημου μεσαιωνικού έργου «Το Χρονικόν του Μορέως». Έργο ανωνύμου χρονικογράφου του 14ου αιώνα, το οποίο αποτελεί τη σημαντικότερη πηγή για τη φεουδαρχική οργάνωση του Πριγκιπάτου της Αχαΐας.

Στον Μεσαίωνα αντίθετα ο άντρας είναι διαχειριστής και όχι κύριος⁹ Δεν μπορεί λ.χ. να αποκληρώσει τον γιο του. Επίσης, σε περιπτώσεις γάμου χωρίς τέκνα, τα περιουσιακά στοιχεία καθενός από τους συζύγους κληρονομούνται από τις οικογένειές τους αντιστοίχως.

Η μελέτη των συμβάσεων και ειδικότερα των συμβολαιογραφικών πράξεων της μεσαιωνικής περιόδου είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτική. Σε αντίθεση με τις προγενέστερες και μεταγενέστερες ιστορικές περιόδους, οι γυναίκες του Μεσαίωνα έχουν πλήρη δικαιοπρακτική ικανότητα και δική τους περιουσία, την οποία διαχειρίζονται μόνες τους χωρίς να απαιτείται οποιαδήποτε έγκριση του συζύγου, του πατέρα ή του γιου τους. Η διαπίστωση αυτή αφορά όλες τις κοινωνικές τάξεις

Η επιδείνωση της θέσης της γυναίκας συμπίπτει με την εκ νέου «ανακάλυψη» του ρωμαϊκού δικαίου από τον δυτικό κόσμο (Ιταλία και νομική σχολή του Πανεπιστημίου της Μπολόνιας, Γαλλία και βασιλεία του Φίλιππου του Ωραίου, ο οποίος περιτριγυριζόταν από νομικούς καταγόμενους από τον γαλλικό Νότο και, επομένως, άριστους κατά τεκμήριο γνώστες του ρωμαϊκού δικαίου).

Το ρωμαϊκό δίκαιο παρουσιάζει δύο πλεονεκτήματα: είναι σαφώς καταλληλότερο από τα μεσαιωνικά έθιμα για τη ρύθμιση των εμπορικών και επιχειρηματικών εν γένει συναλλαγών και ευνοεί τη συγκέντρωση της εξουσίας και δη της κρατικής (για αυτό και θα το λατρέψουν πάπες και αυτοκράτορες). Ταυτόχρονα, όμως, είναι εξαιρετικά δυσμενές για τη γυναίκα, που σταδιακά θα βρεθεί σε θέση παρία.

⁹ Pernoud, Régine, 1977

1.2.6. Αναγέννηση

Την εποχή αυτή, παρόλο που βελτιώνονται οι βιοτικές και κοινωνικοπολιτιστικές συνθήκες, το 1593, εν μέσω της Αναγέννησης, οι γυναίκες θα αποκλειστούν στη Γαλλία από κάθε δημόσιο αξίωμα.

Τον 18^ο αιώνα θα υποχρεωθούν να παίρνουν το επώνυμο του συζύγου. Το 1804, ο Ναπολέοντειος αστικός κώδικας (άρθρο 1224) καθιστά τις γυναίκες άτομα περιορισμένης (ή μάλλον ανύπαρκτης) δικαιοπρακτικής ικανότητας θέτοντάς της στην ίδια μοίρα με τους ανήλικους, τους εγκληματίες και τους διανοητικά καθυστερημένους. Αξιοσημείωτο είναι ότι για οποιαδήποτε συναλλαγή με αντικείμενο αξίας μεγαλύτερο από αυτό που έχουν τα ψώνια της λαϊκής, η γυναίκα χρειάζεται πλέον την έγκριση του συζύγου (αφέντη) της.

Παρόλο που η γυναίκα υμνήθηκε κατά τη διάρκεια της Αναγέννησης, είτε μέσα από τη Λογοτεχνία, είτε μέσα από τη Ζωγραφική, εντούτοις παραμένει στο περιθώριο.

Αξιοσημείωτο είναι ότι στη Δυτική Ευρώπη οι γυναίκες περνούσαν άσχημη ζωή και ιδίως εκείνες που εκδήλωναν ανοικτά τη δίψα και τη θέλησή τους για μάθηση, γνώση και πνευματική δημιουργία..

Χαρακτηριστικό αυτή την εποχή είναι (και ιδίως από το 15^ο έως τον 17^ο αιώνα) το κυνήγι των «μαγισσών», το οποίο συγκλόνισε μεγάλο τμήμα της Ευρώπης.

Στην ουσία, οι γυναίκες αυτές δεν ήταν μάγισσες με την έννοια που προσδίδεται σήμερα στη λέξη, αλλά άτομα πνευματικά και επιστημονικά ανήσυχα, που μπλέκονταν στα δυσδιάκριτα για εκείνη την εποχή όρια μεταξύ ιατρικής και μαγείας, με συνέπεια η ανδροκρατούμενη κοινωνία της εποχής να προχωρήσει αβασάνιστα στην εξολόθρευση τους με τρόπους φρικτούς και βάρβαρους.

1.2.7. Τουρκοκρατία

Την εποχή αυτή, λόγω των άσχημων συνθηκών και του πολέμου, κανείς από τους γονείς δεν είχε την δυνατότητα, να αναθρέψει σωστά τα παιδιά του.

Ο πατέρας βρισκόταν συνεχώς μακριά από το σπίτι και τελικά η γυναίκα αναλάμβανε να παίζει όλους τους ρόλους στην οικογένεια.

Η Ελληνίδα μητέρα κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας, εθεωρείτο σαν το πιο απαραίτητο κοινωνικό κύτταρο για την εθνική επιβίωση. Για το λόγο αυτό, η κοινότητα

είχε δημιουργήσει ένα γονιμικό περιβάλλον, όπου η μητέρα απολάμβανε μεγάλης εκτιμήσεως και υπολήψεως¹⁰.

Όμως, δεν έπαυαν να υπάρχουν και κοινωνικές αντιλήψεις και προλήψεις, που έθεταν στο περιθώριο μια μερίδα γυναικών, όπως αυτές που δεν μπορούσαν να τεκνοποιήσουν. Στις στειρές γυναίκες απέδιδαν διάφορες αντικοινωνικές ιδιότητες και τις ανάγκαζαν να μην συμμετέχουν σε πολλές εθιμικές εκδηλώσεις όπως στο προξενείο και στο γάμο, γιατί η παρουσία τους πιστευόταν ότι θα έφερνε κακοτυχία.

Από τις αντιλήψεις αυτές του ελληνικού λαού, δημιουργήθηκαν σκόπιμα, για τη στείρα γυναίκα, ένας μεγάλος αριθμός από προλήψεις και δεισιδαιμονίες, που επέτειναν το δράμα και τον ονειδισμό της

Πάντως, η γυναίκα σε όλη αυτή την περίοδο βρισκόταν στη χειρότερη μοίρα από κάθε άλλο υπήκοο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ενώ δεν έλειπε και η αρπαγή γυναικών από τους Τούρκους άρχοντες για να χρησιμοποιηθούν ως παλλακίδες.

Η κατάσταση αυτή δεν άλλαξε, ιδιαίτερα, για την Ελληνίδα γυναίκα, παρ' όλη την ουσιαστική και ενεργή συμμετοχή της στον Επαναστατικό Αγώνα του 1821 και την άσκηση του ρόλου του παιδαγωγού στα παιδιά της, ελλείπει εκπαιδευτικών δομών, στα δύσκολα χρόνια της σκλαβιάς. Και τελικά, θα πρέπει να παρέλθουν πολλά χρόνια, όπως θα δούμε και στη συνέχεια, ώστε να μπορεί η γυναίκα να αποκτήσει κοινωνικά δικαιώματα.

1.2.8. Νεότερα χρόνια (19^{ος} αι. και 20 αι.)

Οι προαναφερθείσες μητριαρχικές κοινωνίες αξίζουν ιδιαίτερη αναφορά για το γεγονός πως αποτέλεσαν τη βάση του φεμινιστικού κινήματος που εμφανίστηκε στην Ευρώπη του 18ου αιώνα¹¹. Στη Γαλλία άρχισαν να οργανώνονται γυναικείες λέσχες που πρόβαλλαν τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα των γυναικών και σιγά - σιγά άρχισαν να επιβάλλονται σαν κίνημα. Παράλληλα στην Αγγλία ο Stewart Mil ήταν ο πρώτος Άγγλος βουλευτής το 1866 που παρουσίασε στο κοινοβούλιο ένα υπόμνημα μιας γυναικείας επιτροπής για την αναγνώριση ψήφου στις γυναίκες, δικαίωμα που παραχωρήθηκε πρώτα στην πολιτεία Ουαϊόμινγκ στις ΗΠΑ το 1869.

¹⁰ Σακκέτος, Άγγελος, 2010

¹¹ Τζημορώτα, Βαρβάρα., 2010

Ορόσημο στην ιστορία του φεμινιστικού κινήματος αποτελεί η 8 Μάρτη του 1857 όταν εργάτριες ιματισμού της Νέας Υόρκης απέργησαν και διαδήλωσαν στο δρόμο για τα δικαιώματά τους, για λιγότερες ώρες εργασίας και καλύτερες συνθήκες. Μερικά χρόνια αργότερα, στις 8 Μάρτη 1910 η Γερμανίδα επαναστάτρια Κλάρα Τσέκιν πρότεινε στο Σοσιαλιστικό Συνέδριο της Κοπεγχάγης να ανακηρυχθεί η 8 Μάρτη ως παγκόσμια ημέρα των αγώνων των γυναικών, πρόταση η οποία υλοποιήθηκε το 1977 από τον ΟΗΕ που καθιέρωσε την 8η Μαρτίου ως Παγκόσμια Ημέρα για τα Δικαιώματα της Γυναίκας και τη Διεθνή Ειρήνη.

Ο Α΄ παγκόσμιος πόλεμος αποτελεί σταθμό στην εξέλιξη των γυναικών καθώς οι άνδρες φεύγουν για τον πόλεμο και οι γυναίκες επιφορτίζονται την ευθύνη της δουλειάς, των παιδιών αλλά και της προετοιμασίας όπλων. Φέροντας σε πέρας επάξια όλες τις υποχρεώσεις τους διεκδικούν ίσα πολιτικά δικαιώματα και αναγνώριση. Στις αρχές λοιπόν του 20ου αιώνα οι Σκανδιναβικές χώρες, η Ρωσία και η Αγγλία παραχωρούν δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες, η Αμερική το 1920 και ακολουθούν άλλες χώρες.

Δεύτερος σταθμός στην εξέλιξη του φεμινιστικού κινήματος ο Β΄ παγκόσμιος πόλεμος, κατά τη διάρκεια του οποίου οι γυναίκες διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο, ως πολεμίστριες στα αντάρτικα κινήματα, ως κατάσκοποι, ως μεταφορείς πολεμικού υλικού, ως εμψυχώτριες και αρωγοί από κάθε πλευρά των πολεμιστών, ως εργάτριες στα εργοστάσια (ένεκα της λειψανδρίας), ως αγρότισσες και φυσικά ως μητέρες.

Έτσι, μετά την ολοσχερή καταστροφή που επήλθε, προτάχθηκε η αναγκαιότητα να ενώσουν όλα τα κράτη τις δυνάμεις τους για να επιβάλλουν από κοινού μερικές βασικές αρχές, θεμελιώδη δικαιώματα.

Η αναγκαιότητα αυτή εκφράστηκε το 1948 μέσα από την Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που υπογράφηκε απ' όλες τις χώρες του κόσμου, η οποία επέβαλλε τον αμοιβαίο σεβασμό όλων των ανθρώπων ανεξαρτήτου φύλλου, φυλής, θρησκείας, πολιτικού φρονήματος κλπ.

Στη συνέχεια ο ΟΗΕ προχώρησε σε ειδικές συμβάσεις – σύμφωνα, τις οποίες κύρωσαν οι χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα. Το 1952 λοιπόν εκδόθηκε νόμος που καθιέρωσε την ισοπολιτεία των γυναικών ως προς το δικαίωμα του 'Εκλέγειν και

Εκλέγεσθαι', το 1953 οι Ελληνίδες ψήφισαν πρώτη φορά, και το 1956 η Λίνα Τσαλδάρη διετέλεσε η πρώτη γυναίκα Υπουργός.

Το 1975 στην Ελλάδα κατόπιν πολλών αγώνων μπήκε στο Ελληνικό Σύνταγμα διάταξη στο άρθρο 4 που καθιερώνει ρητά την ισότητα των δύο φύλων. Ακολούθησε το Οικογενειακό Δίκαιο το 1983 που αναγνώρισε 'ίσα δικαιώματα, ίσες υποχρεώσεις' στον άνδρα και στη γυναίκα, αλλά και νόμοι το 1984 για την εργαζόμενη μητέρα.

Αναμφίβολα ο χρόνος λειτούργησε καταλυτικά στην καταξίωση της γυναίκας ως ίσης απέναντι στον άνδρα και έδωσε σ' αυτή τη δυνατότητα να αναπτυχθεί σε ένα πολυσύνθετο και πολύπλευρο ον.

1.2.9. Σημερινή Εποχή

Ωστόσο, η οικογένεια σήμερα είναι διαφορετική από ότι ήταν στο παρελθόν. Πολύ περισσότερο μάλιστα, αφού έτσι κι αλλιώς, ακόμα και σε χώρες όπως η Ελλάδα, ζούμε σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία, όπου διαφορετικοί τρόποι λειτουργίας και σύστασης της οικογένειας υπάρχουν σε κάθε περιοχή, αλλά ακόμη και στον ίδιο χώρο.

Η σημερινή γυναίκα είναι βέβαια μάνα, ρόλος που την καθορίζει βιολογικά και την προσδιορίζει σημαντικά, είναι σύζυγος, νοικοκυρά, αλλά και εργαζόμενη, και επαγγελματικά καταξιωμένη. Αγωνίζεται στον επαγγελματικό στίβο όχι μόνο για να συμβάλλει οικονομικά στον προϋπολογισμό του σπιτιού και να έχει την οικονομική της αυτοτέλεια, μα και για να ικανοποιήσει την προσωπική της φιλοδοξία, να χρησιμοποιήσει την ακαδημαϊκή της κατάρτιση και τη δημιουργικότητα της.

Η σημερινή γυναίκα μορφώνεται, διαπρέπει στον τομέα της εργασίας, στον τομέα της επιστήμης, της έρευνας αλλά και στην πολιτική. Ασχολείται ενεργά με τα κοινά του τόπου, την τοπική αυτοδιοίκηση αλλά και το έργο φιλανθρωπικών συλλόγων.

Η γυναίκα λοιπόν του σήμερα έχει καταφέρει να συγκεράσει πολλές ικανότητες και δεξιότητες με δεδομένο τους πολλούς ρόλους που υποστηρίζει, ξέρει να μάχεται, να διεκδικεί και πάνω από όλα να διατηρεί τις ισορροπίες, να σχοινοβατεί ανάμεσα στους πολλαπλούς ρόλους που της επιτάσσει η κοινωνία, με τα τεράστια αποθέματα επιμονής, υπομονής και ευελιξίας που διαθέτει.

1.3. Ρόλοι – Τύποι

Στην προσπάθεια της να βγει από την καταπίεση των προηγούμενων χρόνων και να βελτιώσει τη θέση της, η γυναίκα του σήμερα κατάφερε να επιβάλει καινούργιες ιδέες και αντιλήψεις για τη φύση του ρόλου της.

Κρατώντας απόσταση από τη θέση της παραδοσιακής μητέρας και συζύγου, ώστε να έχει περιθώριο επιλογής, προσανατολίζεται σε διαφορετικές επιδιώξεις. Έτσι, το αιώνιο ερώτημα «παιδιά και σύζυγος ή καριέρα;» χάνει τον άλλοτε αντικρουόμενο χαρακτήρα του.

Η σημερινή γυναίκα είναι τόσο απασχολημένη, που νιώθει διαρκώς με κομμένη την ανάσα. Όντας επιφορτισμένη και με τον ρόλο του επαγγελματία, εργάζεται περισσότερες ώρες από τον σύζυγό της, ενώ καλείται να αποδεικνύει συνεχώς και αδιαλείπτως την επαγγελματική της αξία έναντι των αρσενικών συναδέλφων της. Όταν επιστρέφοντας στο σπίτι επιστρατεύει την ιδιότητα της νοικοκυράς-συζύγου πηγαίνει τα παιδιά της σε περισσότερα μαθήματα και δημιουργικές απασχολήσεις από όσα την πήγαινε η μητέρα της, ενώ προσπαθεί να ανταπεξέλθει στα πρότυπα της κοινωνίας για την τέλεια γυναίκα.

Ο πρώτος ρόλος της γυναίκας μέσα στην οικογένεια είναι αυτός που της δώρισε η φύση προνομιακά, αυτός της μητέρας. Ένας πραγματικά υψηλός ρόλος, που για να πετύχει έχει ανάγκη σοβαρής επένδυσης σε χρόνο και κόπο. Η ενασχόληση με τα παιδιά αποτελεί την καλύτερη επένδυση για το μέλλον τους. Ανάλογα με το ποια ατμόσφαιρα θέλει να επικρατεί μέσα στο σπίτι και το πώς επιθυμεί να θυμούνται τα παιδιά τα χρόνια της παιδικής ανεμελιάς, οφείλει να υιοθετήσει μια ισορροπημένη στάση σωστής κατανομής της ενέργειάς της. Ο ρόλος της μητέρας είναι εκείνου που μειώνει τις τριβές και αυξάνει τη διάθεση για δημιουργική ενασχόληση.

Παράλληλα με τον ρόλο της μητέρας υφίσταται και ο ρόλος της αφοσιωμένης συζύγου. Η σύγχρονη γυναίκα, «δασκαλεμένη» από την εμπειρία της μητέρας της, οφείλει να αντεπεξέρχεται επιτυχώς και στη «φροντίδα» του συζύγου. Πρέπει να ενδιαφέρεται για την ισορροπημένη διατροφή του, την καλή ψυχική και σωματική του υγεία, να συζητά τους προβληματισμούς του, να καθησυχάζει τις δικαιολογημένες ή μη ανησυχίες του.

Επίσης πρέπει να τονώνει την αυτοπεποίθησή του, να ακούει τα σχέδιά του, να καταλαβαίνει (ή ακόμη να μαντεύει) τις επιθυμίες του. Έτσι θα πρέπει να μπορεί να τιθασεύσει τις εξάρσεις του και να διατηρήσει τη γαλήνη και την ισορροπία ολόκληρης της οικογένειας.

Όμως και ως επαγγελματίας, η σύγχρονη γυναίκα δεν πρέπει να δείξει ότι υστερεί. Πρέπει να οργανώνει τις υποχρεώσεις της, να προβαίνει σε σχεδιασμό των κινήσεών της, να μελετά και να προπαρασκευάζει τις των ενέργειές της. Η γυναίκα έχει αποδειχθεί ότι προσπαθεί με κάθε μέσο που διαθέτει να πετύχει τους στόχους της φανερώνοντας έτσι την αξία της δουλειάς και της προσωπικότητάς της. Προσπαθεί να εκμεταλλευτεί τη δύναμη του μυαλού της, τη μαγεία της καρδιάς της και την επιρροή του συναισθήματός της. Και όλα αυτά πρέπει να τα καταφέρει, αντλώντας από τα τεράστια αποθέματα υπομονής, επιμονής, αντοχής και δημιουργικότητας που έχει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

2.1. Παράγοντες από την προσωπικότητα κάθε γυναίκας – μητέρας

Ο όρος «προσωπικότητα» συναντάται κυρίως ως κεντρική έννοια της Ψυχολογίας, στην οποία διαμορφώθηκε και ένας ιδιαίτερος κλάδος με την επωνυμία «Ψυχολογία της Προσωπικότητας». Συχνότατα όμως, λόγω της γενικότητάς της, χρησιμοποιείται και σε άλλες επιστήμες που έχουν ως αντικείμενο μελέτης και έρευνας τον άνθρωπο.

Η γενικότητα του όρου και η πολυδιάστατη χρήση του καθιστά την έννοια αυτή εξαιρετικά προβληματική, τόσο από άποψη περιεχομένου, όσο και από την άποψη του εννοιολογικού της εύρους¹².

Γι' αυτό παρατηρείται μια μεγάλη ποικιλία στη χρήση του όρου που διαφέρει από συγγραφέα σε συγγραφέα και από έρευνα σε έρευνα.

Τελικά, η έννοια «προσωπικότητα» είναι θεμελιώδης και με μεγάλη σημασία για την επιστήμη της ψυχολογίας και αυτό εξηγεί το γεγονός ότι έχουν γίνει πολλές προσπάθειες για την εξήγησή της. Όμως, αυτή η πολυδιάσπαση των προσπαθειών αντί να οδηγήσει σε μια σύγκλιση κοινά αποδεκτών απόψεων, οδήγησε σε έντονες αποκλίσεις μεταξύ των ορισμών.

Βέβαια, μπορεί να δοθεί ένας πολύ γενικός ορισμός, που καλύπτει ένα ευρύ φάσμα μελετών και που ορίζει την προσωπικότητα ως μια πάγια ενότητα της συμπεριφοράς, ως ένα τυπικό σύνδρομο αντίδρασης, το οποίο διαμορφώνεται κατά την αλληλεπίδραση εγγενών και επίκτητων ατομικών διαθέσεων σε αλληλεξάρτηση με περιβαλλοντικές επιδράσεις και επηρεάζει τις ατομικές συμπεριφορές στις συγκεκριμένες εκδηλώσεις τους.

Η προσωπικότητα της γυναίκας και ιδιαίτερα ως μητέρα, έχει άμεση σχέση με το φύλο της. Κάτω από την επιρροή της βιολογίας και της κοινωνιολογίας επικράτησε και συντηρήθηκε - κυρίως στις δυτικές κοινωνίες - η αντίληψη σύμφωνα με την οποία οι βιολογικές διακρίσεις αποτελούν τη βάση των κοινωνικών διακρίσεων. Συνέπεια της γενικής αυτής πεποίθησης είναι ότι η διάκριση στην ανατομία και στις φυσικές λειτουργίες των ανθρώπων, δηλαδή ο σεξουαλικός διμορφισμός, δεν αποτελεί μόνο μια βιολογική κατηγορία, αλλά επεκτείνεται στην κοινωνική ζωή των ανθρώπων, την

¹² Κανακίδου, Ελένη, (1996)

οργανώνει και στη βάση της παγιώνονται ολόκληρα συστήματα συμπεριφοράς και πολιτισμού. Η παραπάνω άποψη επηρέασε κατά τέτοιο τρόπο τις επιστήμες, ώστε το φύλο να θεωρείται, ως βιολογικά δεδομένο, καθοριστικό για κάθε είδος κοινωνικής ζωής και να χρησιμοποιείται ως βασική έννοια με αναλυτικό περιεχόμενο στις θεωρίες που αναφέρονται στην ανθρώπινη φύση¹³.

Η υιοθέτηση της έννοιας του φύλου ως κοινωνικού προϊόντος οφείλεται κυρίως στην επικράτηση της αντίληψης ότι η κοινωνία είναι ανθρώπινο προϊόν και από αυτή τη σκοπιά το φύλο θεωρείται συμβολική προϋπόθεση της ταυτότητας του ατόμου και αποτέλεσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Οι διαφορετικές ανάγκες των γυναικών, όμως, δεν γίνεται να εκτιμηθούν σωστά αν δεν ληφθεί υπόψη μαζί με τη βιολογική και ορμονική τους υπόσταση και η κοινωνική τους θέση, καθώς και οι διακρίσεις στον κοινωνικό και επαγγελματικό τους ρόλο.

Ενδιαφέρουσα είναι και η μαρξιστική άποψη για την προσωπικότητα και το διαχωρισμό της ανδρικής από τη γυναικεία¹⁴.

Σύμφωνα με τη θεώρηση αυτή, η προσωπικότητα είναι η ενότητα κοινωνικού και βιολογικού στο άτομο και αποτελεί τη διάθλαση του κοινωνικού μέσω της βιολογικής φύσης του ατόμου. Γι' αυτό ο χαρακτηρισμός των προσωπικοτήτων απαιτεί τον βιολογικό χαρακτηρισμό των ατόμων, εφόσον η αφομοίωση και η μεταβολή του κοινωνικού από το άτομο εξαρτάται από την βιολογική φύση του ατόμου, μεταμορφώνεται από την τελευταία.

Κατ' αυτό τον τρόπο, η διάκριση της βιολογίας του άνδρα και της γυναίκας επιδρά σε ορισμένες διαφορές στον τρόπο με τον οποίο αφομοιώνουν το κοινωνικό περιβάλλον, στη θέση τους στην κοινωνία, στον κοινωνικό τους ρόλο. Για τη συνέχιση, λόγου χάριν, του ανθρώπινου γένους, δεν είναι σκόπιμο να συνδέονται οι ασχολίες της γυναίκας με κίνδυνο για τη ζωή. Όλες οι τέτοιου είδους ριψοκίνδυνες ασχολίες πρέπει να βαρύνουν κατ' εξοχήν τους άνδρες.

Η χειραφέτηση των γυναικών, που αποτελεί σήμερα επιταγή της εποχής μας, δεν πρέπει να έχει τίποτε το κοινό με την λησμόνηση του γεγονότος ότι η βιολογική

¹³ Κανακίδου, Ελένη 1996

¹⁴ Vaziulin, . Viktor Alekseevich, 1998

διαφορά μεταξύ άνδρα και γυναίκας, πάντοτε, σ' όλες τις κοινωνίες, όσο εξακολουθεί να υπάρχει το ανθρώπινο γένος, επιδρά σε ορισμένες διακρίσεις του κοινωνικού ρόλου τους, της κοινωνικής συμπεριφοράς τους, της θέσης τους στην κοινωνία.

2.2. Η ευθύνη της οικογένειας

Βλέποντας προηγουμένως, όλους αυτούς τους παράγοντες που διαμορφώνουν την προσωπικότητα της γυναίκας μέσα στο κοινωνικό γίγνεσθαι και μην μπορώντας, φυσικά, να παραλείψουμε το ρόλο της ως μητέρα, ο οποίος, τελικά, υφίσταται σε οποιοδήποτε κοινωνικοπολιτικό σύστημα, αλλά και σε οποιοδήποτε επίπεδο πολιτισμού, από τα πιο πρωτόγονα έως τα πιο σύγχρονα, εξάγεται το συμπέρασμα ότι η γυναίκα έχει διαχρονικώς την ευθύνη της οικογένειας.

Θα μπορούσαμε να ισχυρισθούμε ότι η ευθύνη αυτή έχει καταστεί «αξίωμα», αφού δε νοείται σε καμία κοινωνία η ανάληψη των ενδοοικογενειακών υποχρεώσεων από τον πατέρα, αφού, όπως προαναφέρθηκε, η βιολογική διάκριση επιδρά στη διαφορετική ανάληψη των κοινωνικών ρόλων¹⁵.

Καλείται ν' αντιμετωπίζει όλα τα θέματα και προβλήματα που ανακύπτουν σε αυτή, καλούμενη να δώσει λύσεις, να λειτουργεί ως διαχειρίστρια, αλλά και ως απλή «εργάτρια».

Η ευθύνη αυτή καθίσταται βαρύτερη στη σημερινή εποχή, αφού η έξοδος της γυναίκας στο χώρο της εργασίας και μάλιστα με ισότιμες απαιτήσεις, την φόρτωσαν με νέες υποχρεώσεις και της προσέθεσαν καινούριο φορτίο και άγχος.

Αυτό συμβαίνει, προφανώς, διότι η γυναίκα πέραν του «παραδοσιακού» της ρόλου, καλείται να παίξει και αυτόν της εργαζόμενης, κάτι που συντελεί στην ολοκλήρωσή της ως προσωπικότητα και στην οικονομική της αυτοτέλεια, που όμως, από την άλλη, οδηγεί στη στέρηση της δημιουργικής παρουσίας της στο σπίτι και που γίνεται συχνά αφορμή συγκρούσεων για το ποιος θα πρέπει να αναλάβει την εκτέλεση ορισμένων ενεργειών μέσα στο σπίτι και σε σχέση με τα παιδιά, που μπορεί έτσι να το εισπράττουν με αισθήματα παραμέλησης ή και περιφρόνησης.

¹⁵ Vaziulin, . Viktor Alekseevich, 1998

Η οικογένεια ως θεσμός είναι ο σημαντικότερος της κοινωνίας μας. Συμβάλλει στην μετάδοση κοινωνικών αξιών και κανόνων εδραιώνει ένα δίκτυο από συστήματα αξιών τα «πρέπει και τα δεν πρέπει» της συμπεριφοράς που οφείλουν να έχουν τα μέλη της οικογένειας τόσο μέσα όσο και έξω από αυτήν¹⁶.

Ενώνει τα μέλη της μέσω γενικών παραδοχών, προσδοκιών, στόχων, θρησκευτικών, κοινωνικών και σεξουαλικών δικαιωμάτων και απαγορεύσεων.

Η οικογένεια ικανοποιεί ηθικές οικονομικές συναισθηματικές και άλλες ιδιαίτερες ανάγκες των μελών της και μέσα σε αυτή βιώνουμε συναισθήματα αγάπης, έλξης, στοργής, πόνου.

Οι γονείς μπορεί να λειτουργούν ως πρότυπα ή ως εμπόδια για τα παιδιά τους και εδώ διαφαίνεται ο σημαντικός ρόλος, αλλά και η σημαντική ευθύνη που αναλαμβάνει η γυναίκα μέσα στην οικογένεια, ιδίως μετά την άφιξη του πρώτου παιδιού, όπου επέρχεται ριζική αλλαγή στην οργάνωσή της.

Με την ανάληψη από τη γυναίκα και του ρόλου της νέας μητέρας, διαφοροποιούνται οι λειτουργίες στο ζευγάρι για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του βρέφους, στην φροντίδα του και στην περιποίησή του και για να χειριστούν χρονικούς περιορισμούς που αναπόφευκτα επιβάλλονται.

Υπάρχει μια δέσμευση με το παιδί που απαιτεί αλλαγή στα πρότυπα συναλλαγής του ζευγαριού.

Έτσι, εμφανίζεται μια νέα ομάδα υποσυστημάτων στην οικογενειακή κατάσταση με διαφορετικές λειτουργίες για τους γονείς και διαφορετικές λειτουργίες για τα παιδιά. Αυτή η διευρυμένη οικογένεια από τη μία και το εξωοικογενειακό περιβάλλον από την άλλη χρειάζονται επαναδιαπραγμάτευση.

Και, δυστυχώς, όλες αυτές οι προκλήσεις βαρύνουν τη γυναίκα, η οποία όντας απροετοίμαστη ή μην έχοντας την κατάλληλη κοινωνική παιδεία για ν' ανταποκριθεί επαρκώς στο νέο οικογενειακό περιβάλλον, δυσκολεύεται να εναρμονισθεί μεταξύ των οικογενειακών και επαγγελματικών υποχρεώσεων, κάτι που αποτελεί και αντικείμενο διερεύνησης της παρούσας.

Τελικά, ο ρόλος της γυναίκας – μητέρας μέσα στην οικογένεια γίνεται συνεχώς πιο δύσκολος και απαιτητικός. Οι ανάγκες της σύγχρονης μητέρας είναι τόσο

¹⁶ Κλωνή, Παναγιώτα., 2010

πολυδιάστατες, όσο και οι απαιτήσεις που έχει το περιβάλλον της από την ίδια¹⁷ και αυτό την επιφορτίζει με μεγαλύτερο βάρος ευθυνών, το οποίο όπως θα δούμε και στην παρούσα εργασία επιδρά στον ψυχοσυναισθηματικό της κόσμο.

2.3. Η θέση της κοινωνίας απέναντι στην εργαζόμενη μητέρα

Στην κοινωνία του σήμερα, λαμβανομένων υπόψη και των δύσκολων οικονομικών συνθηκών που επικρατούν, όπου η διεθνής οικονομική ύφεση τείνει να γίνει καθεστώς, οι περισσότερες μητέρες είναι αναγκασμένες να εργάζονται, αφού η οικογένεια δεν μπορεί ν' ανταπεξέλθει στις αυξημένες οικονομικές υποχρεώσεις μ' ένα μόνο μισθό, αυτό του άνδρα.

Παρατηρώντας διαχρονικά το ρόλο της γυναίκας στην ελληνική κοινωνία, διαπιστώνουμε ότι εξελίσσεται δυναμικά. Οι διαρκείς μεταβολές στις οποίες υποβάλλεται η σύγχρονη κοινωνία τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο, κεντρικά αλλά και τοπικά ισχυροποιούν το ρόλο της και οδήγησαν στην αναγνώριση της συνεισφοράς της, γεγονός που με τη σειρά του συνέβαλλε στην περαιτέρω συνειδητοποίηση της θέσης της μέσα στην κοινωνία.

Στην εποχή μας η γυναίκα έχει σταματήσει πια να είναι μόνο μητέρα. Η κοινωνία μας θέλει τη σύγχρονη γυναίκα να βιώνει το ρόλο της «εργαζόμενης μητέρας», η οποία καθημερινά ακολουθεί έναν δύσκολο δρόμο, προκειμένου να ανταποκριθεί στους πολλαπλούς και πολλές φορές συγκρουόμενους ρόλους που έχει αναλάβει. Η επαγγελματική σταδιοδρομία, η μητρότητα και οι υποχρεώσεις έχουν δημιουργήσει νέες συνθήκες τις οποίες η Πολιτεία οφείλει και πρέπει να λάβει υπόψη.

Και αφού γίνεται αναφορά στην Πολιτεία, πρέπει ν' αναφερθεί ότι, τουλάχιστον, νομοθετικά έχουν γίνει προσπάθειες από το οργανωμένο Κράτος για την προστασία της εργαζόμενης μητέρας.

Στη συνέχεια θα γίνει ανασκόπηση των πρόσφατων, αλλά και παλαιότερων νομοθετημάτων, ώστε να σχηματίσουμε σφαιρική άποψη για το τι ισχύει από την πλευρά του οργανωμένου Κοινωνικού Κράτους.

¹⁷ Πάντου, Χριστίνα., 2010

Σύμφωνα με το άρθρο 142 του Ν. 3655/2008¹⁸ «Διοικητική και οργανωτική μεταρρύθμιση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης και λοιπές ασφαλιστικές διατάξεις», δίνεται η δυνατότητα στην εργαζόμενη μητέρα να λάβει ειδική άδεια προστασίας μητρότητας έξι (6) μηνών¹⁹.

Δικαιούχοι της εξάμηνης άδειας ειδικής παροχής προστασίας της μητρότητας είναι οι μητέρες που είναι ασφαλισμένες στο ΙΚΑ-ΕΤΑΜ και απασχολούνται με σχέση εργασίας ορισμένου ή αορίστου χρόνου, σε επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις, μετά τη λήξη της άδειας λοχείας και της ισόχρονης προς το μειωμένο ωράριο άδειας, όπως προβλέπεται από το άρθρο 9 της ΕΓΣΣΕ των ετών 2004-2005.

Σύμφωνα με την νομοθετική εξουσιοδότηση του ανωτέρω άρθρου 142, έχει εκδοθεί η με αριθμό 33891/606/7.5.2008²⁰ Κανονιστική Απόφαση της Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, όπου αναφέρονται αναλυτικά οι δικαιούχοι, η διάρκεια, η διαδικασία, ο φορέας καταβολής της παροχής κ.λ.π.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω ορίζεται ρητώς ότι δικαιούχοι της ειδικής άδειας παροχής μητρότητας είναι μόνο οι μητέρες και όχι και οι δύο γονείς, όπως ισχύει, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας, για το μειωμένο ωράριο φροντίδας του παιδιού.

Επιπλέον, σε ότι αφορά στην έννοια των όρων «επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις» του άρθρου 142 του Ν. 3655/08, έχει εκδοθεί η με αριθμό 365/7.7.2008 γνωμοδότηση του Νομικού Συμβούλου του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας. Επειδή στο Ελληνικό Εργατικό Δίκαιο συνηθίζεται να αναφέρονται τομείς δραστηριότητας στον ιδιωτικό τομέα ως «επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις και λοιπές εργασίες» στην προκειμένη περίπτωση αναφέρονται μόνον «επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις».

Στην εισηγητική έκθεση, που κατατέθηκε στη Βουλή μαζί με το Ν. 3655/2008, προκύπτει ότι με τις διατάξεις του άρθρου 142, θεσπίζεται ειδική παροχή για την εργαζόμενη μητέρα σε σχέση εξαρτημένης εργασίας αορίστου ή ορισμένου χρόνου σε επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις του ιδιωτικού τομέα, στα πλαίσια της λήψης μέτρων για την προστασία της μητρότητας και με στόχο τη συμβολή στην επίλυση του

¹⁸ ΦΕΚ 58 Α' / 3.4.2008

¹⁹ Πάντζος, Ευάγγελος., 2010

²⁰ ΦΕΚ 833 Β' / 9.5.2008

δημογραφικού προβλήματος το οποίο εμφανίζεται έντονο στη χώρα μας τις τελευταίες δεκαετίες.

Με βάση τα παραπάνω ο Νομικός Σύμβουλος του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας στην γνωμοδότησή του αναφέρει ότι στους όρους «επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις» εμπεριέχονται όλες οι περιπτώσεις συμβάσεως εργασίας του ιδιωτικού τομέα, όπως αναλυτικά αναφέρονται στο Νόμο και στην κατ' εξουσιοδότηση αυτού εκδοθείσα κανονιστικού περιεχομένου υπουργική απόφαση.

Συνεπώς δε συνάγεται ρητά νομοθετική βούληση για εξαίρεση μητέρων που παρέχουν εργασία στον ιδιωτικό τομέα σε Νομικά Πρόσωπα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και επομένως στην έννοια «επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις» υπάγονται όλες οι επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα ανεξαρτήτως της φύσεως της εργοδοτικής δραστηριότητας, Ιδρύματα, Σωματεία, Σύλλογοι, Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου κερδοσκοπικού ή μη χαρακτήρα.

Σύμφωνα λοιπόν και με την εγκύκλιο Ο.Α.Ε.Δ. Β130953/20.8.08 οι ασφαλισμένες μητέρες στους παραπάνω εργοδότες είναι δικαιούχοι της ειδικής παροχής προστασίας μητρότητας., ο δε χρόνος της ειδικής άδειας προστασίας της μητρότητας λογίζεται ως χρόνος ασφάλισης στον κλάδο σύνταξης του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ.

Επιπλέον, ψηφίστηκε ο Ν. 3488/2006²¹ με θέμα «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών όσον αφορά στην πρόσβαση στην απασχόληση, στην επαγγελματική εκπαίδευση και ανέλιξη, στους όρους και στις συνθήκες εργασίας και άλλες συναφείς διατάξεις». Είναι αξιοσημείωτο ότι με το Νόμο αυτό (και συγκεκριμένα με τα άρθρα 3 & 4 αυτού) καλύπτεται νομοθετικώς για πρώτη φορά στην Ελλάδα η σεξουαλική παρενόχληση.

Για τις γυναίκες που εργάζονται στο δημόσιο τομέα έχουν ψηφισθεί οι Νόμοι 3584/2007²² «Κύρωση του Κώδικα Κατάστασης Δημοτικών και Κοινοτικών Υπαλλήλων» και 3528/2007²³ «Κύρωση του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ.».

Στο Ν. 3584/2007 η αναφορά που μας ενδιαφέρει για την παρούσα εργασία γίνεται στα άρθρα 59 («Άδειες μητρότητας») και 60 («Διευκολύνσεις υπαλλήλων με οικογενειακές

²¹ ΦΕΚ 191 Α' / 11.12.2006

²² ΦΕΚ 143 Α' / 28.06.2007

²³ ΦΕΚ 26 Α' / 09.02.2007

υποχρεώσεις»), ενώ στο Ν. 3528/2007 οι αντίστοιχες αναφορές γίνονται στα άρθρα 52 («Άδειες μητρότητας») και 53 («Διευκολύνσεις υπαλλήλων με οικογενειακές υποχρεώσεις»).

Επίσης και στους δύο Νόμους (άρθρο 50 του Ν. 3528/2007 και άρθρο 57 του Ν. 3584/2007) προβλέπονται ειδικές άδειες σε περιπτώσεις βαριών ασθενειών των τέκνων (π.χ. μεσογειακή αναιμία όπου απαιτούνται τακτικές μεταγγίσεις αίματος, βαριά νοητική στέρηση, σύνδρομο Down, κλπ.) και σίγουρα αυτό αποτελεί σημαντική ανακούφιση για την εργαζόμενη μητέρα.

Επιπλέον, προβλέφθηκαν διευκολύνσεις για τη μητέρα δημόσιο υπάλληλο που υιοθετεί ένα παιδί, καθώς και η χορήγηση τρίμηνης άδειας ανατροφής με πλήρεις αποδοχές στους δημοσίους υπαλλήλους που κάνουν από τρία παιδιά και άνω.

Άλλες διευκολύνσεις έχουν θεσμοθετηθεί κατ' εφαρμογήν των ανωτέρω Νόμων με την αριθ. ΔΙΔΑΔ/Φ.53/1222/οικ. 20561/9-8-2007 Απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης²⁴ «Χορήγηση διευκόλυνσης στους υπαλλήλους για την παρακολούθηση της σχολικής επίδοσης των τέκνων τους».

Έτσι, προβλέφθηκαν διευκολύνσεις για τη μητέρα δημόσιο υπάλληλο που υιοθετεί ένα παιδί, όπως επίσης προβλέφθηκε η χορήγηση τρίμηνης άδειας ανατροφής με πλήρεις αποδοχές στους δημοσίους υπαλλήλους που κάνουν από τρία παιδιά και άνω.

Όμως, το τρέχον έτος με την αρνητική εικόνα της Εθνικής Οικονομίας και την επιτήρηση της χώρας μας από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (Δ.Ν.Τ.), καθώς και με την αρνητική εις βάρος της χώρας μας απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου²⁵ (βλ. την με αριθ. C-559/2007 απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, την οδηγία 54/2006 ΕΚ καθώς και τις επιστολές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με αριθμ. 198237/2010 και D(2010)551-A (2010)978) για την εξομοίωση ορίων ηλικίας μεταξύ ανδρών και γυναικών για τη συνταξιοδότηση, κάτι που κατόπιν εκφράσθηκε και νομοθετικώς με το Ν. 3863/2010²⁶ «Νέο Ασφαλιστικό Σύστημα και συναφείς διατάξεις, ρυθμίσεις στις εργασιακές σχέσεις», κατέστησε τις γυναίκες τα μεγάλα θύματα των σαρωτικών

²⁴ ΦΕΚ 1613 Β' / 17.08.2007

²⁵ Εφημερίδα «Ισοτιμία», 21-6-2010

²⁶ ΦΕΚ 115 Α' / 15.07.2010

αλλαγών που επήλθαν στο κοινωνικό κράτος, καθιστώντας τις ισοβίως δέσμιες της πολλαπλής εργασίας που προσφέρουν, είτε στο χώρο εργασίας, είτε στο σπίτι.

Είναι φύσει αδύνατο να επικαλούμαστε ότι υπάρχει ισότητα στη χώρα μας που είναι ανύπαρκτο το κοινωνικό κράτος, δεν υπάρχουν παιδικοί σταθμοί, κέντρα δημιουργικής απασχόλησης παιδιών, φροντίδας ηλικιωμένων, δεν υπάρχουν δηλαδή μηχανισμοί στήριξης των ευπαθών ομάδων και την έλλειψη όλων αυτών των δομών καλείται ν' αναλάβει μόνο η οικογένεια και ουσιαστικά η γυναίκα, διαδραματίζοντας πολλαπλούς ρόλους.

Όπως κατανοούμε, αυτός ο διττός ρόλος της γυναίκας, ήτοι ως εργαζόμενη και ως μητέρα, είναι εξαιρετικά επίπονος, δύσκολος και στρεσογόνος, με τις επιπτώσεις να αφορούν όχι μόνο σε αυτή, αλλά και στο οικογενειακό της περιβάλλον.

2.4. Η κρίση στη σημερινή οικογένεια

Σύμφωνα με τα προαναφερθέντα στα προηγούμενα κεφάλαια, τίθεται επιτακτικά το ερώτημα τι είναι τελικά η οικογένεια σήμερα.

Σίγουρα υπάρχουν πολλές και διαφορετικές ερμηνείες και εκδοχές που δίδονται από τους καθημερινούς ανθρώπους, όπως για παράδειγμα : ανέκδοτο στις παρέες των εργένιδων, όνειρο ζωής, προοπτική, επιλογή, επιβεβλημένη συμπεριφορά, κοινωνικό πρότυπο, εξασθενημένη αξία και πολύ συχνότερα θεσμός σε κρίση.

Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται είτε σε ιδιωτικές συζητήσεις, είτε σε επίσημες στατιστικές. Ενώ μέχρι το 1984 το ποσοστό διαζυγίων κυμαινόταν στο 8%, το 1994 έφτασε το 10%. Από τότε μέχρι σήμερα, οι γάμοι που διαλύονται αυξάνονται με γοργούς ρυθμούς. Έτσι το 2005 ο δείκτης διαζυγίων άγγιξε το 24%.²⁷

Επιπλέον, όλα τα ανωτέρω, μπορεί να λεχθεί, ότι για τους κοινωνιολόγους σημαίνουν το τέλος του παλαιού και συμβατικού τρόπου ζωής, ενώ χαρακτηριστικό είναι το γεγονός το πώς όλα αυτά αποτυπώνονται στη γλώσσα των κινηματογραφιστών, αφού η Έβδομη Τέχνη είναι ο καθρέφτης της κοινωνία μας. Έτσι, στον κινηματογράφο

²⁷ Εφημερίδα «Καθημερινή», 18/05/2008

αυτά μεταφράζονται σε κυνικές διαπιστώσεις, άγριες συγκρούσεις ή σαρκαστικούς διαλόγους²⁸.

Χαρακτηριστική είναι η ρήση που υπάρχει στην ταινία «Το νόημα της ζωής» του Ισλανδού σκηνοθέτη Φρίντρικ Θορ Φρίντκισον, όπου ένας περιθωριακός και θυμόσοφος ρακοσυλλέκτης παρατηρεί στον ήρωα της ταινίας «Γιατί θέλεις να παντρευτείς; Είναι μόνο καβγάδες κι ένας αργός θάνατος στον καναπέ».

Κι αν ο Ισλανδός δημιουργός αντιμετωπίζει το θέμα μελαγχολικά αλλά και ανάλαφρα, ο Δανός συνάδελφός του Τόμας Βίντεμπεργκ το 1998 είχε κόψει την ανάσα με την «Οικογενειακή γιορτή» (Festen), η οποία απέσπασε πολλά βραβεία παγκοσμίως. Η υπόθεση της ταινίας αυτής είναι σε μια οικογένεια όπου τα 60χρονα γενέθλια του πατέρα μετατρέπονται σε μακελειό. Η αγάπη υποκρύπτει διαστροφή και ο σεβασμός βαθύ μίσος.

Το 2006 η ταινία «Little Miss Sunshine» των Jonathan Dayton και Valerie Faris (μια μικρή αμερικανική παραγωγή) εμφάνισε μια άλλου τύπου δυσλειτουργική οικογένεια, όπου το γκροτέσκο και το κοινωνικά ανάρμοστο αποκτούν τη μορφή μιας χαριτωμένης κομεντί - ταινίας δρόμου, όπου η αβλαβής τρέλα απορροφά τις ιδιότυπες συμπεριφορές και οι μη παραδοσιακοί ρόλοι (του παππού, του θείου, του αδελφού) εξισορροπούνται με τη γενναιοδωρία των συναισθημάτων.

Ο κατάλογος των σχετικών ταινιών είναι μακρύς καθώς η οικογένεια αποτελεί προσφιλές κινηματογραφικό θέμα είτε μέσα από περισσότερο στερεοτυπικές αμερικανικές παραγωγές, είτε μέσα από ευρωπαϊκές αποκλίσεις.

Παρεμφερής ήταν και η θεματολογία της βραζιλιάνικη ταινίας του 2007 «Μυστικά και ψέματα στο σπίτι της Αλίκης» (A Casa de Alice) του σκηνοθέτη Chico Teixeira, στην οποία η ηρωίδα Αλίκη (Alice), μια σαραντάχρονη μανικουρίστρια στο São Paulo της Βραζιλίας, ζει με τον άντρα της, που όλο λείπει από το σπίτι δουλεύοντας σε ταξί και όταν είναι παρών δυσανασχετεί με όλα, μια εντελώς συμβατική ζωή γεμάτη προδοσία, ψέματα και έλλειψη αφοσίωσης και στοργής. Έτσι, η ταινία μας βοηθάει να αντιληφθούμε ότι η μετάλλαξη του θεσμού της οικογένειας είναι φαινόμενο παγκόσμιο και διηπειρωτικό²⁹.

²⁸ Εφημερίδα «Καθημερινή», 18/05/2008

²⁹ Abreu, Felipe., 2008

Ωστόσο, ούτε η κρίση των θεσμών ούτε εκείνη των προτύπων συνεπάγονται αναγκαστικά και κρίση αξιών. Και οι δύο συνεπάγονται διαφοροποίηση του τρόπου πρόσληψης και βίωσης των αξιών. Από μίαν άποψη, επομένως, εκείνο που πραγματικά δημιουργεί την κρίση είναι η εμμονή σε πρότυπα συμπεριφοράς που έχουν ξεπεραστεί, με τη λαθεμένη αντίληψη ότι η διατήρηση αυτών των προτύπων σημαίνει και τη διατήρηση των αξιών που αυτά εκφράζουν³⁰.

Σίγουρα, παρατηρώντας όλα τα ανωτέρω θα αναρωτηθούμε γιατί ατόνησε η οικογενειακή συνοχή, αποσαθρώνοντας παραδοσιακά σχήματα και ιεραρχίες.

Οι μεταβαλλόμενοι ρόλοι της γυναίκας, του άνδρα, των παιδιών, των ηλικιωμένων, δεν θα μπορούσαν να αφήσουν ανεπηρέαστη τη δομή της οικογένειας, δεδομένης της κοινωνικής ρευστότητας που επικρατεί και της θέσης εναλλακτικών προτεραιοτήτων σχέσεων και στόχων.

Οι κοινωνικές επιστήμες παρότι προσφέρουν ερμηνείες και προσπαθούν να ερμηνεύσουν και να οργανώσουν την αμηχανία, όμως δεν μπορούν και να την περιορίσουν.

Η οικογένεια είναι μια αρένα στην οποία συνυπάρχουν αγάπη, βία, τρυφερότητα, εντιμότητα, προδοσία, ιδιωτική περιουσία, κοινοκτημοσύνη, επιβολή εξουσίας, συναίνεση, κοινή λήψη αποφάσεων.

Η πυρηνική ή αλλιώς παραδοσιακή οικογένεια, παρά τις απώλειες, προσπαθεί να επιβιώσει. Τα διαζύγια μπορεί να αυξάνονται, μαζί και οι εκτός γάμου γεννήσεις (5.914, στην Ελλάδα, το 2006) και η μονογονεϊκή εκδοχή (που γνωρίζει εκρηκτική εξάπλωση τα τελευταία χρόνια). Όμως, η ανάγκη του γάμου και της εστίας παραμένει ισχυρή. Έστω και αν οι όροι της συμβίωσης μεταβάλλονται. Ο 50χρονος Ολλανδός συγγραφέας της «Εγκυκλοπαίδειας της βλακείας», Ματάις Φαν Μπόξελ, είπε πρόσφατα σε συνέντευξή του ότι ύστερα από 20 χρόνια γάμου επέλεξε να ζήσουν με τη γυναίκα του σε χωριστά σπίτια. Συναντιούνται καθημερινά, τρώνε μαζί, και το βράδυ ο καθένας επιστρέφει στη βάση του.

Πολλές μόνες μητέρες, ύστερα από διαλυμένους γάμους, ισχυρίζονται ότι η ζωή τους και η σχέση τους με τα παιδιά τους βελτιώνεται, ενώ αποκτούν και μεγαλύτερη

³⁰ Μουσούρου, Λουκία., 2005

αυτοπεποίθηση. Γιατί γι' αυτές δεν έχει νόημα μια συγκατοίκηση που ασφυκτιά, όπου οι καβγάδες και οι εντάσεις υποκαθιστούν κάθε μορφή επικοινωνίας και όπου η προσωπικότητα παιδιών και γονέων συνθλίβεται κάτω από το βάρος της μη ανοχής.

Μήπως πρέπει να διερωτηθούμε αν η πυρηνική οικογένεια έχει διαγράψει τον κύκλο της και οι άνθρωποι οφείλουν να αρθρώσουν νέα σύμφωνα συμβίωσης;

Οι σύγχρονες κατοικίες διαμορφώνονται για να φιλοξενήσουν μοναχικές επιλογές.

Η ζήτηση μικρών διαμερισμάτων ή ενιαία διαμορφωμένων «λοφτ» (loft) ορίζει και προσδιορίζει τις νέες στεγαστικές και κοινωνικές συνθήκες ανδρών και γυναικών, οι οποίες χαρακτηρίζονται, πλέον, από ευρύτητα, ευελιξία, προσωπικό χρόνο και διαθεσιμότητα..

Είναι αξιοσημείωτη η ερμηνεία του όρου «λοφτ», ώστε να κατανοήσουμε καλύτερα τις νέες στεγαστικές και κοινωνικές τάσεις. Ο όρος αναφέρεται σε διαμερίσματα, ή ακόμη και γραφεία τα οποία δημιουργούνται σε υπάρχοντα επαγγελματικά κτίρια, όπως αποθήκες, εργοστάσια, νοσοκομεία, σχολεία κτίρια γραφείων κ.α.. Αυτοί οι ενιαίοι χώροι συνήθως είναι ψηλοτάβανοι (πάνω από 3,80 μ), με ελάχιστη ή ανύπαρκτη διαμερισμάτωση, εμφανείς σωληνώσεις, ξύλινα δοκάρια και υπερμεγέθη παράθυρα. Η εξέλιξη του μοντέρνου «λοφτ» ξεκίνησε τα τέλη της δεκαετίας του 1950, με την αλλαγή χρήσης των ενιαίων ψηλοτάβανων χώρων στο Manhattan. Τότε, καλλιτέχνες και "μποέμ" σε αναζήτηση φτηνών κατοικιών στις οποίες θα μπορούσαν να ζουν και να εργάζονται, άρχισαν να μετακομίζουν σε εγκαταλελειμμένα βιομηχανικά κτίρια στα οποία παλιά στεγάζονταν υφαντουργίες, επιπλοποιίες, τυπογραφία, αποθήκες και εργοστάσια. Καθώς οι βιομηχανίες άρχισαν να εγκαταλείπουν το κέντρο της πόλης προς αναζήτηση στέγασης σε φθηνότερες περιοχές, οι καλλιτέχνες με πολύ μικρό κόστος, δημιούργησαν τη δική τους εκδοχή του Παριζιάνικου εργαστηρίου (atelier), ικανοποιώντας την ανάγκη τους για ψηλοτάβανους ενιαίους χώρους, ικανούς να στεγάσουν τεράστιους καμβάδες και υπερμεγέθη έργα τέχνης της εποχής.³¹

Με τις νέες διαμορφωθείσες συνθήκες, ο διαρκής συγχρωτισμός των μελών μιας οικογένειας κρίνεται αναποτελεσματικός και μη επιθυμητός.

³¹ «Γνώμων Κατασκευές» Α.Ε., 2007

Αυτός ο συγχρωτισμός και οι αρνητικές συνέπειές του περιγράφονται γλαφυρότατα στη λίαν νατουραλιστική ελληνική ταινία «Το σπιρτόκουτο» του Γιάννη Οικονομίδη (2002), όπου η ταινία αυτή είναι μια επιτομή της μικροαστικής οικογενειακής χυδαιότητας και αποτελεί απόδειξη πως η λεκτική βία μπορεί να είναι το ίδιο σοκαριστική με τη σωματική αφήνοντας ανεξίτηλα σημάδια σ' αυτούς που την αποδέχονται³².

Όσο περισσότερο στριμώχνεται ο κόσμος μέσα μας, όσο περιπλέκεται, πάσχει, αγωνιά και φαντασιώνει, τόσο αναζητά τη θεραπεία και ανακούφιση εκτός «σπιτιού». Τα «σπιτικά» ερημώνουν, η τυπική οικογένεια ποζάρει μόνο σε καρτ ποστάλ. Οι κορώνες περί κινδύνων, προστασίας, κομβικών σημείων και κομβικών λύσεων, είναι απλώς παρωχημένες. Οι όποιες λύσεις είναι προσωπικές χωρίς να σημαίνει αναγκαία και μοναχικές. Γιατί και η μοναξιά παίρνει το σχήμα των καιρών.

³² Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια «Βικιπαίδεια», 2009

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ΩΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΜΗΤΕΡΑ

3.1. Σωματικές Συνέπειες

Όπως είναι κατανοητό και προφανές, στη σημερινή κοινωνία οι γυναίκες καλούνται να ανταπεξέλθουν συχνά στους ρόλους και στο φόρτο των ευθυνών που αναλαμβάνουν, είτε με επιτυχία, είτε χωρίς. Καλούνται να είναι ταυτοχρόνως σύζυγοι, μητέρες και νοικοκυρές και να συμβάλουν στον οικογενειακό προϋπολογισμό με την εργασία τους.

Όμως συχνά δεν ανταποκρίνονται πιστά σε αυτά που ορίζει το κοινωνικό πρότυπο και σε αυτήν την περίπτωση αρχίζουν να διακατέχονται από άγχος, τύψεις και ενοχές, θλίψη και στεναχώρια, θυμό και εκνευρισμό, απαισιοδοξία, ενώ παράλληλα μειώνεται η αυτοπεποίθησή τους και προκαλούνται εσωτερικές συγκρούσεις.

Όλες οι παραπάνω ψυχικές καταστάσεις έχουν αντίκτυπο σε όλο το φάσμα της λειτουργικότητας μιας γυναίκας, δηλαδή στον οργανισμό, στη νοητική λειτουργία, στη συναισθηματική κατάσταση και στη συμπεριφορά.

Δίδοντας μεγαλύτερη έμφαση στις σωματικές συνέπειες μπορούμε να πούμε ότι παρατηρούνται :

- Ένα διαρκές αίσθημα κόπωσης και κούρασης, αφού είναι λογικό να μην μπορεί η γυναίκα ν' ανταπεξέλθει στη συνεχή τριβή με τις απαιτήσεις της καθημερινότητας
- Έντονοι και συχνοί πονοκέφαλοι, καθώς και πόνοι σε διάφορα σημεία του σώματος
- Αυξομειώσεις στο βάρος, που προκαλούν δευτερογενείς σωματικές δυσλειτουργίες και ασθένειες
- Συμπτώματα δυσπεψίας και καυστικότητας, με συχνότερα εμφανιζόμενη τη γαστροοισοφαγική παλινδρόμηση, η οποία είναι νόσος του πεπτικού συστήματος και οφείλεται σε ανεπάρκεια του καρδιοοισοφαγικού σφιγκτήρα και προκαλείται εν πολλοίς σύγχρονο αγχώδη τρόπο διαβίωσης και τις άστατες διατροφικές συνήθειες. Από ιατρικές έρευνες έχει βρεθεί ότι το 25% των εγκύων πάσχει από τη νόσο, ενώ το 50% θα παρουσιάσει οπωσδήποτε μερικά επεισόδια γαστροοισοφαγικής παλινδρόμησης κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης³³

³³ Καραγιάννης, Δημήτριος., 2010

- Δυσκοιλιότητα, η οποία είναι μία κατάσταση, οξεία ή χρόνια, κατά την οποία μειώνεται ο ρυθμός των κενώσεων. Μερικές από τις αιτίες της, που έχουν σχέση με τις γυναίκες μπορεί να είναι : η κακή διατροφή, η μειωμένη φυσική δραστηριότητα (εξαιτίας της έλλειψης χρόνου), μεταβολές στις ορμόνες (ιδίως κατά την εγκυμοσύνη), η γρήγορη απώλεια βάρους, η λήψη φαρμάκων, όπως ο σίδηρος, τα αντικαταθλιπτικά (για την αντιμετώπιση των έντονων καταστάσεων), τα αντιυπερτασικά, κλπ.³⁴. Άλλη συγγενής νόσος με τη δυσκοιλιότητα είναι και η σπαστική κολίτιδα
- Διαταραχές στον ύπνο, όπου μπορεί να υπάρξουν καταστάσεις αϋπνίας ή υπερυπνηλίας ή και διαταραχές κατά τη διάρκειά του, όπως να υπάρχει αφύπνιση πολλές φορές
- Αίσθημα πνιγμού και δυσκολία στην αναπνοή με συνέπεια τάσεις λιποθυμίας και ζάλη
- Απώλεια της σεξουαλικής διάθεσης ή άλλες σεξουαλικές δυσλειτουργίες
- Διάφορες μολύνσεις, δεδομένου ότι οι γυναίκες είναι πιο επιρρεπείς σε μολύνσεις, καθώς μειώνεται η λειτουργία του ανοσοποιητικού συστήματος εξαιτίας της έντονης σωματικής και ψυχικής κόπωσης
- Άλλες νόσοι συνδεδεμένες με τη σωματική κούραση της γυναίκας, στην προσπάθειά της να τα φέρει όλα εις πέρας, όπως : επικονδυλίτιδα, σύνδρομο καρπιαίου σωλήνα, οσφυαλγία, κλπ.

Στις ανωτέρω σωματικές συνέπειες πρέπει ν' αναφερθούν και αυτές που προέρχονται από ψυχολογικούς λόγους και ιδιαίτερα από το στρες και που αναφέρονται στη συνέχεια :

Με τη λέξη «στρες» (εκ της αγγλικής λέξης stress) εννοούμε την πίεση ή ένταση. Στην καθημερινή ζωή υποβαλλόμαστε συνεχώς σε πιέσεις, οι οποίες μπορεί να είναι σωματικές (κόπωση, ασθένειες), συναισθηματικές (πένθος, λύπη) ή ψυχολογικές (φόβος).

³⁴ Καραγιάννης, Δημήτριος., 2010

Ενδιαφέρον έχει να δούμε το πώς αντιδρά το σώμα μας στο στρες και σύμφωνα με τα επιστημονικώς παρατηρηθέντα τις τελευταίες δεκαετίες, μπορεί να συνοψισθούν στα παρακάτω³⁵ :

- Πепτικό σύστημα: Οι πόνοι στο στομάχι είναι συχνοί λόγω καθυστέρησης της κένωσης του στομαχιού. Επίσης παρατηρείται διάρροια λόγω υπερβολικής δραστηριότητας του παχέως εντέρου
- Παχυσαρκία: Παρατηρείται αύξηση της όρεξης που οδηγεί στην παχυσαρκία. Η παχυσαρκία είναι μια σύγχρονη μάστιγα που προκαλεί πολλές σοβαρές ασθένειες όπως καρδιοπάθειες, καρκίνο, διαβήτη, ψηλή πίεση, καρκίνο, σεξουαλικά προβλήματα
- Ανοσοποιητικό σύστημα: Μείωση των δυνατοτήτων του συστήματος άμυνας του οργανισμού. Το αποτέλεσμα είναι περισσότερη ευπάθεια σε μολύνσεις όπως κρυολόγημα, γρίπη, έρπητας και άλλες
- Νευρικό σύστημα: Άγχος, κατάθλιψη, αϋπνία, απώλεια ενδιαφέροντος για σωματική άσκηση. Η μνήμη και η ικανότητα λήψης αποφάσεων, μπορεί να επηρεαστεί
- Καρδιακό και αγγειακό κυκλοφορικό σύστημα: Αύξηση της πίεσης, του ρυθμού της καρδιάς, των λιπιδίων του αίματος (χοληστερόλη, τριγλυκερίδια). Αύξηση της γλυκόζης αίματος ιδιαίτερα τις βραδινές ώρες. Μεγαλύτερη όρεξη που οδηγεί σε υπερφαγία και κίνδυνο παχυσαρκίας. Το σύνολο των παθολογικών αυτών αντιδράσεων δημιουργούν τις προϋποθέσεις για καρδιοπάθεια, αρτηριοσκλήρυνση, διαβήτη και παχυσαρκία

Όμως, σε όλα τα προαναφερθέντα πρέπει να προστεθούν και οι σωματικές συνέπειες που προκύπτουν στο γυναικείο φύλο εξαιτίας της εργασίας,

Η απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, η αποδόμηση του εργατικού δικαίου και η κατάργηση του δημόσιου κοινωνικού κράτους στο όνομα της μείωσης του κόστους της εργασίας, άφησαν εντελώς απροστάτευτους τους εργαζόμενους και τις εργαζόμενες, δημιούργησαν χειρότερο εργασιακό περιβάλλον και ανέτρεψαν τα μέχρι σήμερα δεδομένα για την υγεία και την ασφάλεια στην εργασία.

³⁵ Τσακλής, Παναγιώτης., 2007

Η ραγδαία αύξηση των εργατικών ατυχημάτων, ιδίως των θανατηφόρων και στις εργαζόμενες γυναίκες, έφεραν στην επικαιρότητα, με τραγικό τρόπο, το ζήτημα της μη εφαρμογής της ισχύουσας νομοθεσίας, αλλά και την έλλειψη οπτικής του φύλου για την υγεία και ασφάλεια στους χώρους εργασίας. Απ' ότι διαπιστώνεται, η ανισότιμη σχέση των φύλων εντός και εκτός του χώρου εργασίας φαίνεται να έχει αντίκτυπο στην επαγγελματική ασφάλεια και υγεία των γυναικών. Η πρόληψη και η έρευνα δεν λαμβάνουν υπ' όψη τους συνδεδεμένους με την εργασία κινδύνους για την ασφάλεια και υγεία των γυναικών, σε σύγκριση με τους κινδύνους για τους άνδρες. Γι' αυτό, η ουδέτερη -από άποψη φύλου- προσέγγιση της πολιτείας σε θέματα υγιεινής και ασφάλειας στην εργασία έχει ως αποτέλεσμα τη διάθεση λιγότερης προσοχής -και κατά συνέπεια πόρων- για την πρόληψη και αντιμετώπιση των επαγγελματικών κινδύνων για τις γυναίκες.

Οι οικογενειακές επιφορτίσεις και υποχρεώσεις (καθαρισμός και συντήρηση της οικίας, ανατροφή και αγωγή των παιδιών σε μικρή ηλικία, η αγορά των απαραίτητων προϊόντων αναγκαίων για την ομαλή και καθημερινή λειτουργία του οικογενειακού περιβάλλοντος, κλπ. αποτελούν μη αμειβόμενη εργασία.

Η μη αμειβόμενη εργασία είναι ταυτόχρονα και διπλή εργασία επιφέροντας ή επαυξάνοντας παθολογίες (κεφαλαλγία, οσφυαλγία, δερματικές παθήσεις, ψυχοσωματικές παθήσεις, stress, κλπ.). Το πρόβλημα της διπλής εργασίας σε μερικές περιπτώσεις, σήμερα, έχει λυθεί στα ζευγάρια που θέλουν και οι δυο να σταδιοδρομήσουν στον επαγγελματικό τους χώρο.

Η ταυτόχρονη επιδιωκόμενη καριέρα, όμως, επιφέρει πολλές φορές εντός της οικογένειας έναν ανοιχτό αγώνα ή μια οπλισμένη εκχειρία μεταξύ των δυο φύλων. Οι διενέξεις, οι προστριβές, οι διαμάχες, οι εκνευρισμοί, οι υστεροβουλίες αυξάνονται στο ζεύγος ιδιαίτερα αν η εργασίες που εκτελούν είναι παρόμοιες ή παρεμφερείς.

Το stress, η οικογενειακή ηρεμία, η οργάνωση και η διοίκηση της οικογένειας, η αγωγή των παιδιών, η τρόπος ψυχαγωγίας και διασκέδασης, η επιλογή τόπου κατοικίας, η επιλογή βοηθητικού προσωπικού κ.λπ. είναι αιτίες που μπορούν να επιφέρουν εκτός των ψυχοσωματικών παθήσεων και άλλες παθολογίες κατά περίπτωση και στη γυναίκα και στον άνδρα καθώς και στα τέκνα τους.

Η εργασία σε βάρδιες επιδρά βιωματικά χρονικώς στο γυναικείο φύλο, λόγω της αλληλεπίδρασης που υπάρχει μεταξύ του ρυθμού που ακολουθεί ο κάθε οργανισμός σε όλο το 24ωρο και της έμμηνης ρύσης. Παρόλα ταύτα δεν υπάρχει ψυχοφυσιολογική αιτιολόγηση ή επιχείρημα που γενικώς να επιβεβαιώνει ότι το γυναικείο φύλο δεν μπορεί να εργάζεται σε εργασία με βάρδιες.

Τα προβλήματα που προκύπτουν στη γυναίκα που εργάζεται τη νύχτα, εκτός ορισμένων περιπτώσεων που θα αναφερθούν, είναι κυρίως κοινωνικά και ψυχολογικά μη εξαιρώντας τις παθολογίες που προκύπτουν και στα δυο φύλα στην εργασία σε βάρδιες. Δημιουργούνται επιπλέον ψυχοσωματικά προβλήματα και καταστάσεις stress που πολλές φορές φαίνονται δυσβάστακτα λόγω της μη ξεκούρασής της εφόσον ταυτόχρονα πρέπει να υποστηρίξει την οικογένεια, να συνδράμει στην αγωγή των παιδιών, να αξιοποιήσει την παρουσία της στη κοινωνία κ.λπ. Εφόσον υπάρξει μια κατεύθυνση γενίκευσης της βραδινής εργασίας για τις γυναίκες θα προκληθούν προβλήματα που επιδρούν στη κοινωνική και οικογενειακή δομή και είναι δυνατόν να επιφέρουν επώδυνα καταστάσεις για το κοινωνικό σύνολο.

Οι περισσότερες μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί³⁶ σχετικά με την εκτίμηση του επαγγελματικού κινδύνου και τη συσχέτιση βλαπτικών παραγόντων και συντελεστών κινδύνων και παθολογίες οφειλόμενες σε αυτούς, αφορούσαν, όντως, το ανδρικό φύλο.

Δεν έχει αναλυθεί σε βάθος, σε όλα τα επίπεδα της παραγωγικής διαδικασίας, αν οι παθολογίες είναι οι ίδιες και στα δυο φύλα εφόσον κάνουν την ίδια εργασία και είναι εκτεθειμένοι στους ίδιους κινδύνους. Πραγματοποιήθηκαν και πραγματοποιούνται μελέτες για ορισμένα επαγγέλματα στα οποία απασχολούνται ως επί το πλείστον γυναίκες και ιδιαίτερα για τη συσχέτιση της απασχόλησης με είδη καρκίνου στο γυναικείο φύλο. Τα μέχρι σήμερα αποτελέσματα δεν έφεραν στην επιφάνεια διαφορετικά συμπεράσματα από τα ισχύοντα μέχρι σήμερα, ότι δηλαδή οι παθήσεις δεν είναι κοινές και για τα δυο φύλα, εκτός ορισμένων και συγκεκριμένων περιπτώσεων.

Αυτό το οποίο ανέδειξαν οι μελέτες είναι ότι σίγουρα υπάρχουν διαφορές σε παθολογίες που αφορούν τα δυο φύλα σχετικά με παθήσεις του μυοσκελετικού

³⁶ Αλεξόπουλος, Χαράλαμπος., 2009

συστήματος, τη φυσιολογική λειτουργία της αναπαραγωγής της γυναίκας, δερματολογίες παθήσεις, παθήσεις του αναπνευστικού και τα οικιακά ατυχήματα.

Το ότι το ποσοστό των οικιακών ατυχημάτων είναι υψηλότερο για το γυναικείο φύλο οφείλεται πρακτικά στο ότι η γυναίκα κάνει διπλή εργασία. Η κούραση, είτε ψυχική είτε σωματική, προκαλεί τα ατυχήματα. Ο καθαρισμός της οικίας με διάφορα απορρυπαντικά προκαλεί ή επιδεινώνει δερματολογικές παθήσεις και παθήσεις του αναπνευστικού συστήματος

Οι νοσοκόμες, οι εργαζόμενες σε οίκους ευγηρίας, οι εργαζόμενες στην καθαριότητα, οι φυσιοθεραπεύτριες, οι εργαζόμενες στη βιομηχανία στην αλυσίδα παραγωγής, οι εργαζόμενες σε εμπορικά κέντρα και πολυκαταστήματα τροφίμων και ένδυσης, οι χειρίστριες και οδηγοί βαρέων οχημάτων συχνά παρουσιάζουν αυξημένες και πιο συχνές παθολογίες που αφορούν όλο εν γένει το μυοσκελετικό σύστημα σε σχέση με το ανδρικό φύλο.

Επίσης, διερεύνηση χρήζουν και οι επιπτώσεις που υπάρχουν στην αναπαραγωγική υγεία της γυναίκας.

Πολλοί είναι οι βλαπτικοί παράγοντες που είναι δυνατόν να προκαλέσουν ανωμαλίες στη φυσιολογική λειτουργία της αναπαραγωγής της γυναίκας³⁷. Γενικώς γυναίκες που εργάζονται παρουσιάζουν -σε σχέση με τις μη εργαζόμενες γυναίκες- προβλήματα στην ωοθυλακιορρηξία, στην εγκυμοσύνη, στη διακοπή της κύησης, στους πρόωρους τοκετούς και βρεφικούς θανάτους καθώς και ανωμαλίες στην έμμηνη ρύση.

Ανωμαλίες στην έμμηνη ρύση μπορεί να επιφέρει, επίσης, η έκθεση σε διθειάνθρακα (CS₂), η έκθεση στο κρύο είτε και σε συνδυασμό με την εργασία σε βάρδιες. Αμηνόρροια μπορεί να προέλθει από την έκθεση στο στιρόλο ή στο κρύο.

Αυτόματη διακοπή της κύησης μπορεί να προέλθει από έκθεση σε ιοντίζουσα ακτινοβολία, σε φυτοφάρμακα, σε υδροχλωριωμένους και οργανοφωσφορικούς υδρογονάνθρακες, σε αναισθητικά αέρια, μονοξείδιο του αιθυλενίου, stress κατά την εργασία, ανύψωση και μεταφορά βαρέων αντικειμένων, η νυκτερινή εργασία, εργασία σε βάρδιες.

³⁷ Αλεξόπουλος, Χαράλαμπος., 2009

Ο πρόωρος τοκετός μπορεί να οφείλεται σε εργασίες που πραγματοποιούνται σε όρθια στάση καθώς και σε αυτές τις γυναίκες που εκτελούν χειρονακτικές εργασίες.

Η γέννηση λιπόβαρων βρεφών μπορεί να οφείλεται στην έκθεση της μητέρας σε μόλυβδο, υδράργυρο, νικέλιο, θόρυβο, δονήσεις, φυτοφάρμακα κ.λπ.

Παρατηρήθηκε ότι σε γυναίκες που εργάζονται σε εργασία με βάρδιες, τα βρέφη είναι λιπόβαρα σε σχέση με τα βρέφη γυναικών που εργάζονται σε ημερησία βάρδια.

Επίσης, παρατηρήθηκαν διανοητικές καθυστερήσεις και σωματικές δυσλειτουργίες σε βρέφη που η μητέρα τους είχε εκτεθεί κατά την εργασία της σε διθειάνθρακα, ενώ έχει αποδειχθεί ότι η έκθεση των γυναικών σε μόλυβδο και ιοντίζουσα ακτινοβολία προκαλεί παλίνδρομη κύηση

3.2. Ψυχοσυναισθηματικές Συνέπειες

Η σύγχρονη γυναίκα εισερχόμενη στον εργασιακό στίβο γίνεται προφανώς πιο ώριμη και πιο υπεύθυνη και σαφώς υπερέχει της μη εργαζόμενης μητέρας, η οποία περιχαράκωνεται στο στερεότυπο της νευρωσικής τελειομανούς νοικοκυράς.

Αν όμως εξετάσουμε με περισσότερο προσοχή τα δεδομένα, βλέπουμε ότι αυτό το στερεότυπο υπάρχει και στην εργαζόμενη μητέρα, η οποία όπως προείχαμε καλείται να διαδραματίσει πολλούς και δύσκολους ρόλους.

Δυστυχώς, ακόμη και σήμερα, επικρατεί η άποψη ότι η εργαζόμενη γυναίκα πρέπει να είναι ταυτόχρονα και καλή νοικοκυρά. Αυτή η μανία για τελειότητα, η οποία αναφέρεται στη βιβλιογραφία και ως «τελειοκρατισμός»³⁸, είναι, τελικά, μια κατάθλιψη, μια νεύρωση που πρέπει να την προλάβει.

Η τελειοκρατία και η ψυχική υγεία είναι δύο αντίθετα πράγματα και σίγουρα, αυτή η ώθηση της γυναίκας προς την τελειοκρατία που υπάρχει αναλλοίωτο ως κοινωνικό πρότυπο, την οδηγεί σε στρεσογόνες καταστάσεις.

Θεωρητικά η διεργασία του στρες είναι σημαντική για την επιβίωση μας γιατί μας προετοιμάζει να τα βγάλουμε πέρα με τις αρνητικές ή ανεπιθύμητες και δυσάρεστες καταστάσεις³⁹.

³⁸ Χουρδάκη, Μαρία, 1982

³⁹ Ηλιόπουλος, Αγγελος., 2009

Όμως, η κατάσταση του στρες τείνει να γίνει μόνιμη οδηγεί σε καταστάσεις λίαν δυσάρεστες που επηρεάζουν κάθε έκφανση της καθημερινότητας και που συνάδουν με τα προαναφερθέντα στις σωματικές συνέπειες και έτσι, βλέπουμε την άρρηκτη σχέση των συναισθηματικών – ψυχολογικών συνεπειών με τις σωματικές και το πώς επηρεάζουν άμεσα την καθημερινότητά μας.

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει και στο ψυχικό στρες στο χώρο εργασίας. Οι ψυχικές και συναισθηματικές απαιτήσεις σε κάποιες εργασίες, ιδιαίτερα σε αυτές που εκτελούνται από γυναίκες, δεν αναγνωρίζονται πάντα.⁴⁰

Πολλά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των γυναικείων εργασιών, όπου υπάρχουν σταθερές απαιτήσεις που τελικά οδηγούν τη γυναίκα σε αποδυνάμωση, θέτουν σαφείς κινδύνους για την ψυχική της υγεία. Και αν το ψυχικό φορτίο της γυναικείας εργασίας είναι υποτιμημένο, τότε οι συναισθηματικές απαιτήσεις αναγνωρίζονται ακόμα λιγότερο.

Επίσης, πρέπει να γίνει αναφορά και σ' ένα σημαντικό πρόβλημα που έχει σημαντικές συνέπειες στο ψυχικό κόσμο της γυναίκας και αυτό είναι η κατάθλιψη.

Η κατάθλιψη γενικά θεωρείται «γυναικείο πρόβλημα». Πράγματι, τα παρατηρούμενα ποσοστά εμφάνισης της νόσου είναι διπλάσια για τις γυναίκες σε σύγκριση με τους άνδρες⁴¹. Οι γυναίκες υποφέρουν από κατάθλιψη, σ' όλες τις χώρες του κόσμου, δύο φορές συχνότερα από τους άνδρες. Παρά τις βιολογικές συνιστώσες στην αιτιολογία της κατάθλιψης και τις ορμονικές διαφορές ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες, πιστεύεται ότι οι ψυχοκοινωνικοί παράγοντες και τα διαφορετικά στρεσογόνα γεγονότα ζωής (τοκετοί, ανατροφή παιδιών, εργασία), στα οποία εκτίθενται οι γυναίκες, διαμορφώνουν τα ποσοστά αυτά.

Στο ερώτημα τι συμβαίνει τελικά και γιατί τόσες πολλές γυναίκες είναι καταθλιπτικές, οι ερευνητές απαντούν με την θεωρία ότι οι γυναίκες είναι ομάδα υψηλού κινδύνου, δεδομένου του συνδυασμού βιολογικών και γενετικών παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων και των ορμονικών αλλαγών στην έμμηνο ρύση, κλιμακτήριο και εμμηνόπαυση.

Σύμφωνα με όσα έχουν βρεθεί από επιστημονικές έρευνες :

⁴⁰ Νομικού – Πιτίδη, Μαριάντζελα, 2001

⁴¹ Κανδύλη, Μαρούλα, 2008

- Μία στις οκτώ γυναίκες θα πάθει κατάθλιψη σε κάποια φάση της ζωής της.
- Οι γυναίκες εμφανίζουν κατάθλιψη σε διπλάσιο ποσοστό απ' ότι οι άνδρες.
- Οι απόπειρες αυτοκτονίας στις γυναίκες είναι διπλάσιες απ' ότι στους άνδρες.
- Η κατάθλιψη εμφανίζεται συχνότερα στις γυναίκες ηλικίας 25-44 ετών.
- Το 20-49% των γυναικών εμφανίζουν το λεγόμενο προ έμμηνο σύνδρομο (χαρακτηρίζεται από εκνευρισμό, θλίψη και θυμό πριν την εμφάνιση της περιόδου).
- Μία στις πέντε εγκύους πάσχει από κατάθλιψη.
- Το 10-15% των νέων μητέρων παθαίνουν επιλόχεια κατάθλιψη, που συνήθως συμβαίνει μέσα στον πρώτο χρόνο από τη γέννηση του παιδιού.
- Υπάρχει μεγάλη σχέση ανάμεσα στις διατροφικές διαταραχές (ανορεξία και βουλιμία) και την κατάθλιψη στις γυναίκες. Το 90-95% των περιπτώσεων ανορεξίας συμβαίνουν σε νεαρές γυναίκες.
 - Στο 30-50% των περιπτώσεων της γυναικείας κατάθλιψης δεν γίνεται σωστή διάγνωση.

Για την εμφάνιση της κατάθλιψης στις γυναίκες έχουν «ενοχοποιηθεί» πολλοί παράγοντες, όπως κοινωνικοί, πολιτισμικοί και ψυχολογικοί.

Όσον αφορά στους κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες μπορεί να γίνει η παρακάτω αναλυτική επεξήγηση :

- Κοινωνικοί ρόλοι. Οι γυναίκες συχνά υποφέρουν από σύγκρουση κοινωνικών ρόλων (μητέρα, σύζυγος και εργαζόμενη) και υπευθυνοτήτων στη ζωή τους, με αποτέλεσμα την εμφάνιση άγχους και κατάθλιψης. Σύμφωνα με έρευνες, οι ανύπαντρες και διαζευγμένες μητέρες σε σύγκριση με τις παντρεμένες είναι πιο ευάλωτες στην εμφάνιση κατάθλιψης.
- Εμφάνιση - κοινωνική εξουσία. Η έλλειψη κοινωνικής δύναμης και η χαμηλή κοινωνική θέση της γυναίκας μπορεί να οδηγήσει σε αισθήματα κατωτερότητας, σε διακρίσεις στο εργασιακό περιβάλλον, στη μερική απασχόληση ή και στην ανεργία. Το χαμηλό κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο αποτελεί παράγοντα κινδύνου για κατάθλιψη. Ένας άλλος παράγοντας που συμβάλλει σημαντικά στην εμφάνιση της κατάθλιψης είναι η έμφαση της σύγχρονης κοινωνίας στη νεότητα και την ομορφιά της γυναίκας.

- Σεξουαλική και σωματική κακοποίηση. Τα κορίτσια που πέφτουν θύματα σεξουαλικής ή σωματικής κακοποίησης κατά την παιδική ηλικία, έχουν αυξημένο κίνδυνο για εμφάνιση κατάθλιψης στην ενήλικη ζωή. Και βέβαια εδώ πρέπει να συνυπολογισθούν και οι αρνητικές συνέπειες από τη σεξουαλική παρενόχληση στους εργασιακούς χώρους
- Απογοήτευση από προσωπικές σχέσεις. Υψηλότερα ποσοστά κατάθλιψης εμφανίζουν οι μοναχικές και οι διαζευγμένες γυναίκες σε σύγκριση με τις παντρεμένες. Ωστόσο, και οι παντρεμένες γυναίκες μπορούν να επηρεασθούν, όταν η ικανοποίηση από το γάμο είναι χαμηλή.
- Οικονομικές δυσχέρειες. Η φτώχεια παρουσιάζεται περισσότερο στις γυναίκες παρά στους άνδρες και αποτελεί ένα σοβαρό και χρόνιο στρεσογόνο παράγοντα που μπορεί να οδηγήσει σε κατάθλιψη.

Όσον αφορά στους ψυχολογικούς παράγοντες μπορούν να αναφερθούν αναλυτικότερα τα εξής :

- Μηχανισμοί εκτόνωσης. Οι γυναίκες, όταν είναι πιεσμένες ψυχικά, «αναμασούν» το πρόβλημά τους (δηλαδή, κλαίνει για να μειώσουν τη συναισθηματική ένταση, προσπαθούν να εντοπίσουν την αιτία, απευθύνονται σε φίλους), κάτι που συντηρεί και επιδεινώνει την κατάθλιψη.
- Αντίδραση στο στρες. Οι γυναίκες είναι περισσότερο ευάλωτες σε στρεσογόνες καταστάσεις λόγω των γυναικείων ορμονών.
- Αυτό-εικόνα. Η εικόνα του σώματος συνδέεται στενά με την αυτό-εκτίμηση στη γυναίκα και η χαμηλή αυτοεκτίμηση αποτελεί παράγοντα κινδύνου για την κατάθλιψη.

Εξετάζοντας αναλυτικότερα πολλές εκ των ανωτέρω παραμέτρους, μπορούμε να δούμε διεξοδικά το πώς επηρεάζεται η ψυχική υγεία της γυναίκας και ιδιαίτερα όντας παντρεμένη και εργαζόμενη.

Οι ψυχικές διαταραχές αφορούν τόσο τους άνδρες όσο και τις γυναίκες. Διαφορές υπάρχουν, όμως, τόσο στην επίπτωση των διαφορετικών διαταραχών όσο και

στην πορεία της νόσου και στην απάντηση στη θεραπεία⁴². Παρά ταύτα, μέχρι πρόσφατα, η ιατρική έρευνα μελετούσε τους άνδρες και χρησιμοποιούσε τις ανάγκες τους σαν πρότυπο, γενικεύοντας την εφαρμογή των αποτελεσμάτων της και στις γυναίκες. Είναι γνωστό ότι ο κίνδυνος να εμφανίσει μια γυναίκα μείζονα κατάθλιψη, δηλαδή σοβαρή μορφή κλινικής κατάθλιψης, στη διάρκεια της ζωής της είναι διπλάσιος από ό,τι στους άνδρες. Όμως οι ιατρικές υπηρεσίες για τις γυναίκες εστιάζουν την προσοχή τους στην αναπαραγωγική τους λειτουργία μέσα από της ειδικότητα της Μαιευτικής-Γυναικολογίας, αγνοώντας συχνά άλλα θέματα υγείας.

Χαρακτηριστικό είναι, άλλωστε, ότι ο ειδικός τομέας της ψυχικής υγείας της γυναίκας αναπτύχθηκε μόλις στη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών. Ο τομέας αυτός περιλαμβάνει θέματα υγείας και ασθένειες που εμφανίζονται είτε αποκλειστικά είτε συχνότερα στις γυναίκες, ή που έχουν διαφορετική κλινική έκφραση σε άνδρες και γυναίκες, που σημαίνει ότι οι γυναίκες μπορεί να παρουσιάζουν διαφορετική συμπτωματολογία, ή να απαντούν διαφορετικά στις θεραπευτικές παρεμβάσεις. Περιλαμβάνει ακόμη θέματα, όπως η πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας, η ποιότητα των υπηρεσιών υγείας και η πρόληψη της ασθένειας. Δεν πρέπει άλλωστε να ξεχνάμε πως η παροχή κατάλληλων υπηρεσιών υγείας και η δίκαιη κατανομή τους δεν μπορεί να εξυπηρετηθεί μέσα από μια συλλογιστική που εξισώνει τους πάντες, αλλά από τη δυνατότητα να αναγνωριστούν και να εξυπηρετηθούν οι διαφορετικές ανάγκες της κάθε ειδικής ομάδας του πληθυσμού. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, μέσα από την θέσπιση του προγράμματος δράσης «Φύλο, γυναίκες και υγεία», αναγνωρίζει την υποχρέωση, οι διαφορετικές ανάγκες και οι ιδιαιτερότητες των γυναικών να ληφθούν υπόψη στον σχεδιασμό και την υλοποίηση των πολιτικών υγείας.

Οι διαφορετικές ανάγκες των γυναικών, όμως, δεν γίνεται να εκτιμηθούν σωστά αν δεν ληφθεί υπόψη μαζί με τη βιολογική και ορμονική τους υπόσταση και η κοινωνική τους θέση, καθώς και οι διακρίσεις στον κοινωνικό και επαγγελματικό τους ρόλο. Ένα σημαντικό ερώτημα που παραμένει ανοιχτό είναι ο πιθανός αιτιοπαθογενετικός ρόλος της αλληλεπίδρασης των ορμονών με ψυχοκοινωνικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες, στη σαφή και παγκόσμια επικράτηση της κατάθλιψης στις γυναίκες.

⁴² Σπυροπούλου, Αρετή & Ζέρβας, Ιωάννης., 2009

Όσον αφορά στην εγκυμοσύνη παλαιότερα υπήρχε η εντύπωση ότι ασκούσε προφυλακτική επίδραση στην εκδήλωση ψυχιατρικών προβλημάτων. Όμως, σημαντικού βαθμού κατάθλιψη ή άγχος παρατηρείται σε ποσοστό 10% στο πρώτο τρίμηνο της κύησης⁴³. Τα άτομα με προϋπάρχον ψυχιατρικό ιστορικό ή αισθήματα ενδοψυχικής σύγκρουσης σχετικά με την εγκυμοσύνη (όπως προηγούμενο τερματισμό κύησης ή σκέψεις για τερματισμό της τρέχουσας κύησης) και νέες ανύπαντρες μητέρες με περιορισμένη κοινωνική υποστήριξη, βρίσκονται στον μεγαλύτερο κίνδυνο για την εμφάνιση ψυχιατρικών διαταραχών στη διάρκεια της κύησης. Σε μερικές περιπτώσεις τα ψυχιατρικά συμπτώματα συμβαίνουν ως συνέπεια μιας μη προγραμματισμένης εγκυμοσύνης και στα πλαίσια μιας κακής συντροφικής σχέσης.

Ακολουθώντας τον τοκετό, η επίπτωση των ψυχιατρικών διαταραχών αυξάνει σημαντικά. Αυτές οι διαταραχές ποικίλλουν από την ήπια, συχνή και αυτοπεριοριζόμενη λοχειακή δυσφορία (postpartum blues) και την επιλόχεια κατάθλιψη, μέχρι τις σπάνιες αλλά σοβαρές επιλόχειες ψυχώσεις. Η επιλόχεια κατάθλιψη εκδηλώνεται στο 10-15% των νέων μητέρων, με έναρξη συνήθως τις πρώτες 6-8 εβδομάδες μετά τον τοκετό. Τα κλινικά χαρακτηριστικά της είναι παρόμοια με της κατάθλιψης στις άλλες φάσεις της ζωής. Υπάρχει έντονη στενοχώρια, εύκολα κλάματα, κακή συγκέντρωση και αναποφασιστικότητα, ευερεθιστότητα, απώλεια της σεξουαλικής επιθυμίας, διαταραχή του ύπνου, σκέψεις ανεπάρκειας στον μητρικό ρόλο, αυξημένη ανησυχία για την υγεία του μωρού και φόβοι ότι αυτό μπορεί να έχει κάποια ανωμαλία.

Στην περίπτωση της κατάθλιψης στη διάρκεια της κύησης και στην επιλόχεια κατάθλιψη, η αλληλεπίδραση των ψυχοκοινωνικών παραγόντων με τις ορμονικές μεταβολές φαίνεται πως καθορίζει την πιθανότητα νόσησης. Από τους ψυχοκοινωνικούς αυτούς παράγοντες, η δυσαρμονία στον γάμο, το ανεπαρκές κοινωνικό δίκτυο στήριξης και η κακή οικονομική κατάσταση, η νεαρή ηλικία και η κακή συζυγική σχέση σχετίζονται με τον αυξημένο κίνδυνο της επιλόχειας κατάθλιψης.

Σε ότι αφορά στην εμμηνόπαυση έχει αναφερθεί αύξηση των καταθλιπτικών συμπτωμάτων, της ευερεθιστότητας και της αϋπνίας⁴⁴. Τα περισσότερα συμπτώματα πιθανώς συνοδεύουν την κλιμακτήριο, δηλαδή την χρονική περίοδο που ακολουθεί τις

⁴³ Σπυροπούλου, Αρετή & Ζέρβας, Ιωάννης., 2009

⁴⁴ Σπυροπούλου, Αρετή & Ζέρβας, Ιωάννης., 2009

πρώτες ανωμαλίες της περιόδου μέχρι την εμμηνόπαυση. Η συχνότητα της κατάθλιψης αυξάνει στη διάρκεια της κλιμακτηρίου ακόμη και σε γυναίκες που δεν είχαν εμφανίσει ποτέ κατάθλιψη μέχρι εκείνη τη στιγμή. Γυναίκες που φαίνεται να είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στην κατάθλιψη σε αυτή τη φάση, είναι αυτές με προηγούμενο ιστορικό κατάθλιψης, που βιώνουν μια πρόσφατη, σοβαρή ψυχοκοινωνική επιβάρυνση.

Η εμμηνόπαυση πέρα από τη διακοπή της ικανότητας για αναπαραγωγή, σηματοδοτεί επίσης αλλαγή ρόλου για τις γυναίκες, καθώς συμπίπτει συχνά με την αποχώρηση των παιδιών από το σπίτι αλλά και τη συνταξιοδότηση από την εργασία. Έτσι αυτή η εποχή μπορεί να απαιτεί την προσαρμογή σε πολλά νέα δεδομένα, μεταξύ άλλων και του χρόνου που περνά.

Τέλος, οι γυναίκες επίσης βιώνουν μεγάλο άγχος και πίεση σε σχέση με τα θέματα που αφορούν στην αναπαραγωγική υγεία. Η υπογονιμότητα και η υστερεκτομή έχει βρεθεί ότι αυξάνουν τον κίνδυνο για καταθλιπτικές και αγχώδεις διαταραχές.

Σημαντικός είναι και ο ρόλος των κοινωνικών παραμέτρων αφού ένας μεγάλος αριθμός μελετών παρέχει ισχυρά τεκμήρια ότι παράγοντες που σχετίζονται με την κοινωνική διάσταση της ταυτότητας του φύλου συνεισφέρουν σημαντικά στη μεγαλύτερη επίπτωση της κατάθλιψης και των αγχωδών διαταραχών στα κορίτσια και στις γυναίκες⁴⁵.

Για παράδειγμα, το χαμηλότερο αίσθημα αυτοεκτίμησης των έφηβων κοριτσιών και το μεγάλο άγχος που βιώνουν σε σχέση με την εικόνα σώματος, που είναι γνωστό ότι καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό κοινωνικά, έχει βρεθεί ότι συνδέεται με τη μεγαλύτερη επίπτωση της κατάθλιψης και των διαταραχών της διατροφής στα έφηβα κορίτσια σε σχέση. Μια διαρκώς αυξανόμενη πίεση ασκείται στις γυναίκες των δυτικών κοινωνιών από την επιβολή βιομηχανοποιημένων προτύπων ομορφιάς και της εξιδανίκευσης της νεότητας.

Το αίσθημα της έλλειψης αυτονομίας και ελέγχου πάνω στην ίδια τους τη ζωή είναι γνωστό ότι σχετίζεται με την κατάθλιψη. Κοινωνικώς καθορισμένες νόρμες σε σχέση με τον ρόλο των φύλων και τα καθήκοντά τους, τοποθετούν τις γυναίκες πολύ συχνότερα σε καταστάσεις όπου έχουν πολύ λιγότερο έλεγχο σε σημαντικές αποφάσεις που αφορούν στη ζωή τους.

⁴⁵ Σπυροπούλου, Αρετή & Ζέρβας, Ιωάννης., 2009

Η ταχεία μεταβολή του παραδοσιακού ρόλου της γυναίκας, που παλιότερα έμενε στο σπίτι και έφερε την ευθύνη των οικιακών εργασιών και της φροντίδας των παιδιών, εξαρτημένη όμως κοινωνικά και οικονομικά από τον άνδρα, έχει αλλάξει. Φαίνεται όμως πως στις δυτικές κοινωνίες δεν έχει αποποιηθεί τους παραδοσιακούς ρόλους και τα καθήκοντα της, παρά έχει προσθέσει και άλλους στον επαγγελματικό και οικονομικό στίβο.

Φαίνεται, ακόμη, η ύπαρξη μιας στενής σχέσης μεταξύ της βίας στη ζωή των γυναικών και των ψυχιατρικών προβλημάτων, όπως η κατάθλιψη, το άγχος, η μετατραυματική διαταραχή, η οριακή διαταραχή της προσωπικότητας, η χρήση τοξικών ουσιών και η αυτοκτονία.

Παγκοσμίως, η σεξουαλική βία στρέφεται κυρίως κατά των κοριτσιών και των γυναικών και η σεξουαλική βία στη διάρκεια της παιδικής ηλικίας συνδέεται με ποικίλα προβλήματα ψυχικής υγείας στη μετέπειτα ζωή

3.3. Κοινωνικοοικονομικές Συνέπειες

Οι εργαζόμενες γυναίκες, που ως επί το πλείστον ανήκουν στα μικρομεσαία κοινωνικά στρώματα, είναι αυτές που υφίστανται περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο τις συνέπειες της σύγχρονης καπιταλιστικής κοινωνίας που διέπεται από άκρατο ανταγωνισμό συγκέντρωση του κεφαλαίου στην ολιγαρχία.

Αυτές οι κοινωνικές συνέπειες εντείνονται εξαιτίας του φύλου της, που για πολλούς εξακολουθεί ν' αποτελεί διαφορετικότητα..

Τέτοιες συνέπειες είναι η έλλειψη ουσιαστικής αναγνώρισης του κοινωνικού ρόλου της μητρότητας, προκαταλήψεις ακόμα και αντιδραστικές αντιλήψεις και πρακτικές στις σχέσεις των δύο φύλων που αναπαράγονται με νέες μορφές.

Στο σύγχρονο καπιταλιστικό σύστημα είναι πιο σαφής ο ταξικός χαρακτήρας του προβλήματος της ανισοτιμίας των γυναικών, παρά τους αστικούς εκσυγχρονισμούς και τις όποιες νομοθετικές ρυθμίσεις, που οδήγησαν στην αναγνώριση των τυπικών αστικών, νομικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων των γυναικών.

Όμως, με το ισχύον καπιταλιστικό κοινωνικό σύστημα, δεν μπορεί να επέλθει πραγματική ισοτιμία, γιατί ακριβώς αυτή έρχεται σε αντίθεση με τον εκμεταλλευτικό χαρακτήρα του καπιταλισμού.

Δεν είναι, άλλωστε, τυχαίο, ότι πολλές από τις βιομηχανίες την εποχή της έκρηξης της βιομηχανικής επανάστασης (π.χ. κλωστοϋφαντουργίες) στηρίχθηκαν αποκλειστικά στο γυναικείο εργατικό δυναμικό.

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες, δηλαδή από τις αρχές του 1990 μέχρι και σήμερα, βλέπουμε ότι υπάρχει γενικευμένη επίθεση της άρχουσας τάξης στα εργασιακά και κοινωνικά δικαιώματα και φυσικά, οι περισσότερο θιγόμενες είναι οι γυναίκες.

Και δεν είναι τυχαίο που πρόσφατα ψηφίσθηκε νόμος, όπως προαναφέρθηκε στο Κεφάλαιο 2 της παρούσης, που ουσιαστικά καταργεί τα θεσμοθετημένα από δεκαετίες και έπειτα από μεγάλους κοινωνικούς αγώνες, συνταξιοδοτικά δικαιώματα των εργαζομένων γυναικών – μητέρων.

Έτσι, η γυναίκα βιώνει με νέες μορφές την ταξική εκμετάλλευση, τη διπλή καταπίεση εξ αιτίας του φύλου της, με αποτέλεσμα να υπάρχουν συνέπειες, όπως :

- Να δυσκολεύουν οι συνθήκες για να δημιουργήσουν οικογένεια τα νεαρά ζευγάρια.
- Να αλλάζει ο τρόπος ζωής των μελών της οικογένειας και οι ανάγκες τους.
- Να περιορίζεται συνεχώς ο ελεύθερος χρόνος των γυναικών.
- Να δημιουργούνται νέοι ταξικοί φραγμοί στη μόρφωση.
- Να διατηρείται η ενδοοικογενειακή βία.
- Να απλώνεται η γενική πολιτιστική σήψη.

Για την καλύτερη αντίληψη των εξελίξεων στον τομέα των ανισοτιμιών και διακρίσεων σε βάρος της γυναίκας είναι αναγκαία η γνώση των εξελίξεων που αφορούν στην κοινωνικοταξική σύνθεση του γυναικείου πληθυσμού στην Ελλάδα⁴⁶.

Πρώτα απ' όλα αξίζει να σημειωθεί ότι η συμμετοχή των απασχολούμενων γυναικών ως ποσοστό στο γυναικείο πληθυσμό ικανό προς εργασία έχει φθάσει το 50%.

Οι εξελίξεις στην κοινωνικοταξική σύνθεση του γυναικείου πληθυσμού ακολουθούν τις γενικότερες τάσεις στην ταξική δομή της ελληνικής κοινωνίας.

⁴⁶ Πολιτικό Γραφείο της Κεντρικής Επιτροπής του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος, 2006

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, αυξάνεται ο απόλυτος αριθμός των εργαζόμενων γυναικών με μισθωτή εργασία, καθώς και το μερίδιο (ποσοστό) συμμετοχής τους στο σύνολο των απασχολούμενων γυναικών (το 63,5% είναι μισθωτές.)

Η μεγάλη πλειοψηφία των μισθωτών ανήκει στην εργατική τάξη. Οι μισθωτές εργαζόμενες που ανήκουν στην εργατική τάξη δεν είναι κάτοχοι μέσων παραγωγής ούτε συμμετέχουν στη διεύθυνση και διοίκησή της ή στο μεγαλύτερο μέρος των κρατικών μηχανισμών

Όσον αφορά στις μη μισθωτές, οι αγρότισσες είναι άμεσα ή έμμεσα κάτοχοι μέσων παραγωγής. Όμως λόγω που η συγκέντρωση της γης υπάρχει ακόμη σε λίγα χέρια και οι περισσότερες αγρότισσες είναι μικροϊδιοκτήτριες ή ακόμα και ενοικιάστριες αγροτικής γης, μεγάλο μέρος τους οδηγείται στην περιθωριοποίηση.

Από το σύνολο των εργαζομένων γυναικών το 18,9% είναι αυτοαπασχολούμενες χωρίς προσωπικό και το 14,2% είναι βοηθοί σε οικογενειακή επιχείρηση. Οι αυτοαπασχολούμενες με προσωπικό μέχρι 3 εργαζόμενους είναι πιο κοντά στους αυτοαπασχολούμενους χωρίς μισθωτή εργασία. Πλήττονται έντονα από τον καπιταλιστικό ανταγωνισμό και αρκετές από αυτές στην πορεία, με το προχώρημα των καπιταλιστικών αναδιαρθρώσεων, με τη συγκεντροποίηση θα περάσουν στις γραμμές της εργατικής τάξης.

Στο σημείο αυτό, κρίνεται σκόπιμο να παρατεθεί και ο όρος «αφανής εργασία»⁴⁷, που συνάδει με τα προαναφερθέντα αφού αφορά κυρίως σε όσες γυναίκες εργάζονται στο πλαίσιο της οικογενειακής επιχείρησης οι οποίες καταγράφονται ως συμβοηθούντα μέλη ή απλά βοηθοί οικογενειακών επιχειρήσεων.

Παρά το γεγονός ότι μοιράζεται χαρακτηριστικά με άλλες ομάδες εργαζομένων είναι η κατ' εξοχήν αφανής μορφή απασχόλησης για αρκετούς λόγους :

1. Η γυναίκα συμμετέχει ενεργά ή και διοικεί την επιχείρηση μαζί με το σύζυγο/πατέρα/αδερφό κτλ. αλλά η επιχείρηση είναι συνήθως καταγεγραμμένη στο όνομά του.
2. Η εργασία τους δεν είναι διαφορετική από αυτήν ενός εργαζόμενου ή επιχειρηματία, δεν έχουν όμως δικό τους εισόδημα/μισθό

⁴⁷ Κέντρο Γυναικείων Μελετών και Ερευνών, 2005

3. Είναι μερικός και έμμεσα καταγεγραμμένες από τις στατιστικές υπηρεσίες.
4. Η οικονομική συμβολή τους σπάνια υπολογίζεται ή αναγνωρίζεται παρ' ότι μπορεί να είναι κρίσιμη για την επιβίωση της επιχείρησης και την εξασφάλιση του οικογενειακού εισοδήματος.
5. Η συμμετοχή τους, λόγω της προσωπικής σχέσης με τον ιδιοκτήτη, θεωρείται μέρος των υποχρεώσεων της στο νοικοκυριό και στην οικογένεια.
6. Δεν διαθέτουν κανενός είδους επίσημο κοινωνικό-οικονομικό καθεστώς, αφού δεν πληρώνονται, δεν δηλώνονται, δεν ασφαλίζονται και καταγράφονται πλημμελώς.

Η απλήρωτη εργασία των γυναικών στην Ελλάδα, αποτελούσε το 1990, το 27% της γυναικείας απασχόλησης. Το ποσοστό μερικής απασχόλησης αλλά και το ποσοστό που εργάζεται πέρα από το νομικά καθοριζόμενο εβδομαδιαίο 40ωρο είναι τα ψηλότερα μεταξύ των γυναικών βοηθών οικογενειακών επιχειρήσεων, σε σχέση με άλλες κατηγορίες εργαζομένων.

Η μεγαλύτερη συγκέντρωση εντοπίζεται στον αγροτικό τομέα (56%), και ακολουθούν η εμπορική δραστηριότητα με 19%, ξενοδοχεία και εστιατόρια (10%) και μεταποίηση (8%).

Την περίοδο 1993-1999 παρατηρήθηκε μείωση του γυναικείου απλήρωτου δυναμικού από 25% σε 17%, με μια περαιτέρω μείωση σε 14,2% το 2001. Το αντίστοιχο ποσοστό των ανδρών είναι 3,9% το 2001.

Μέρος της ερμηνείας της μείωσης μπορεί να είναι η γενικευμένη καθοδική τάση στην Ε.Ε., λόγω της μείωσης του αριθμού των μικρών επιχειρήσεων.

Όσον αφορά στο πλαίσιο της αφανούς απασχόλησης στην Ελλάδα, υπάρχουν διαθέσιμα τα εξής στοιχεία⁴⁸:

Οι βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση το 2002 ανέρχονται σε 310.000, ήτοι το 7,8% των απασχολούμενων. Το 56% απασχολούνται στη γεωργία, το 19% χονδρικό και λιανικό εμπόριο, το 10% σε ξενοδοχεία και εστιατόρια.

Μεταξύ των ανδρών απασχολούμενων, (95.000 συνολικά) το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολείται στη γεωργία (47%) ενώ ψηλά ποσοστά συγκεντρώνουν οι

⁴⁸ Κέντρο Γυναικείων Μελετών και Ερευνών, 2005

Μεταποιητικές Βιομηχανίες, Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο, Ξενοδοχεία-Εστιατόρια και Κατασκευές. Οι άνδρες βοηθοί αποτελούν τα 3,9% των απασχολούμενων ανδρών.

Μεταξύ των γυναικών βοηθών (215. 000, το 70% περίπου του συνόλου των βοηθών) το 60% περίπου ασχολείται στο Γεωργικό Τομέα και το υπόλοιπο κατανέμεται μεταξύ του Χονδρικού-Λιανικού εμπορίου και των Ξενοδοχείων –εστιατορίων, με ένα μικρότερο ποσοστό στις μεταποιητικές βιομηχανίες. Οι γυναίκες βοηθοί αποτελούν το 14,2% των συνολικά απασχολούμενων γυναικών.

Πέραν της αφανούς εργασίας, που συναντάται κυρίως σε αγροτικές και ημιαστικές περιοχές, πρέπει ν' αναφερθεί ότι γυναίκες της αστικής οικογένειας γίνονται όλο και πιο άμεσα ιδιοκτήτες μέσω παραγωγής, αφού τα τελευταία χρόνια υπάρχει αύξηση των γυναικών επιχειρηματιών, των εργοδοτριών, που εκμεταλλεύονται την εργατική δύναμη.

Από τις ικανές προς εργασία γυναίκες (ορισμός της αστικής στατιστικής που αφορά πληθυσμό από 15-65 χρονών) μεγάλο μέρος είναι μέλη της εργατικής οικογένειας.

Η στατιστική καταγράφει την τάση αύξησης των γυναικών στην κοινωνική εργασία και κυρίως ως μισθωτές. Δεν είναι σε θέση να καταγράψει με ακρίβεια τις διακυμάνσεις που αφορούν αυτή τη συμμετοχή ανάλογα με την ηλικία της γυναίκας. Έχει παρατηρηθεί ότι γυναίκες στη χρονική περίοδο της αναπαραγωγής απομακρύνονται από την κοινωνική εργασία (είτε γιατί δεν υπάρχει κοινωνική μέριμνα είτε γιατί βρίσκουν δυσκολότερα δουλειά).

Τελικά βλέπουμε ότι οι σύγχρονες γυναίκες δουλεύουν πολύ και συνήθως αισθάνονται ότι δεν έχουν κανένα στήριγμα. Στο θέμα αυτό πρέπει να πούμε ότι έχουν δίκιο, για τι δεν υπήρξε ποτέ άλλη εποχή στην ιστορία που να περιμένει το κοινωνικό σύνολο τόσο πολλά πράγματα από αυτές.

Άλλο σημαντικό ζήτημα είναι ότι στο χώρο της εργασίας οι γυναίκες είναι υποχρεωμένες να συμπεριφέρονται σύμφωνα με τους παραδοσιακούς αντρικούς κανόνες, ενώ όταν επιστρέφουν στο σπίτι πρέπει να μεταβάλλονται σε «θηλυκά» και «νοικοκυρές

Αυτό τις καθιστά προβληματισμένες, γιατί προσπαθούν να συμβιβάσουν πολλές μεταξύ τους διαφορετικές καταστάσεις.

Παρ' όλα αυτά η «έκθεση» της γυναίκας στον εργασιακό στίβο, πέρα από τα προφανή οικονομικά κίνητρα, συντελεί στην αξιοποίηση της προσωπικότητάς της, διότι αξιοποιεί περισσότερο τις ικανότητές της, τη νοημοσύνη της, την προσωπικότητά της, την κοινωνική και οικογενειακή της προβολή.⁴⁹

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει και στις πρόσφατες εξελίξεις στη χώρα μας, όπου ελέω της οικονομικής κρίσης, λαμβάνονται αποφάσεις και ψηφίζονται νομοθετήματα που θα συμβάλλουν καθόλου στη βελτίωση της θέσης της γυναίκας.

Οι πρόσφατες εξαγγελίες που αφορούν στα εργασιακά και το ασφαλιστικό, έχουν ξεπεράσει όχι μια, αλλά πολλές κόκκινες γραμμές, ρίχνοντας όλους τους εργαζόμενους σε μια καταστροφική περιδίνηση, πλήττοντας όμως καίρια την εργαζόμενη γυναίκα, τη μητέρα ανηλίκων και κυρίως τη χήρα με ανήλικα παιδιά.

Ίσως, δεν έχουμε ακόμη αναλογιστεί τις επιπτώσεις που θα έχουν τα μέτρα αυτά στο τεράστιο δημογραφικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η χώρα μας και τις διαστάσεις που πρόκειται να πάρει τα επόμενα χρόνια, γιατί, φυσικά, τα παιδιά είναι τα μόνα που διασφαλίζουν τη συνέχιση και την επιβίωση του Έθνους.

Οι γυναίκες στη χώρα μας, αποτελούν ήδη μια από τις πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, δεδομένου ότι⁵⁰:

- Η φτώχεια στις μονογονεϊκές και στις τρίτεκνες οικογένειες φθάνει το 27%, ενώ στις άνεργες μακράς διάρκειας το 44%
- Η ήδη υφιστάμενη ανισότητα αμοιβών (με πλήρη απασχόληση στο 70% της αμοιβής των ανδρών για ίσης αξίας εργασία και με μερική στο 59%) και η αντιμετώπιση της μητρότητας ως εμπόδιο στις προσλήψεις, θα ασκήσουν οπωσδήποτε μεγαλύτερη πίεση στις γυναίκες που είναι σε ηλικία αναπαραγωγής.
- Η κατάργηση του θεσμού της «διαιτησίας» θα αφήσει εντελώς απροστάτευτες τις γυναίκες από τις αδικίες και τις ανισότητες στις προσλήψεις και τις απολύσεις.

⁴⁹ Χουρδάκη, Μαρία., 1982

⁵⁰ Ένωση Γυναικών Ελλάδος, 2010

Σημαντική είναι και η διερεύνηση που πρέπει να γίνει στην έννοια της «χωριστικότητας»⁵¹ των επαγγελμάτων ανδρών και γυναικών, που έχει καθαρά κοινωνικοοικονομικές προεκτάσεις.

Σήμερα οι γυναίκες εισέρχονται στην αγορά εργασίας με ραγδαίους ρυθμούς. Κατά μέσον όρο, οι γυναίκες αποτελούν πάνω από το 50% του εργατικού δυναμικού στα ανεπτυγμένα κράτη.

Μάλιστα, δεν είναι τυχαίο ότι τα κράτη που είχαν τα υψηλότερα ποσοστά γυναικών στο εργατικό τους δυναμικό από το 1960 και μετά (και γενικότερα από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο) είναι σήμερα τα πιο προηγμένα (από οικονομική και τεχνολογική άποψη) κράτη. Στην Ιαπωνία, το 53% του εργατικού δυναμικού το 1960 και το 49% το 1998 ήταν γυναίκες. Στις Η.Π.Α., τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν 38% το 1960 και 60% το 1998, στη Μεγάλη Βρετανία 39% το 1960 και 54% το 1998 και στον Καναδά 30% το 1960 και 58% το 1998.

Παρόλα αυτά, η αγορά εργασίας εξακολουθεί να είναι διχοτομημένη με βάση το φύλο, με την έννοια ότι τα επαγγέλματα διακρίνονται σε «ανδρικά» και «γυναικεία».

Τα γυναικεία επαγγέλματα έχουν χαμηλότερες αποδοχές, λιγότερες ευκαιρίες για επαγγελματική ανέλιξη και λιγότερο κοινωνικό κύρος από τα αντρικά επαγγέλματα. Οι γυναίκες εργάζονται κυρίως σε ανειδίκευτες και ημι-ανειδίκευτες χειρωνακτικές εργασίες, ή σε χαμηλόβαθμες και χαμηλόμισθες υπαλληλικές θέσεις. Σε ανώτατες διευθυντικές θέσεις (π.χ. διευθυντές τραπεζών, πρόεδροι εταιριών, διευθύνοντες σύμβουλοι, κλπ.) και σε ελεύθερα επαγγέλματα υψηλού κύρους (γιατροί, δικηγόροι, μηχανικοί, πανεπιστημιακοί) βρίσκουμε λιγότερες γυναίκες από ότι άνδρες.

Οι περισσότερες εργαζόμενες γυναίκες διανέμονται σε τέσσερις μεγάλες κατηγορίες απασχόλησης:

1. εκπαίδευση, κοινωνική πρόνοια και υγεία,
2. υπαλληλικές θέσεις,
3. πωλήσεις, και
4. προσωπικές υπηρεσίες.

Παραδείγματα χαρακτηριστικών «γυναικείων» επαγγελμάτων είναι : νοσοκόμα, δασκάλα, γραμματέας, υπάλληλος, σερβιτόρα, μπαργούμαν, ξενοδοχοϋπάλληλος,

⁵¹ Τσαούση, Ασπασία, 2006

αεροσυνοδός, καθαρίστρια, μοδίστρα, πωλήτρια, ταμίας σε σούπερ-μάρκετ, δακτυλογράφος, κομμώτρια, κλπ.

Αν γίνει προσεκτικότερη θεώρηση του αντικειμένου των επαγγελματιών αυτών, αυτά είναι, συνήθως, προεκτάσεις των παραδοσιακών ενδοοικογενειακών ρόλων τους οποίους διαδραματίζουν οι γυναίκες ως αποτέλεσμα της κοινωνικοποίησής τους.

Και έτσι, δεν μας προξενεί έκπληξη το γεγονός ότι λίγο έως πολύ τα επαγγέλματα αυτά σχετίζονται με το σεβήρισμα, τη φροντίδα και την παροχή υπηρεσιών στους άλλους, φροντίζοντάς τους, καθαρίζοντάς τους, προσέχοντάς τους, δηλαδή τις ίδιες εργασίες που οι γυναίκες παραδοσιακά καλούνται να προσφέρουν μέσα στο σπίτι τους.

Αν διερευνήσουμε κάποιους από τους λόγους για τους οποίους οι γυναίκες συνωστίζονται σε χαμηλόμισθα και χαμηλού κύρους επαγγέλματα είναι οι ακόλουθοι :

- Επειδή τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες συνεχίζουν να κοινωνικοποιούνται μαθαίνοντας την παραδοσιακή κατανομή ρόλων (άντρας = προμηθευτής και γυναίκα = νοικοκυρά) και την παραδοσιακή διάκριση του χώρου σε ιδιωτικό (οίκος)-γυναικείο και δημόσιο (αγορά)-ανδρικό, τα καθήκοντα της οικιακής απασχόλησης και της φροντίδας των παιδιών δεν κατανέμονται ισότιμα ανάμεσα στα δύο φύλα. Μολονότι το Οικογενειακό Δίκαιο σε όλα τα σύγχρονα προοδευμένα κράτη επιτάσσουν την πλήρη ισότητα των δύο φύλων μέσα στην οικογένεια, οι οικιακές εργασίες και η φροντίδα των παιδιών εξακολουθούν να είναι η πρωταρχική ευθύνη των γυναικών (όπως δείχνουν οι σχετικές κοινωνιολογικές έρευνες). Αυτό απορροφά πολύ μεγάλο μέρος από τον χρόνο και την ενεργητικότητα των γυναικών, αφήνοντάς τους έτσι λιγότερα περιθώρια να αναζητήσουν επαγγελματικές ευκαιρίες, να συναγωνιστούν με τους άντρες επί ίσοις όροις για μια θέση στην αγορά εργασίας και για να εξασφαλίσουν την οικονομική τους ανεξαρτησία (και συνακόλουθα τη δύναμη και την επιρροή τους στο κοινωνικό σύνολο).
- Μολονότι τα περισσότερα νομικά εμπόδια για την απασχόληση των γυναικών έχουν καταρριφθεί και παρά το γεγονός ότι οι γυναίκες έχουν καλύτερες επιδόσεις από τους άντρες στις σπουδές τους, εξακολουθεί να υπάρχει μεγάλη προκατάληψη

και άνιση μεταχείριση από τους εργοδότες (σχετικά με το ποια επαγγέλματα είναι κατάλληλα για γυναίκες, πώς πρέπει να μεταχειρίζεται ένας εργοδότης μια εργαζόμενη γυναίκα, πώς πρέπει να εφαρμόζονται τα νομικά δικαιώματα των εγκύων γυναικών, κλπ.).

- Η έλλειψη επαρκών και προσιτών στο μέσο εισόδημα παιδικών σταθμών και άλλων χώρων φύλαξης βρεφών και νηπίων, εξωθεί συνήθως τις γυναίκες να επιλέξουν τη μερική απασχόληση (π.χ. το 80% του μερικώς απασχολούμενου εργατικού δυναμικού στην Ε.Ε. είναι γυναίκες).
- Πολλές γυναίκες διακόπτουν τη καριέρα τους για να αποκτήσουν και να αναθρέψουν τα παιδιά τους. Μολονότι η σύγχρονη εργατική νομοθεσία προβλέπει την παροχή άδειας τοκετού και γονεϊκής άδειας (που δικαιούται είτε ο πατέρας είτε η μητέρα), αυτά τα μέτρα δεν επαρκούν για να καλύψουν τις ανάγκες των εργαζόμενων μητέρων (για παράδειγμα, σε πολλές χώρες, οι άδειες αυτές είναι άνευ αποδοχών, επομένως στην πράξη πολλές γυναίκες δεν κάνουν χρήση αυτών, μολονότι τις δικαιούνται).
- (5) Για όλους τους λόγους που προαναφέρθηκαν, οι γυναίκες έχουν λιγότερες ευκαιρίες για επαγγελματική επιμόρφωση, άνιση πρόσβαση σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και σημαντικά λιγότερη (ή και ανύπαρκτη) υποστήριξη από τα επαγγελματικά κι εργατικά συνδικάτα. Κατά συνέπεια, τα ποσοστά ανέργων γυναικών εξακολουθούν να είναι υψηλά.

Άλλη σημαντική παράμετρος είναι το χάσμα αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών, που διεθνώς αναφέρεται με τον όρο «wage gap».⁵²

Οι γυναίκες παίρνουν λιγότερα χρήματα από τους άντρες για το ίδιο, ή παρόμοια, είδος απασχόλησης (η σύγκριση γίνεται ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες ίσων τυπικών προσόντων).

Το 1975, οι εργαζόμενες με πλήρη απασχόληση γυναίκες στις Η.Π.Α. είχαν αποδοχές που αντιστοιχούσαν κατά μέσο όρο περίπου στο 59,5% των αποδοχών των αντρών (δηλ. σε κάθε δολάριο αμοιβής ενός άντρα αντιστοιχούσαν 59,5 λεπτά αμοιβής για μια γυναίκα).

⁵² Τσαούση, Ασπασία, 2006

Το 1991, οι γυναικείες αποδοχές είχαν ήδη αυξηθεί και αντιστοιχούσαν πλέον στο 72% των αποδοχών των αντρών, βάσει των ερευνών του U.S. Bureau of the Census το έτος 1991.

Το 1998, ο μέσος εβδομαδιαίος μισθός των γυναικών που εργάζονταν με πλήρη απασχόληση στις Η.Π.Α., αντιστοιχούσε στο 76% των αντρών με πλήρη απασχόληση.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο μέσος όρος για το χάσμα αμοιβών σε όλα τα κράτη-μέλη είναι 76,3%. Σε χώρες όπως είναι η Δανία (88,1%) και η Σουηδία (87,0%) έχουν κάνει πολύ μεγαλύτερη πρόοδο στην επίλυση αυτού του προβλήματος, ενώ άλλα κράτη, όπως η Πορτογαλία (71,7%), η Ολλανδία (70,6%) και η Ελλάδα (68,0%) υστερούν ακόμη σημαντικά.

Επομένως, το χάσμα των αποδοχών γεφυρώνεται όσο περνάνε τα χρόνια, αν και αυτό υλοποιείται με πολύ αργούς ρυθμούς (λιγότερο από 1 τοις εκατό βελτίωση ετησίως).

Όλοι οι κοινωνικοί επιστήμονες (κυρίως δε οι οικονομολόγοι και οι κοινωνιολόγοι) διεξάγουν τα τελευταία χρόνια σημαντικές εμπειρικές έρευνες σε μια προσπάθεια να βρουν λύσεις στο σοβαρό αυτό κοινωνικό πρόβλημα.

Εδώ, θα πρέπει να γίνει ιδιαίτερη μνεία και για την άμισθη εργασία των γυναικών, που είναι η απασχόληση με τα οικιακά καθήκοντα.

Η δουλειά αυτή εκτελείται με ωράριο πλήρους απασχόλησης και σχεδόν αποκλειστικά από γυναίκες. Η εργασία των γυναικών μέσα στο σπίτι εξακολουθεί να μην αναγνωρίζεται ως πραγματική εργασία και επιφέρει χαμηλό κοινωνικό κύρος και κοινωνική θέση σε σύγκριση με την έμμισθη απασχόληση.

Τα τελευταία τριάντα χρόνια, οι κοινωνιολόγοι έχουν διεξάγει έρευνες σχετικά με την άμισθη οικιακή εργασία των γυναικών στις Δυτικές κοινωνίες και στις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Τα πορίσματά τους δείχνουν ότι μολονότι η οικιακή εργασία των γυναικών διαφέρει από κουλτούρα σε κουλτούρα, τα χαρακτηριστικά της γνωρίσματα είναι παγκόσμια: είναι εργασία που δεν αμείβεται, που υποτιμάται και που δεν αναγνωρίζεται.⁵³

Η σπουδαιότητα της εργασίας των γυναικών καταδεικνύεται στις πληροφορίες που έγιναν ευρύτερα γνωστές κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του Ο.Η.Ε. για τις

⁵³ Τσαούση, Ασπασία, 2006

γυναίκες: ότι οι γυναίκες κάνουν τα δύο τρίτα της παγκόσμιας εργασίας, εισπράττουν το 10% του παγκοσμίου εισοδήματος και κατέχουν το 1% του παγκοσμίου πλούτου.

Σύμφωνα με τα στοιχεία κοινωνιολογικών ερευνών, οι γυναίκες αναλώνουν κατά μέσο όρο 77 ώρες την εβδομάδα στην εκτέλεση οικιακών εργασιών, δηλαδή πολύ περισσότερες ώρες σε σύγκριση με την έμμισθη απασχόληση. Ωστόσο η οικιακή απασχόληση δεν έχει κανένα από τα προνόμια και τα νομικά ερείσματα της αμειβόμενης απασχόλησης (όπως τακτικό ωράριο, άδεια λόγω ασθένειας, κλπ.).

Επιπλέον, όλες οι μελέτες δείχνουν ότι όταν οι γυναίκες είναι νοικοκυρές πλήρους απασχόλησης, οι σύζυγοί τους έχουν την τάση να κάνουν κατάχρηση της αυξημένης οικονομικής, κοινωνικής και ψυχολογικής τους δύναμης ως «αρχηγοί της οικογένειας».

Επομένως, η συχνότητα των περιστατικών κακοποίησης γυναικών και ανηλίκων είναι σημαντικά μεγαλύτερη σε σπίτια όπου μόνο οι άντρες είναι οι «κουβαλητές». Τέλος, όλες οι έρευνες καταδεικνύουν ότι όταν και οι δυο σύζυγοι εργάζονται με πλήρες ωράριο στην έμμισθη απασχόληση, οι γυναίκες είναι αυτές που αναλαμβάνουν την κύρια ευθύνη για την εκτέλεση των οικιακών εργασιών και τη φροντίδα των παιδιών.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με πρόσφατη έκθεση που δημοσίευσε ο Ο.Η.Ε.⁵⁴, στα περισσότερα Δυτικά κράτη (όπου σχετικές έρευνες έχουν διεξαχθεί ανάμεσα στο 1995 και στο 1999), η παρουσία μικρών παιδιών αναγκάζει τις γυναίκες να αφιερώσουν περισσότερο χρόνο απ' ότι οι άντρες στις οικιακές εργασίες.

Σημαντική θέση στα κοινωνικά προβλήματα κατέχει και η σεξουαλική βία κατά των γυναικών και ιδιαίτερα όταν αυτή ασκείται εντός του γάμου.

Τα στατιστικά στοιχεία που αποκαλύπτουν οι κοινωνιολογικές έρευνες είναι γλαφυρά⁵⁵. Οι γυναίκες είναι δυσανάλογα και αδιάλειπτα τα θύματα σε εγκλήματα σεξουαλικής βίας, όπως είναι ο βιασμός (που περιλαμβάνει και τον βιασμό μεταξύ συζύγων) και κακοποίησης, όπως είναι ο ξυλοδαρμός, η πρόκληση σωματικής βλάβης και άλλες μορφές σωματικής βίας.

⁵⁴ United Nations, 2000

⁵⁵ Τσαούση, Ασπασία, 2006

Σε χώρες όπως οι Η.Π.Α. αυτά τα βίαια εγκλήματα έχουν αυξηθεί ανησυχητικά τα τελευταία χρόνια (π.χ. 2 γυναίκες βιάζονται κάθε λεπτό) κι έχουν εξελιχθεί σε σοβαρά κοινωνικά προβλήματα.

Και σίγουρα αυτή η ανδρική σεξουαλική επιθετικότητα, ασκούμενη είτε εκτός, είτε εντός του γάμου, θέτει θέμα έμμεσων μορφών άνισης μεταχείρισης, οι οποίες συναντώνται ευρέως στην καθημερινή ζωή και που αναλυτικότερα είναι :

(Α) Ο διττός κανόνας περί ηθικής. Στους κύκλους των εφήβων αγοριών και των νεαρών αντρών, η έντονη σεξουαλική δραστηριότητα και η κατάκτηση πολλών γυναικών ενθαρρύνεται και μάλιστα γίνεται αντικείμενο θαυμασμού ως αποδεκτή συμπεριφορά για τον έφηβο γυναικοκατακτητή, πολλές φορές και από την ίδια τη μητέρα του, η οποία καμαρώνει για τις «επιδόσεις» του γιου της, κάτι που σίγουρα χρήζει ιδιαίτερης ψυχολογικής έρευνας. Ωστόσο, οι άντρες συνήθως καταδικάζουν τη σεξουαλική αυτή ελευθεριότητα όταν χαρακτηρίζει τη συμπεριφορά γυναικών. Οι σεξουαλικά δραστήριες έφηβες και νεαρές γυναίκες συνήθως χαρακτηρίζονται με λίαν προσβλητικούς όρους. Αυτή η αντιμετώπιση πολύ συχνά ενισχύεται από τη στάση των γυναικών στην ομάδα ομηλικών, καθώς και οι ίδιες οι γυναίκες αποδοκιμάζουν όσες γυναίκες έχουν σεξουαλικές σχέσεις περιστασιακά και εκτός μιας σταθερής, μακρόχρονης σχέσης. Αυτός ο διττός κοινωνικός κανόνας (που επιβάλλει δύο μέτρα και δύο σταθμά για τα δύο φύλα) ενθαρρύνει τη συμμόρφωση των αντρών και των γυναικών σε ξεχωριστές και εύκολα διακριτές ταυτότητες, ήτοι αντρικές και θηλυκές. Με άλλα λόγια, διαιώνίζει το στερεότυπο του άντρα ως «σεξουαλικού αθλητή» και της γυναίκας ως παθητικής και πιστής συντρόφου.

(Β) Η εικόνα των γυναικών και ιδιαίτερα των παντρεμένων στα Μ.Μ.Ε. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης δημιουργούν, προβάλλουν και ενισχύουν τα στερεότυπα με βάση το φύλο με αρκετούς τρόπους. Σε ταινίες, περιοδικά, βιβλία, και διαφημίσεις οι γυναίκες παρουσιάζονται συχνά ως πλάσματα ρομαντικά, αβοήθητα, ευέξαπτα και ευσυγκίνητα, υπερβολικά συναισθηματικά και εξαρτημένα από τους άντρες για υποστήριξη και καθοδήγηση. Οι σελίδες που οι εφημερίδες και τα περιοδικά ποικίλης ύλης αφιερώνουν για τη γυναίκα (αλλά και κάποια αμιγώς γυναικεία περιοδικά) αποτελούνται αποκλειστικά από πληροφορίες για τη μαγειρική, τη διαίτα και τη διατροφή, την καθαριότητα του σπιτιού και του κήπου, τον τρόπο ζωής και διασκέδασης

(το περίφημο πλέον lifestyle), τη μόδα και τις ενδυματολογικές απόψεις, τη φροντίδα των μαλλιών, το πλέξιμο και το ράψιμο, τη διοργάνωση γάμων, την προετοιμασία πάρτυ, κλπ.

Όταν οι γυναίκες εμφανίζονται στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, αυτό συνήθως συμβαίνει στον έναν από τους εξής δύο ρόλους:

- i. είτε ως σύμβολα του σεξ, όπου προβάλλεται η εικόνα μιας φιγούρας προκλητικής και ντυμένης με ελάχιστα (και κατά προτίμηση προκλητικά) ρούχα, που χρησιμοποιείται από τους διαφημιστές για να πουλήσει τα πάντα, από γιαούρτι μέχρι αυτοκίνητα και από υγρό για τα πιάτα μέχρι κινητά τηλέφωνα, είτε
- ii. στον ρόλο της καλής νοικοκυράς και μητέρας, όπου προβάλλεται η εικόνα μιας πάντοτε χαρούμενης, άξιας και στοργικής γυναίκας, που η μόνιμή της έγνοια είναι ο βαθμός λευκότητας των ρούχων, η καθαριότητα των πατωμάτων και η νοστιμιά των γευμάτων που ετοιμάζει για τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας., ενώ δεν δείχνει να είναι ποτέ κουρασμένη, παραπονούμενη, ατημέλητη, κλπ. Και σίγουρα, η εικόνα αυτή δεν μας εκπλήσσει αφού τα διεθνή ανδροκρατούμενα κέντρα αποφάσεων θέλουν τη γυναίκα ως «superwoman» ή υπερ-ηρωίδα, που είναι «ετοιμοπόλεμη» σε όλα τα επίπεδα, ώστε να ικανοποιεί τον «άνδρα – αφέντη».

(Γ) Η σεξουαλική παρενόχληση, η οποία αναφέρεται σε προφορική ή σωματική συμπεριφορά που είναι σαφώς σεξουαλικού χαρακτήρα και ανεπιθύμητη από το πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται. Πρόκειται για ένα φαινόμενο επίδειξης κι επιβολής ισχύος, διότι αφορά στην εκμετάλλευση μιας θέσεως εξουσίας από αυτόν που την κατέχει για ίδιον (σεξουαλικό) όφελος. Στις περιπτώσεις σεξουαλικής παρενόχλησης, οι υψηλά ιστάμενοι (που είναι στη μεγάλη πλειοψηφία τους άντρες – διευθυντές, προϊστάμενοι, καθηγητές, κτλ.) απαιτούν χάρες σεξουαλικής φύσεως με αντάλλαγμα την πρόσληψη ή την προαγωγή σε μια θέση, την κατοχύρωση υψηλής βαθμολογίας, κλπ. Η ανταπόκριση-υπαγωγή του θύματος στις σεξουαλικές οχλήσεις του δράστη προτείνεται ως αντάλλαγμα της διατήρησης ή της βελτίωσης των εργασιακών συνθηκών για το θύμα.

Η ανταλλακτική αυτή σχέση, όσο και αν διατυπώνεται ως πρόταση, είναι εκβιαστική, στο βαθμό που η μη ανταπόκριση από την πλευρά του θύματος θα έχει ως συνέπεια την επιδείνωση γι' αυτό των συνθηκών εργασίας.

Οι δράστες σεξουαλικής παρενόχλησης που κατέχουν θέσεις ισχύος μπορούν να επηρεάσουν τις συνθήκες εργασίας των υφισταμένων τους, χρησιμοποιώντας, σε περίπτωση άρνησης εκ μέρους των θυμάτων, εκφοβισμούς, εκβιασμούς, απειλές και πιέσεις.

Οι έρευνες που έχουν γίνει⁵⁶ δείχνουν ότι το 90% των γυναικών που έχουν υποστεί σεξουαλική παρενόχληση στη σχολή τους ή στον χώρο εργασίας τους σιωπούν και δεν το αναφέρουν στις αρχές, μη θέλοντας να διακινδυνεύσουν τις θέσεις τους ή να στρέψουν τα φώτα της δημοσιότητας επάνω τους.

Σύμφωνα με μια μελέτη που έγινε για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το 40-50% των γυναικών στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το 10% των ανδρών θεωρούν ότι έχουν παρενοχληθεί σεξουαλικά τουλάχιστον μία φορά στην εργασιακή τους ζωή.

Για το σκοπό αυτό, το 2000 προτάθηκε από την Επιτροπή (η οποία θα άρχιζε να ισχύει από το 2005) μια τροποποιημένη Οδηγία «Περί Ίσης Μεταχείρισης Μεταξύ Αντρών και Γυναικών στην Απασχόληση και Επαγγελματική Εκπαίδευση» της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η οδηγία αυτή παρέχει ισχυρότερη υποστήριξη σε κάθε εργαζόμενο-η που νιώθει ότι έχει τύχει άδικης μεταχείρισης από τον εργοδότη λόγω φύλου. Για πρώτη φορά σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεσμευτικός νόμος προσδιορίζει την σεξουαλική παρενόχληση και ορίζει ότι αποτελεί μορφή διάκρισης λόγω φύλου. Η νέα Οδηγία περιλαμβάνει προβλέψεις για την εφαρμογή της, για αποζημίωση, χωρίς ανώτατο όριο, και κυρώσεις. Επίσης, οι εργοδότες θα πρέπει να εισάγουν αποτρεπτικά μέτρα κατά της σεξουαλικής παρενόχλησης και να παρέχουν σε κάθε εργαζόμενο στην επιχείρησή τους μια περιοδική έκθεση ισότητας

Όσον δε για την ενδοοικογενειακή βία, η ασθενέστατη απάντηση της Ευρώπης στα πολύμορφα προβλήματα των γυναικών ήρθε με την οδηγία 34/2003 με την οποία υποχρεώθηκαν τα Κράτη- Μέλη και μεταξύ αυτών και η Ελλάδα, να νομοθετήσουν για την πρόληψη της κοινωνικής μάστιγας που είναι η βία κατά των γυναικών.

Η Ελληνική Κυβέρνηση, ωστόσο, προχώρησε με άτολμα βήματα και νομοθέτησε μόνο περί ενδοοικογενειακής και όχι άλλου τύπου βίας, εναντίον των μελών της οικογένειας και όχι εναντίον της γυναίκας ως όφειλε, αν και το φαινόμενο

⁵⁶ Τσαούση, Ασπασία, 2006

αυτό έχει σαφή προέλευση την διαφορετικότητα λόγω κοινωνικού φύλου, προστατεύοντας ακόμα μία φορά και θέτοντας στο απυρόβλητο, συντρόφους χωρίς γάμο, εργοδότες και απλούς τρίτους, οι οποίοι απλώς δεν αποδέχονται την κοινωνική ισοτιμία και ειρήνη.

Μορφές οικογενειακής βίας που ασκείται κυρίως από τους συζύγους / συντρόφους αλλά και τον πατέρα ή άλλα άτομα του οικογενειακού περιβάλλοντος είναι η λεκτική – ψυχολογική βία, ο περιορισμός κοινωνικών επαφών, η οικονομική αποστέρηση, η ελαφριά ή βαριά σωματική και η σεξουαλική κακοποίηση.

Σύμφωνα με έρευνα του ΚΕΘΙ (Κέντρο Έρευνας Θεμάτων Ισότητας) για την Ελλάδα⁵⁷ οι μορφές κακοποίησης που υφίστανται οι γυναίκες από τους συζύγους / συντρόφους είναι : σωματική βία 3,6% , σεξουαλική βία 3,5% , λεκτική – ψυχολογική βία 56%. Οι γυναίκες εκμυστηρεύονται το πρόβλημα σε συγγενείς (35,9%), σε μέλη της οικογένειας (60,9%), σε φίλους (46,9%). Σε συμβουλευτικά κέντρα απευθύνεται το 1,6%, σε δικηγόρο το 9,4 % και σε γιατρό το 3,1%. Στις περιπτώσεις των γυναικών που φεύγουν από το σπίτι η πλειοψηφία τους επιστρέφει λόγω προσωπικών ή κοινωνικών παραγόντων όπως η αρνητική εικόνα εαυτού, η έλλειψη οικονομικών πόρων, η δυσχέρεια εύρεσης εργασίας, η δυσκολία ανατροφής των παιδιών και η πίεση από τρίτους. Η μόνη περίπτωση για το θύμα να εγκαταλείψει μόνιμα τον δράστη είναι η κακοποίηση να γενικευτεί και εναντίον των παιδιών της οικογένειας. Η ασκούμενη βία κατά των γυναικών, αν και παρουσιάζει ορισμένες διαφοροποιήσεις είναι, πάντως, διαταξική.

Η πάταξη του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας δεν είναι δυνατή με τις υπάρχουσες ποινικές διατάξεις. Στον ισχύοντα Ελληνικό Ποινικό Κώδικα, όπως αναμορφώθηκε με το Ν. 3189/2003,⁵⁸ δεν υπάρχει καν ο όρος «βία κατά των γυναικών» και απλώς μετά την ψήφιση του Ν. 3500/2006⁵⁹ «Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις» υπάρχει έμμεση αναφορά, σύμφωνα με τα άρθρα 299 και 311 του Ποινικού Κώδικα.

⁵⁷ Δίκτυο Γυναικών ΣΥΡΙΖΑ, 2010

⁵⁸ ΦΕΚ 243 Α'/21-10-2003

⁵⁹ ΦΕΚ 232 Α'/24-10-2006

Η αυστηροποίηση των ποινών χωρίς την ανάπτυξη επιμορφωτικών δικτύων εντός της εκπαίδευσης και προστατευτικών δικτύων εντός των κοινωφελών δομών δεν έχει αποτέλεσμα.

Ωστόσο, η μονοπώληση της κοινωνικής πρόνοιας για τα θέματα της βίας κατά των γυναικών από τους δικαστικούς και εκκλησιαστικούς φορείς αναπαράγει το πρόβλημα, αφού η ελεημοσύνη της εκκλησίας και η καταστολή των δικαστηρίων δεν ταιριάζουν σε έναν τόσο εκτεταμένο κοινωνικό συμπεριφορισμό.

Η βία δεν εξαλείφεται με μέτρα «αστυνομικού» τύπου και η εξάλειψη της προϋποθέτει να πάψει να θεωρείται ως κοινωνικά αποδεκτή συμπεριφορά είτε προς τις γυναίκες είτε προς οποιονδήποτε που υποφέρει λόγω της διαφορετικότητας του κοινωνικού του φύλου.

Έτσι η γυναίκα ως αποδέκτης του κοινωνικού θυμού, η γυναίκα χειραγωγούμενη μέσω του φόβου, η θυματοποιημένη γυναίκα που αναπαράγει το κοινωνικό πατριαρχικό πρότυπο είναι πάντα εδώ και παρούσα στην καθημερινή ζωή και υπάρχει ακόμη πολύς δρόμος για την άρση των αρνητικών συνεπειών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΠΕΙΩΝ

4.1. Κοινωνικά – εργασιακά θέματα

Σύμφωνα με όσα παρατέθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, βλέπουμε το πόσο πολύπλοκες και πολύπλευρες είναι οι συνέπειες που υπάρχουν για την εργαζόμενη γυναίκα – μητέρα και το πώς όλες αυτές συνδέονται μεταξύ τους, επηρεάζοντας και διαμορφώνοντας τη στάση της μέσα στην οικογένεια και στην κοινωνία.

Θα πρέπει να ληφθούν ουσιαστικά μέτρα που θα ανατρέψουν το «γκρίζο» τοπίο που υπάρχει σε ότι αφορά στη διακριτική μεταχείριση εις βάρος της εργαζόμενης γυναίκας.

Οι τομείς όπου πρέπει να γίνουν γενναίες τομές είναι πολλοί και θα αναφερθούν στη συνέχεια.

Σήμερα διαμορφώνεται μια ιστορικής σημασίας ευκαιρία να ανατραπεί το μίζερο και ζοφερό τοπίο που υπάρχει εις βάρος της εργαζόμενης γυναίκας.

Σήμερα που φαίνεται ξεκάθαρα ότι τονοφιλελεύθερο κοινωνικοοικονομικό μοντέλο βρίσκεται σε βαθιά κρίση, πρέπει να ανοιχθεί ο δρόμος για μια άλλη κοινωνία.

Εδώ, θα πρέπει να συμβάλλουν τα δίκτυα γυναικών και όλες οι γυναικείες οργανώσεις, ανεξάρτητα από τις κομματικές του πεποιθήσεις, γιατί τα γυναικεία προβλήματα δεν έχουν κομματικό χρώμα, διαμορφώνοντας, αναδεικνύοντας αιτήματα για τις γυναίκες εργαζόμενες που είναι το μισό του κόσμου της εργασίας και της κοινωνίας.

Θα μπορούσαν να τεθούν αιτήματα όπως :

- Κατάργηση όλων των νόμων που προωθούν την εργασιακή επισφάλεια.
- Κάθε νέα θέση απασχόλησης να θεμελιώνεται σε συμβάσεις αορίστου χρόνου πλήρους απασχόλησης.
- Κατάργηση της μερικής απασχόλησης, των συμβάσεων και της ανασφάλιστης εργασίας με προβλέψεις που θα ενσωματωθούν στην εργατική νομοθεσία.
- Κατάργηση της ενοικίασης εργαζομένων.
- Μισθολογική ισότητα σε όλους τους τομείς, μέσω προγραμμάτων εξίσωσης μέσα σε – τουλάχιστον – μια πενταετία των αμοιβών για ίση εργασία και αντίστοιχη εξειδίκευση.
- Διατήρηση του ορίου συνταξιοδότησης για τις γυναίκες

- Γονεϊκές άδειες δύο ετών τόσο για τον ιδιωτικό όσο και για το δημόσιο τομέα.

Για την επίτευξη των ανωτέρω κρίνεται σκόπιμη η υλοποίηση ενεργειών, όπως η Επαγγελματική Συμβουλευτική⁶⁰, με στόχους :

- Την αντιμετώπιση του κινδύνου του πολλαπλών διακρίσεων σε βάρος των γυναικών
- Την εργασιακή προετοιμασία και η βελτίωση των επικοινωνιακών προσόντων των ωφελουμένων με την ενεργοποίηση των δικών τους δυνάμεων
- Την ανάπτυξη, εφαρμογή και περαιτέρω διάδοση καινοτόμων μεθόδων επαγγελματικού προσανατολισμού και επαναπροσανατολισμού καθώς και ψυχοκοινωνικής στήριξης και συμβουλευτικής μέσω των οποίων προωθείται η ενεργοποίηση του ίδιου του ατόμου
- Την ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και της δημιουργικότητας των γυναικών
- Την ανάπτυξη δικτύων κοινωνικής στήριξης και η προώθηση ενός πνεύματος ομαδικής συνεργασίας και αλληλεγγύης σε συνδυασμό με την ενθάρρυνση της ενεργού συμμετοχής στα κοινά
- Την ανάδειξη του επιχειρηματικού πνεύματος των γυναικών μέσα από την προώθηση της λήψης πρωτοβουλιών
- Την προώθηση της αρχής της ισότητας των φύλων

Οι στόχοι αυτοί μπορούν να επιτευχθούν με την παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών που με αποτελεσματικό τρόπο θα ενισχύσουν την απασχόληση των γυναικών.

4.2. Σεξιστικά θέματα

Πέραν των εργασιακών, πρέπει να γίνει ενημέρωση και διαβούλευση και για άλλα θέματα, όπως ο σεξισμός που αποτελεί βαρβαρότητα εις βάρος της εργαζόμενης γυναίκας.

⁶⁰ Κέντρο Γυναικείων Μελετών και Ερευνών, 2005

Ο σεξισμός φέρει δύο όψεις, του καπιταλισμού και της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης σύμφωνα με την οποία όλα είναι εμπόρευμα, αλλά και αυτή των παραδοσιακών αντιλήψεων που καθορίζουν τους ρόλους των φύλων⁶¹. Σ τον αγώνα ενάντια στο σεξισμό δεν αρκούν οι συμβολισμοί και οι αποσπασματικές κινήσεις αλλά χρειάζονται πολιτικές απαντήσεις. Και θα πρέπει οι εργαζόμενες γυναίκες να φτιάξουν τέτοιους συμμετοχικούς φορείς, οι οποίοι θα υπερκεράσουν το έλλειμμα που υπάρχει στην ενσωμάτωση των γυναικείων διεκδικήσεων.

Στην περίπτωση αυτή μπορούν τεθούν προς διερεύνηση αιτήματα όπως :

- Νομοσχέδιο για την τακτοποίηση της σεξιστικής και μισογυνικής αναρχίας που επικρατεί στη διαφήμιση στο χώρο των Μ.Μ.Ε., όπου τα προγράμματα, οι διαφημίσεις κλπ. αντικειμενοποιούν και υποτιμούν τις γυναίκες και σχετικοποιούν τη βία
- Καθιέρωση μαθημάτων φύλου στην εκπαίδευση. Πρέπει να καθιερωθούν τέτοια προγράμματα στα σχολεία και τα πανεπιστήμια, όπου ν' αναλύεται το σύστημα του βιολογικού και κοινωνικού φύλου, να παρουσιάζονται οι συνέπειές του και πως αυτές σχετίζονται με τη ζωή μας. Στα πλαίσια αυτά αγόρια και κορίτσια θα ενθαρρύνονται να αναζητούν στο περιβάλλον τους εικόνες και εμπειρίες που παράγουν διακρίσεις και να αναζητούν τρόπους αντιμετώπισής τους.
- Η ένταξη της διάστασης του φύλου στα σχολικά βιβλία και εγχειρίδια. Πρέπει να γίνει αντικατάσταση του καθολικού «όλοι» από το «όλοι / όλες». Η υιοθέτηση του «καθολικού» αρσενικού που υποδηλώνει τον άνθρωπο υποκρύπτει τις διακρίσεις. Το ποιος είναι αυτός ο «καθολικός» άνθρωπος – πρότυπο είναι γνωστό: άνδρας, λευκός, ντόπιος και ευκατάστατος, αυτός που μπορεί να ελέγξει το περιβάλλον του, να κάνει επιλογές, να επιβάλλει τη θέλησή του.
- Καμπάνιες και δράσεις στην κοινωνία. Πρέπει να εξασφαλισθεί πως όλα αυτά θα έχουν συνέχεια, θα ριζούν τις γέφυρες με την κοινωνία και θα γίνουν αγώνες και κινήματα των καταπιεσμένων. Στα πλαίσια αυτά πρέπει από τις μαζικές συμμετοχικές γυναικείες οργανώσεις να γίνουν καμπάνιες μέσα στις σχολές, στους χώρους εργασίας, στους εκπολιτιστικούς συλλόγους των γειτονιών, ώστε

⁶¹ Δίκτυο Γυναικών ΣΥΡΙΖΑ, 2008

να καταδειχθούν οι απαραίτητες παρεμβάσεις που θα αναδεικνύουν το ζήτημα και θα το κάνουν απτό και κατανοητό σε όλο και περισσότερες γυναίκες.

4.3. Εκπαιδευτικά θέματα

Καθότι αναφερθήκαμε και στο σημαντικό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η εκπαίδευση για την καταπολέμηση του σεξισμού, αξίζει να γίνει μια πιο επισταμένη αναφορά σε αυτήν.

Στον τομέα της εκπαίδευσης έχουν αναπτυχθεί διαφορετικές προσεγγίσεις για τη μείωση της ανισότητας των φύλων στο σχολείο που συνδέονται με διαφορετικές φεμινιστικές θεωρίες. Μπορούμε να κατηγοριοποιήσουμε, σε γενικές γραμμές, τις κύριες προσεγγίσεις σε «φιλελεύθερα» και «ριζοσπαστικά» μοντέλα⁶².

Στόχος των φιλελεύθερων μοντέλων είναι η εγκαθίδρυση της ισότητας ευκαιριών. Μέσα από τα μοντέλα αυτά προτείνονται μέτρα θετικής δράσης για τη δημιουργία ενός συστήματος, όπου όλα τα άτομα μπορούν να ανταγωνιστούν ελεύθερα και ισότιμα στην κοινωνία και/ή το σχολείο.

Τα ριζοσπαστικά αντισεξιστικά μοντέλα αναζητούν τρόπο παρέμβασης στο σχολείο ο οποίος δίνει έμφαση στις σχέσεις εξουσίας ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες και στον τρόπο που αυτή η άνιση σχέση εξουσίας μπορεί να οδηγήσει τα κορίτσια σε μειονεκτική θέση στο σχολείο.

Τα άτομα που υιοθετούν αυτή την προσέγγιση υποστηρίζουν ότι η προσέγγιση της ισότητας ευκαιριών δεν μπορεί να αντιμετωπίσει το ζήτημα των άνισων σχέσεων εξουσίας γιατί δεν αναγνωρίζει τα εγκαθιδρυμένα συμφέροντα αυτών που ασκούν εξουσία και θα εξακολουθήσουν να την ασκούν.

Πάντως και τα δύο μοντέλα παρέμβασης έχουν πολλά κοινά σημεία αιχμής και δραστηριοτήτων. Το είδος της πολιτικής που υιοθετούν οι εκπαιδευτικοί και οι αρχές εξαρτάται από το πώς εξηγούν την ανισότητα των φύλων στην κοινωνία. Οι πιο πολλές παρεμβάσεις - όπως είναι αναμενόμενο - επιχειρήθηκαν στο πλαίσιο της προσέγγισης για την ισότητα ευκαιριών. Τελευταία, όμως, άρχισαν να πολλαπλασιάζονται και οι

⁶² Πάτκου, Εύη, 2008

προσπάθειες για ανάπτυξη προγραμμάτων αντισεξιστικής παρέμβασης σε πολλούς τομείς, και στην εκπαίδευση.

Εδώ, μπορούν να διατυπωθούν αρκετές προτάσεις για την ουσιαστική παρέμβαση στο χώρο της εκπαίδευσης.

Πρέπει να γίνει χρήση διδακτικού υλικού που θα έχει ενδιαφέρον και για τα δύο φύλα, που θα διευρύνει τις στάσεις και τις γνώσεις των παιδιών για τους ρόλους των φύλων, που θα επιτρέπει στα παιδιά να κάνουν τις εκπαιδευτικές επιλογές τους με βάση τα ενδιαφέροντά τους και όχι με βάση προκαθορισμένους ρόλους.

Είναι δυνατόν, επιπλέον, να ληφθούν μέτρα που θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της επιμόρφωσης και ευαισθητοποίησης των εκπαιδευτικών, όπως:

- Η θεσμική καθιέρωση του τομέα της έμφυλης διάστασης στην εκπαίδευση (σε όσα τμήματα δεν υπάρχει).
- Πρακτικές ασκήσεις και μικροδιδασκαλίες, σεμινάρια κλπ. έτσι ώστε να αναπτυχθούν δεξιότητες που είναι απαραίτητες για την προώθηση των θεμάτων ισότητας στην εκπαίδευση
- Η ενίσχυση της διεπιστημονικής έρευνας για την ισότητα ευκαιριών στην εκπαίδευση.

Επειδή όμως η αποτελεσματικότητα των πολιτικών της εκπαίδευσης δεν εξαρτάται μόνο από την πολιτική βούληση των σχεδιαστών της, επειδή οι πολιτικές αναπτύσσουν μια δική τους δυναμική, συναντιούνται με την κοινωνία, τις πραγματικότητες των ανθρώπων που τις υλοποιούν ή στις οποίες απευθύνονται, πρέπει και οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί:

- Να αμφισβητήσουν την «αυτονόητη» και «έτοιμη» γνώση για την εκπαίδευση, να καταδείξουν την αναγκαιότητα δημιουργίας ενός άλλου λόγου στην εκπαίδευση, ώστε να αναγνωρίζεται και το θηλυκό γένος.
- Να δουν τις αντιλήψεις και τις στάσεις που αποτελούν το υπόστρωμα πάνω στο οποίο αναπτύσσεται ο σεξισμός και να αναγνωρίσουν τις αντιστάσεις που θα τους εμποδίζουν να υιοθετούν μια σεξιστική συμπεριφορά.

- Να μην επιτρέψουν τη διαίωνιση και δημιουργία στερεότυπων ενάντια σε άλλα στερεότυπα.

4.4. Θέματα υγείας

Σε ότι αφορά στα θέματα υγείας, είδαμε παραπάνω ότι η γυναίκα μέσα στις οικογενειακές δομές, αναπαράγοντας μορφές άτυπης φροντίδας υγείας, υποκαθιστά τα κενά και τις ελλείψεις ενός βαρέως πάσχοντος Δημόσιου Συστήματος Υγείας.

Εκτός από τα σωματικά και ψυχικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες ως αποτέλεσμα των υπηρεσιών φροντίδας που παρέχουν, πολλές φορές οι ίδιες είναι πιθανόν να αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα υγείας και δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι παρότι οι γυναίκες είναι τα κύρια πρόσωπα παροχών φροντίδας ταυτόχρονα έχουν αυξημένες ανάγκες για φροντίδα, αφού οι γυναίκες ζουν περισσότερο, βρίσκονται σε χειρότερη οικονομική κατάσταση από τους άντρες και έχουν μικρότερη πιθανότητα να είναι ασφαλισμένες και να παίρνουν σύνταξη.

Το ιατροκεντρικό–ατομικιστικό–ανδροπρεπές μοντέλο παροχής υπηρεσιών υγείας εστιάζεται στη βάση μιας μηχανιστικής αντίληψης του σώματος, στην ασθένεια, και υποβαθμίζει την ολιστική αντιμετώπιση της φροντίδας. Ενώ από τη μια μεριά η ανάπτυξη της επιστημονικής γνώσης και του επαγγελματισμού ενσωμάτωσε τη γυναικεία εμπειρία, αλλά και την υποβάθμισε στη σφαίρα της οικογένειας, από την άλλη οι κυρίαρχες αξίες, στις οποίες δομήθηκαν οι όποιες κοινωνικές υπηρεσίες καθιστά τους «επαγγελματίες υγείας» αποκλειστικούς δίαυλους, τόσο άσκησης ελέγχου των φορέων φροντίδας, όσο και αγωγούς αναπαραγωγής κυρίαρχων προτύπων για αυτές

Έτσι για την άρση αυτών των αποκλεισμών και ιδιαίτερα για τις εργαζόμενες γυναίκες – μητέρες των οποίων η ψυχική και σωματική υγεία πλήττεται περισσότερο, εστιάζοντας στην Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας και στην Πρόληψη, πρέπει να τεθεί θέμα ταυτόχρονης επέκτασης των Υπηρεσιών Παροχής Υγείας σε όλο το γυναικείο πληθυσμό ανεξαρτήτως οικονομικής και κοινωνικής κατάστασης εθνικότητας και φυλής και να γίνει διεκδίκηση ουσιαστικής εφαρμογής ενός Δημόσιου Προγράμματος Παροχής Υγειονομικών Υπηρεσιών με στόχο την άμεση και αποτελεσματική

αντιμετώπιση των προβλημάτων υγείας των γυναικών και ιδιαίτερα για την άμεση αντιμετώπιση των νοσημάτων που πλήττουν ιδιαίτερα το γυναικείο πληθυσμό στη χώρα μας (του καρκίνου του μαστού, του καρκίνου του τραχήλου της μήτρας, των καρδιοαγγειακών νοσημάτων, των προβλημάτων ψυχικής υγείας, των διαταραχών διατροφής (παχυσαρκία) κλπ.

Για τα ζητήματα αυτά πρέπει να γίνουν διεκδικήσεις που να στοχεύουν :

- Στη δημιουργία δημόσιου ουσιαστικού και αποτελεσματικού δικτύου παροχής ιατρικών συμβουλών και μεθόδων πρόληψης
- Στο σχεδιασμό και εφαρμογή πολιτικών υγείας και φροντίδας και στο επίπεδο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (υπηρεσίες για βρέφη, παιδιά, ηλικιωμένους, γυναίκες θύματα βίας, αναβάθμιση των ΚΑΠΗ, ΑΜΕΑ, κλπ.)
- Στη συμμετοχή των εκπροσώπων των αυτοδημιούργητων συλλόγων ασθενών με χρόνια νοσήματα (καρκινοπαθείς, νεφροπαθείς, κλπ.) στη λήψη αποφάσεων σχετικά με την κατανομή των οικονομικών κονδυλίων, την πρόσληψη προσωπικού και τις παρεχόμενες υπηρεσίες του δημόσιου συστήματος υγείας.
- Στη βελτίωση των δημόσιων παρεχόμενων μαιευτικών υπηρεσιών (με προσθήκη προγραμμάτων φυσιολογικού τοκετού κατ' οίκον) και πλήρη κάλυψη από τα δημόσια ασφαλιστικά ταμεία των υπηρεσιών τεχνητής γονιμοποίησης.

Παράλληλα, πρέπει να γίνουν επιτακτικές διεκδικήσεις για την υλοποίηση :

- Δωρεάν τακτικής Μαστογραφίας, Κλινικής Εξέτασης και Υπερηχογραφήματος μαστού καθώς και Test-Pap για όλο τον γυναικείο πληθυσμό.
- Προγραμμάτων εκπαίδευσης γυναικών ώστε να πραγματοποιούν σωστά την αυτοψηλάφιση μαστού.
- Εμβολιασμού κατά του τραχήλου της μήτρας, ο οποίος να γίνεται δωρεάν σε πανελλαδικό επίπεδο και για όλες τις γυναίκες.
- Δωρεάν προγραμμάτων μέτρησης της οστεοπόρωσης στις γυναίκες ηλικίας πάνω από (45) χρονών και επέκτασης του προγράμματος ελέγχου οστεοπόρωσης (μέτρηση οστικής πυκνότητας DEXA σε δύο οστικές περιοχές) και σε όλες τις γυναίκες που εμφανίζουν κλιμακτηριακή φάση ανεξαρτήτως ηλικίας.

- Προγραμμάτων ενημέρωσης για τη συμβολή της σωματικής άσκησης στην πρόληψη και έλεγχο της οστεοπόρωσης καθώς και εφαρμογή προγραμμάτων φυσικής δραστηριότητας με ευθύνη του δημοσίου.
- Βελτίωσης του δημόσιου δικτύου των υπηρεσιών ψυχικής υγείας στη χώρα μας. Η απαραίτητη βοήθεια να είναι διαθέσιμη για όλες και όλους, ανεξάρτητα από την περιοχή που μένουν, το κοινωνικό ή μορφωτικό τους επίπεδο, ή την οικονομική ευχέρεια που διαθέτουν.
- Συνεχούς ενημέρωσης και πληροφόρησης του γυναικείου πληθυσμού για την πρόληψη. Οι υπηρεσίες υγείας είναι υποχρεωμένες να ειδοποιούν εγκαίρως τις γυναίκες για αυτές τις εξετάσεις και χρειάζεται ειδική ενημέρωση μέσα από τα ΜΜΕ.

4.5. Λοιπά θέματα

Οι διεκδικήσεις δεν πρέπει να περιορισθούν στα προαναφερθέντα, αλλά να επεκταθούν περαιτέρω σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής και πολιτικής ζωής και μέσα από στοχευμένες ενέργειες, ακόμη και με την αρωγή όσων εκ των πολιτικών κομμάτων δύνανται να συνδράμουν να τεθούν προς τους κυβερνώντες «αμείλικτα» ερωτήματα, που θα τους πιέζουν και εξαναγκάζουν :

- 1) Να λάβουν την πολιτική απόφαση και τα απαραίτητα μέτρα για την εξάλειψη της άδικης περικοπής των αμοιβών των εργαζόμενων γυναικών λόγω φύλου και μόνο, καθώς και για την κατάργηση μορφών εργασιακών σχέσεων (ενοικίαση εργαζομένων κ.ά.), που καταδυναστεύουν κυρίως τις εργαζόμενες γυναίκες.
- 2) Να διαμορφώσουν κοινώς αποδεκτές αρχές για τα συστήματα αξιολόγησης αμοιβών, επιχειρησιακά ή εξατομικευμένα, απαλλαγμένες από τη διάκριση λόγω φύλου.
- 3) Να παρεμβαίνουν άμεσα και όπου απαιτείται για να εμποδίζουν με εξονυχιστικούς ελέγχους τις αθρόες απολύσεις εγκύων εργαζομένων γυναικών.
- 4) Να υπάρξει παρέμβαση αρμόδιων φορέων στις επιχειρήσεις, προκειμένου να μην αρνούνται την πρόσληψη εγκύων γυναικών, να μην απολύουν έγκυες εργαζόμενες

και να εξασφαλίζουν την επαγγελματική και μισθολογική εξέλιξή τους όταν επιστρέφουν στην εργασία τους μετά την άδεια μητρότητας.

- 5) Να υλοποιηθεί το εξαγγελθέν στις 25 Νοεμβρίου 2009 «Εθνικό Πρόγραμμα για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών 2009-2013»⁶³ και να καθορισθεί ποιο θα είναι το ποσό της χρηματοδότησής του από το ΕΣΠΑ.
- 6) Να επανακαθορισθούν ή και ενδεχομένως να καταργηθούν κάποιες από τις διατάξεις που αφορούν στο θεσμό της «ποινικής διαμεσολάβησης», που θεσπίστηκε με το άρθρο 11 του Ν. 3500/2006⁶⁴ «Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις»
- 7) Να καταρτισθεί ενιαίος νόμος για τη βία κατά των γυναικών, που θα συμπεριλαμβάνει και το θεσμό του οικογενειακού δικαστηρίου

Σημαντικό ρόλο σε όλα τα ανωτέρω δύναται να διαδραματίσει η έναρξη κοινωνικού διαλόγου, αφού τα τελευταία χρόνια έχει αναδειχθεί ο κυρίαρχος ρόλος των κοινωνικών εταίρων στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των κοινωνικών και οικονομικών πολιτικών⁶⁵.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο ο ρόλος αυτός έχει θεσμοθετηθεί, αφού ήδη από το 1992, με την υπογραφή του Κοινωνικού Πρωτοκόλλου (που ενσωματώθηκε αυτούσιο στη Συνθήκη του Άμστερνταμ), αναγνωρίστηκε η δυνατότητα υπογραφής ευρωπαϊκών συμφωνιών στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής. Η πρώτη από τις πέντε ευρωπαϊκές συμφωνίες - πλαίσια που υπεγράφησαν το 1995 μεταξύ των ευρωπαίων κοινωνικών εταίρων αφορούσε ένα κατ' εξοχήν αντικείμενο των πολιτικών ισότητας των φύλων, τις γονικές άδειες.

Λόγω του κοινωνικού και οικονομικού τους χαρακτήρα, τα ζητήματα ισότητας καθίστανται προνομιούχο πεδίο ρύθμισης για τους κοινωνικούς εταίρους και τον κοινωνικό διάλογο, είτε με τη διαδικασία των συλλογικών διαπραγματεύσεων είτε με τη μορφή της διαβούλευσης.

Είναι σημαντικό να μην εναπόκεινται οι ρυθμίσεις για την ισότητα ανδρών και γυναικών στην απασχόληση, τις εργασιακές σχέσεις και την κοινωνική προστασία μόνο

⁶³ Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, 2009

⁶⁴ ΦΕΚ 232 Α' / 24.10.2006

⁶⁵ Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, 2008

στον κρατικό νομοθέτη. Έχει, άλλωστε, αποδειχθεί ότι το έλλειμμα ισότητας των φύλων που παρατηρείται σήμερα σε όλες τις εθνικές αγορές εργασίας της Ε.Ε. δεν είναι αποτέλεσμα ελλιπούς νομοθεσίας αλλά άλλων δομικών παραγόντων, όπως στερεοτύπων, που για να καταπολεμηθούν απαιτούνται δράσεις των ίδιων των συντελεστών της παραγωγής, των κοινωνικών εταίρων, καθώς και των επιχειρήσεων.

Παρόλο που η Ευρωπαϊκή Ένωση πρεσβεύει αντιλήψεις και πολιτικές νεοφιλελεύθερες, που αποβαίνουν, τελικά, εις βάρος της εργαζόμενης γυναίκας και ιδιαίτερα της εργαζόμενης μητέρας, όπως είδαμε και ανωτέρω, εντούτοις, μπορούν οι γυναικείες οργανώσεις να «εκμεταλλευθούν» κάποια εκ των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων, ενόψει της υλοποίησης του ΕΣΠΑ (έστω και περιορισμένης) στη χώρα μας και μέσα από τις δράσεις αυτές ν' αντληθεί υλικό που θα βελτιώσει υλικά και κοινωνικά τη θέση της εργαζόμενης γυναίκας.

Στην προγραμματική περίοδο του Ε.Σ.Π.Α. 2007-2013 προτάθηκαν οι ακόλουθοι άξονες προτεραιότητας να έχουν έντονη περιφερειακή διάσταση και περιφερειακή συνδιαχείριση⁶⁶:

- Ενίσχυση της Απασχόλησης
- Προώθηση της Επιχειρηματικότητας
- Αγροτική Ανάπτυξη
- Τουριστικές και πολιτιστικές επενδύσεις και υπηρεσίες
- Βελτίωση Κοινωνικών Υποδομών
- Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση
- Δράσεις πρόληψης κατά της εμπορίας ανθρώπων
- Κοινωνία των πολιτών

Για τους παραπάνω άξονες προτεραιότητας, αλλά και για το σύνολο των προτάσεων της Γ.Γ.Ι., σε σχέση με την εφαρμογή τους σε περιφερειακό επίπεδο, θα πρέπει να υπάρχει συντονισμός και αμοιβαία προσέγγιση κεντρικής υπηρεσίας (ΓΓΙ) και Περιφερειών, όσον αφορά στη διαφαινόμενη αυξημένη περιφερειακή διάσταση του σχεδιασμού των παρεμβάσεων στο ΕΣΣΑ 2007-2013.

Ένα άλλο σημείο προγραμματικής σύγκλισης πρέπει να αποτελεί η ένταξη της διάστασης της ισότητας με την παρακολούθηση των επιμέρους ολοκληρωμένων

⁶⁶ Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, 2005

παρεμβάσεων, σε αγροτικό και αστικό χώρο, σε κάθε υπό διαμόρφωση Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΠΕΠ), καθώς και η αξιοποίηση της τεχνικής των σφαιρικών επιχορηγήσεων.

Οι πολιτικές ισότητας σε αυτό το επίπεδο θα πρέπει να εξασφαλιστούν θεσμικά, ενώ σε επίπεδο σχεδιασμού θα πρέπει να ενδυναμωθούν οι περιφερειακές και νομαρχιακές δομές της κεντρικής υπηρεσίας.

Κεντρικό μέλημα, για την επιτυχή εξειδίκευση των θεμάτων ισότητας στους άξονες προτεραιότητας του ΕΣΣΑ 2007-2013, πρέπει να αποτελέσει η προσέγγιση της σύγκλισης του αγροτικού με τον αστικό χώρο, καθώς και η ανάδειξη των γεωγραφικών σημείων με ιδιαίτερα οξυμμένα προβλήματα στον τομέα αυτό, ιδιαίτερα ως προς το σκέλος της απασχόλησης.

Και σίγουρα, βασικός στόχος όλων των ανωτέρω δράσεων προσέγγισης, κατάρτισης και ευαισθητοποίησης που θα μπορούσαν να αναληφθούν, είναι η καλύτερη κατανόηση της θέσης των γυναικών στην κοινωνία και των δικαιωμάτων που έχουν, καθώς επίσης και η αναγνώριση από τις ίδιες και από το οικογενειακό τους περιβάλλον, αλλά και από τους κοινωνικούς εταίρους της πολύτιμης συμβολής τους στην ανάπτυξη της κοινωνίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΔΟΜΕΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

5.1. Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού

Είναι αδιαμφισβήτητος ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού σε θέματα που απασχολούν την σύγχρονη γυναίκα και αυτό άλλωστε απορρέει από τη νομοθεσία που διέπει το επάγγελμά του.

Πιο συγκεκριμένα στην παρ. β, άρθρο 4, του Π.Δ. 23/1992⁶⁷ «Άσκηση του επαγγέλματος Κοινωνικού Λειτουργού», αναφέρεται ότι «ο Κοινωνικός Λειτουργός ενεργεί κατά τρόπο που συμβάλλει στη δημιουργία ή παροχή ίσων ευκαιριών, σε άτομα, ομάδες και κοινότητες, χωρίς διάκριση καταγωγής, φύλου, ηλικίας, κοινωνικής θέσης, θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων, τόσο για την κάλυψη των βιολογικών, συναισθηματικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών τους, όσο και για την ανάπτυξη και αξιοποίηση των δικών τους δυνατοτήτων. Συμβάλλει στην καλλιέργεια, μεταξύ των πολιτών, πνεύματος κοινωνικής ευθύνης και αλληλεγγύης και στην ευαισθητοποίηση και προετοιμασία τους για κοινωνική δράση».

Επιπλέον και στο Π.Δ. 50/1989⁶⁸ «Καθορισμός επαγγελματικών δικαιωμάτων των πτυχιούχων του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων» ορίζεται με σαφήνεια το πεδίο παρέμβασης του Κοινωνικού Λειτουργού, αφού στο άρθρο 1 του εν λόγω Π.Δ/τος 50/1989 αναφέρεται, μεταξύ των άλλων, ότι :

- Μπορεί ν' ασχοληθεί με την πρόληψη και θεραπεία κοινωνικών προβλημάτων
- Μπορεί ν' απασχοληθεί σε Τομείς Κοινωνικής Πρόνοιας, ήτοι σε προγράμματα παιδικής προστασίας, υπερηλίκων, αναπήρων και γενικά ατόμων και οικογενειών με κοινωνικές ανάγκες

Επίσης, στο Π.Δ. 50/1989 αναφέρεται ότι ο Κοινωνικός Λειτουργός έχει δικαίωμα απασχόλησης, ως στέλεχος στον ιδιωτικό και ευρύτερο δημόσιο τομέα, όπως αυτός προσδιορίζεται από τις διατάξεις που ισχύουν κάθε φορά, με τα παρακάτω αντικείμενα :

⁶⁷ ΦΕΚ 6 Α' / 30.01.1992

⁶⁸ ΦΕΚ 23 Α' /26.01.1989

α) Διενέργεια κοινωνικής μελέτης ή ψυχοκοινωνικής μελέτης όπου κρίνεται απαραίτητη, του περιστατικού, της ομάδας και της κοινότητας που χρειάζεται την παρέμβασή τους.

β) Διαμόρφωση διάγνωσης, αυτόνομα ή και σε συνεργασία με άλλους ειδικούς για τα προβλήματα που εντοπίστηκαν.

γ) Εκπόνηση και εκτέλεση σχεδίου δράσης και ενεργειών για την αντιμετώπιση συγκεκριμένης κατάστασης.

Στο ίδιο πνεύμα κινείται και ο Κώδικας Δεοντολογίας των Κοινωνικών Λειτουργών⁶⁹, όπου στο κεφάλαιο VI «Η Δεοντολογική Συμπεριφορά του Κοινωνικού Λειτουργού προς την Κοινωνία» αναφέρεται, μεταξύ των άλλων, ότι :

- Ο κοινωνικός λειτουργός υποχρεούται να προάγει την ευημερία της κοινωνίας γενικότερα.
- Ο κοινωνικός λειτουργός ενεργεί με σκοπό τον εντοπισμό και την εξάλειψη της διάκρισης σε βάρος κάθε ανθρώπου ή ομάδας, λόγο φυλής, χρώματος, φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, ηλικίας, θρησκείας, εθνοτικής καταγωγής, οικογενειακής κατάστασης, πολιτικών πεποιθήσεων, πνευματικής ή σωματικής αναπηρίας ή άλλης προτίμησης ή προσωπικού χαρακτηριστικού, ιδιότητας ή καθεστώτος.
- Ο κοινωνικός λειτουργός δραστηριοποιείται στη διερεύνηση του πεδίου επιλογής και ευκαιριών όλων των ανθρώπων αποδίδοντας ιδιαίτερη σημασία στους μειονεκτούντες, κοινωνικά αποκλεισμένους ή καταπιεσμένους ανθρώπους και ομάδες.

Άρα, κατανοούμε το μέγεθος της σημαντικότητας του Κοινωνικού Λειτουργού, ο οποίος σε συνεργασία με τους υπόλοιπους συνεργάτες συναδέλφους του επιστήμονες της υπηρεσίας που εργάζεται, συμβουλεύει, εξυπηρετεί και γενικά βοηθά διαμέσου της πρόληψης της ενημέρωσης και της παρέμβασης .

Και σίγουρα η ύπαρξη κατάλληλων δομών για την εφαρμογή πολιτικών και μέτρων διασφαλίζουν, κατά κάποιο τρόπο, τη στήριξη σε θέματα που απασχολούν τη γυναίκα. Θεωρητικά, τέτοιες δομές υπάρχουν σε ολόκληρη την χώρα και ιδιαίτερα

⁶⁹ Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος, 2010

περισσότερο στα αστικά κέντρα και λιγότερο σε απομακρυσμένες και αγροτικές περιοχές.

Ο Κοινωνικός Λειτουργός οφείλει, λοιπόν, να ενημερώνει τις εξυπηρετούμενες γυναίκες για τις δομές που υπάρχουν και να συντελεί ο ίδιος στην προώθηση των αιτημάτων της προς αυτές, αλλά να συμμετέχει ενεργώς και στην εξεύρεση λύσεων και συμβουλευτικών δράσεων, που θα απαλύνουν το βάρος της εργαζόμενης γυναίκας – μητέρας.

5.2. Δομές Στήριξης σε Εθνικό Επίπεδο

Όσον αφορά στις δομές που υπάρχουν για τη στήριξη της γυναίκας, ιδιαίτερη σημασία έχει η ύπαρξη της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων (Γ.Γ.Ι.Φ.), που σήμερα υπάγεται στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων⁷⁰ είναι ο αρμόδιος κυβερνητικός φορέας για τον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την παρακολούθηση της εφαρμογής των πολιτικών για την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών σε όλους τους τομείς.

Αποτελεί αυτοτελή Δημόσια Υπηρεσία και είναι αρμόδια για την προώθηση και πραγματοποίηση της νομικής και ουσιαστικής ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής.

Το Νομικό Πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία της έχει ως εξής :

Με το άρθρο 6 του Ν. 1288/1982⁷¹ «Ρύθμιση θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Προεδρίας της Κυβέρνησης, της YΕΝΕΔ, καθώς και άλλες διατάξεις» ιδρύεται γνωμοδοτικό συμβούλιο για την προώθηση και την πραγματοποίηση της νομικής και ουσιαστικής εξίσωσης των δύο φύλων και υπάγεται απευθείας στον Πρωθυπουργό.

⁷⁰ Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, 2010

⁷¹ ΦΕΚ 120 Α' / 0.10.1982

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων ουσιαστικά ιδρύθηκε με το άρθρο 27 του Ν. 1558/1985⁷² «Κυβέρνηση και κυβερνητικά όργανα», ως αυτοτελής Δημόσια Υπηρεσία και υπήχθη στο τότε Υπουργείο Προεδρίας της Κυβέρνησης.

Με το άρθρο 22 του Π.Δ. 320/1988⁷³ «Οργανισμός Υπηρεσιών του Υπουργείου Προεδρίας της Κυβέρνησης» ορίστηκαν οι αρμοδιότητες και η οργανωτική διάρθρωση των Υπηρεσιών της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων.

Με το άρθρο 9 του Ν. 3491/2006⁷⁴ «Ρυθμίσεις θεμάτων Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης και λοιπών θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης» ρυθμίσθηκαν διοικητικά θέματα και συστήθηκαν νέες θέσεις μόνιμου προσωπικού στη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων.

Κατόπιν, με το Π.Δ. 5/2008⁷⁵ «Οργανισμός της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων» καταρτίσθηκε νέος Οργανισμός της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων, για την καλύτερη και αποδοτικότερη λειτουργία της Υπηρεσίας.

Τέλος, με το Π.Δ. 189/2009⁷⁶ «Καθορισμός και ανακατανομή αρμοδιοτήτων των Υπουργείων» η Γενική Γραμματεία Ισότητα των Φύλων μεταφέρθηκε στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ως σύνολο αρμοδιοτήτων, υπηρεσιών και προσωπικού.

Σημαντική αναφορά πρέπει να γίνει και στο Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), το οποίο είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου που λειτουργεί υπό την εποπτεία και χρηματοδότηση της Γενικής Γραμματείας Ισότητας.

Το Κ.Ε.Θ.Ι. ιδρύθηκε με το άρθρο 5 του Ν. 1835/1989⁷⁷ «Σύσταση Υπουργείου Τουρισμού και ρύθμιση θεμάτων δημόσιας διοίκησης», συστάθηκε δε και λειτουργεί από το 1994, βάσει του Π.Δ. 42/1994⁷⁸ «Σύσταση Κέντρου Ερευνών για θέματα ισότητας».

⁷² ΦΕΚ 137 Α' / 26.07.1985

⁷³ ΦΕΚ 149 Α' / 07.07.1988

⁷⁴ ΦΕΚ 207 Α' / 02.10.2006

⁷⁵ ΦΕΚ 17 Α' / 08.02.2008

⁷⁶ ΦΕΚ 221 Α' / 05.11.2009

⁷⁷ ΦΕΚ 76 Α' / 14.03.1989

⁷⁸ ΦΕΚ 33 Α' / 11.03.1994

Κύριος σκοπός του Κ.Ε.Θ.Ι. είναι ο συντονισμός, η προαγωγή και η εκτέλεση της έρευνας σε θέματα ισότητας των δύο φύλων στο πλαίσιο της πολιτικής που χαράσσει η Γ.Γ.Ι.

Λειτουργεί κεντρικά στην Αθήνα και περιφερειακά στο Βόλο, στο Ηράκλειο Κρήτης, στη Θεσσαλονίκη και στην Πάτρα.

Το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.)⁷⁹, σύμφωνα με το καταστατικό του, έχει ως κύριο σκοπό την πραγματοποίηση επιστημονικών ερευνών και μελετών για θέματα ισότητας των φύλων. Στο πλαίσιο αυτού του σκοπού, από το 1994 έχουν διενεργηθεί πρωτότυπες έρευνες και μελέτες επισκόπησης σε θέματα που άπτονται της ισότητας των φύλων, όπως η απασχόληση, η επιχειρηματικότητα των γυναικών, η εκπαίδευση, η συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων, η κοινωνική πολιτική, ο κοινωνικός αποκλεισμός, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, η βία κατά των γυναικών κ.λπ.

Πρόθεση του Κ.Ε.Θ.Ι. είναι να ενεργοποιείται δυναμικά στην προώθηση των γυναικών σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής και έχει ως κύριο στόχο να συμβάλλει καθοριστικά στην εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών. Επιπλέον, το επιστημονικό του προσωπικό διεξάγει έρευνες, εκπονεί μελέτες και πραγματοποιεί εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα δράσης σε θέματα ισότητας των φύλων.

Επίσης, σε εθνικό επίπεδο πρέπει ν' αναφερθεί η λειτουργία του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

Το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.)⁸⁰ είναι Ν.Π.Δ.Δ. με έδρα την Αθήνα εποπτευόμενο από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Συστήθηκε με το άρθρο 6 του Ν.3106/2003 με τον τίτλο Εθνικό Κέντρο Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας (Ε.Κ.Α.Κ.Β.) και μετονομάστηκε σε Ε.Κ.Κ.Α. με το άρθρο 20 του νόμου 3402/2005. Διοικείται από πενταμελές Διοικητικό Συμβούλιο. Με το Π.Δ. 22/2006 καθορίζονται τα θέματα του Οργανισμού του Ε.Κ.Κ.Α.

⁷⁹ Κ.Ε.Θ.Ι., 2010

⁸⁰ Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2010

Σκοπός του Ε.Κ.Κ.Α. είναι ο συντονισμός του δικτύου παροχής υπηρεσιών κοινωνικής στήριξης, φροντίδας και αλληλεγγύης σε άτομα, οικογένειες και πληθυσμιακές ομάδες που βιώνουν καταστάσεις κρίσης ή περιέχονται σε κατάσταση έκτακτης κοινωνικής ανάγκης (παρ. 2, άρθρο 6 του Ν.3106/2003). Ειδικότερα οι υπηρεσίες που παρέχει περιλαμβάνουν:

- Συμβουλευτική, πληροφόρηση και ενημέρωση σε θέματα κοινωνικής πρόνοιας σε ατομικό, ομαδικό και κοινοτικό επίπεδο
- Επείγουσα και βραχεία ψυχολογική υποστήριξη σε άτομα, οικογένειες και ομάδες που βιώνουν καταστάσεις κρίσης
- Επείγουσα επιτόπια παρέμβαση σε καταστάσεις εξαιρετικής κρίσης συνέπεια κοινωνικών προβλημάτων ή φυσικών φαινομένων και μαζικών καταστροφών για την παροχή ψυχολογικής και κοινωνικής στήριξης
- Προστατευμένη προσωρινή φιλοξενία και φροντίδα σε Ξενώνες επείγουσας κοινωνικής φροντίδας σε άτομα που περιέχονται σε κατάσταση έκτακτης κοινωνικής ανάγκης, είναι ευάλωτα και αντιμετωπίζουν σοβαρό κίνδυνο βλάβης
- Διασύνδεση και διαμεσολάβηση για πρόσβαση σε υπηρεσίες κοινωνικής προστασίας, φροντίδας και αλληλεγγύης ατόμων και ομάδων σε κατάσταση σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης
- Συντονισμό και υλοποίηση προγραμμάτων κοινωνικής αλληλεγγύης και εθελοντικής προσφοράς για την αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτων κοινωνικών αναγκών και πρόληψης κοινωνικών κινδύνων και διαδικασιών κοινωνικού αποκλεισμού

Τα άτομα και οι πληθυσμιακές ομάδες, στις οποίες κατά προτεραιότητα απευθύνονται και στοχεύουν οι υπηρεσίες του Δικτύου των Μονάδων του Ε.Κ.Κ.Α. είναι:

- πολίτες που χρήζουν ενημέρωσης για θέματα κοινωνικής πρόνοιας και διασύνδεσης με το Δίκτυο των Υπηρεσιών του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Αλληλεγγύης
- παιδιά και έφηβοι που κακοποιούνται ,παραμελούνται ή/και εγκαταλείπονται
- ανήλικοι που εξαφανίζονται ή εγκαταλείπουν το σπίτι τους

- ανήλικοι και γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας
- ανήλικοι και γυναίκες θύματα παράνομης διακίνησης (trafficking) με σκοπό την σεξουαλική ή/και οικονομική εκμετάλλευση και θύματα παράνομων πράξεων
- άτομα με αναπηρίες που βιώνουν καταστάσεις έκτακτης κοινωνικής ανάγκης και άμεσο κίνδυνο βλάβης
- ηλικιωμένοι σε έκτακτη κοινωνική ανάγκη με άμεσο κίνδυνο βλάβης και αδυναμία αυτοπροστασίας
- ενήλικοι και οικογένειες σε κρίση και κίνδυνο βλάβης που χρήζουν επείγουσας ψυχολογικής βοήθειας και κοινωνικής στήριξης
- θύματα έκτακτων καταστάσεων , φυσικών και μαζικών καταστροφών

Το δίκτυο των Μονάδων Υπηρεσιών και Προγραμμάτων του Ε.Κ.Κ.Α. περιλαμβάνει:

- Τηλεφωνική Γραμμή Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας 197
- Τοπικά Κέντρα Κοινωνικής Στήριξης
- Υπηρεσία Διαχείρισης Κρίσεων (έκτακτα γεγονότα , φυσικές & μαζικές καταστροφές)
- Υπηρεσία Άμεσης Κοινωνικής Παρέμβασης (επιτόπια επείγουσα παρέμβαση)
- Ξενώνες Επείγουσας Προστατευμένης Φιλοξενίας και Φροντίδας
- Ειδικά Θεραπευτικά και Συμβουλευτικά Προγράμματα (εφαρμογή της ποινικής διαμεσολάβησης, βραχεία ψυχοθεραπεία, κ.ά.)
- Στοχευμένα Προγράμματα και Δράσεις πρόληψης κοινωνικών κινδύνων και διαδικασιών κοινωνικού αποκλεισμού και αντιμετώπισης καταστάσεων έκτακτων κοινωνικών αναγκών (όπως : Κατασκευή ειδικής ιστοσελίδας παροχής κατευθυντηρίων οδηγιών συμβουλευτικής & πληροφόρησης για παιδιά και εφήβους, Δράσεις για την κοινωνική ενσωμάτωση και ίση πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής αλληλεγγύης για τους Μετανάστες, τους Πρόσφυγες και τους Ρομά στην Ελλάδα, κ.ά.)
- Προγράμματα προγραμματικής συνεργασίας για την παροχή κοινωνικής φροντίδας ευάλωτων ομάδων στόχος αρμοδιότητας του Ε.Κ.Κ.Α. με κρατικούς φορείς , με Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (όπως : Δήμος Αλίμου, Ν. Ιωνίας, Χανίων, κ.ά.) και με Εθελοντικούς Οργανισμούς του Δικτύου Κοινωνικής

Αλληλεγγύης (όπως : ΑΡΣΙΣ, ΕΕΣ, Ελληνική Μέριμνα Βόλου, ΕΡΝΗΣ, ΔΕΣΟ, Χαμόγελο του Παιδιού, κ.ά.)

- Κέντρα αναφοράς για την καταγραφή (φανερή ζήτηση) και παρακολούθηση (εξέλιξης) ειδικών κοινωνικών προβλημάτων των ομάδων στόχος του Ε.Κ.Κ.Α. σε συνεργασία με το Δίκτυο των Υπηρεσιών υποδοχής και φροντίδας.
- Συμμετοχή σε Ειδικά Δίκτυα Συνεργασίας & Συντονισμού σε αντικείμενα κοινωνικής φροντίδας και αλληλεγγύης με τις ενδιαφερόμενες Υπηρεσίες και Οργανισμούς που έχουν σχετική αρμοδιότητα ή δραστηριοποιούνται αντίστοιχα σε κάθε ειδικό αντικείμενο (όπως : Δίκτυο Συνεργασίας για την Υποστήριξη των Νέων, Δίκτυο Πρόληψης Τραυματισμών και Βίας (VIP – Violence Injury Prevention) του Υ.Υ.Κ.Α.,

Αναλυτικότερα το Ε.Κ.Κ.Α. παρέχει τις εξής υπηρεσίες :

Δ) Τηλεφωνική Γραμμή Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας 197

Η Τηλεφωνική Γραμμή Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας αποτελεί το κεντρικό και καθοδηγητικό σημείο αναφοράς (υποδοχής) και συντονισμού του συστήματος παροχής υπηρεσιών άμεσης κοινωνικής βοήθειας. Είναι στελεχωμένη με έμπειρους και ειδικά εκπαιδευμένους ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς. Επίσης :

- λειτουργεί σε 24ωρη βάση, επτά μέρες την εβδομάδα και ολόκληρο το χρόνο
- παρέχει επείγουσα συμβουλευτική και ψυχολογική στήριξη
- παρέχει άμεση πληροφόρηση για τα θέματα κοινωνικής πρόνοιας
- ενεργοποιεί και συντονίζει τους μηχανισμούς επείγουσας επιτόπιας κοινωνικής παρέμβασης
- παραπέμπει στις υπόλοιπες Μονάδες και Υπηρεσίες του Δικτύου του Ε.Κ.Κ.Α., καθώς και συμβάλλει στην διασύνδεση με άλλες Υπηρεσίες και Οργανισμούς του Δικτύου Κοινωνικής Αλληλεγγύης όσους απευθύνονται και χρήζουν περαιτέρω βοήθειας
- τηρεί σύστημα καταγραφής των δεδομένων της ζήτησης και των παρεχομένων υπηρεσιών

II) Κέντρα Κοινωνικής Στήριξης

Τα Κέντρα Κοινωνικής Στήριξης είναι εγκατεστημένα στους Νομούς Αττικής και Θεσ/νίκης και αποτελούν τις αποκεντρωμένες περιφερειακές πύλες εισόδου στο Δίκτυο των Υπηρεσιών άμεσης κοινωνικής φροντίδας του Ε.Κ.Κ.Α. και του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Επιπλέον ,

- είναι στελεχωμένα με κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους
- λειτουργούν κυρίως το πρωί τις εργάσιμες ημέρες της εβδομάδας και σε ορισμένες κεντρικές περιοχές λειτουργούν και το απόγευμα
- υποδέχονται τα άτομα που χρήζουν βοήθεια και καταρτίζουν εξατομικευμένα σχέδια κοινωνικής και ψυχολογικής στήριξης
- παρέχουν άμεση συμβουλευτική βοήθεια και βραχεία ψυχολογική στήριξη
- παρέχουν ενημέρωση στους πολίτες για θέματα κοινωνικής πρόνοιας
- παραπέμπουν τα άτομα που χρήζουν υπηρεσίες επείγουσας κοινωνικής φροντίδας στους Ξενώνες Επείγουσας Προστατευμένης Φιλοξενίας του Δικτύου του Ε.Κ.Κ.Α. ή σε κατάλληλους Ξενώνες Βραχείας Φιλοξενίας του Δικτύου του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Αλληλεγγύης
- παρεμβαίνουν επιτόπου στις εστίες εμφάνισης εκτάκτων αναγκών για άμεση διερεύνηση αναγκών και παροχή υπηρεσιών επείγουσας κοινωνικής φροντίδας και προστασίας
- διαμεσολαβούν για διασύνδεση και πρόσβαση σε υπηρεσίες κοινωνικής και υγειονομικής φροντίδας και κοινωνικής αλληλεγγύης ατόμων και ομάδων σε κατάσταση έκτακτης κοινωνικής ανάγκης
- αναπτύσσουν δραστηριότητες συντονισμού και αξιοποίησης εθελοντικών πρωτοβουλιών και προσφορών και προωθούν την ανάπτυξη δράσεων κοινωνικής αλληλεγγύης για την στήριξη ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων

Στο ΕΚΚΑ λειτουργεί, όλες τις ημέρες του χρόνου - 24 ώρες το 24ωρο, η Τηλεφωνική Γραμμή Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας 197.Η Γραμμή στελεχώνεται από εξειδικευμένους ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς, οι οποίοι παρέχουν

πληροφόρηση σε θέματα κοινωνικής φροντίδας, συμβουλευτική και ψυχολογική στήριξη.

Η Γραμμή 197 απευθύνεται σε άτομα όλων των ηλικιών, τα οποία μπορούν ανώνυμα να ζητήσουν βοήθεια και να ενημερωθούν για εξειδικευμένες υπηρεσίες ψυχο-κοινωνικής στήριξης και κοινωνικής αλληλεγγύης.

Επιπλέον, το δίκτυο υπηρεσιών του ΕΚΚΑ περιλαμβάνει:

- Κέντρα Κοινωνικής Στήριξης, τα οποία είναι εγκατεστημένα στους Νομούς Αττικής και Θεσσαλονίκης. Τα Κέντρα αυτά είναι στελεχωμένα με ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς και κοινωνιολόγους και παρέχουν ψυχοκοινωνική στήριξη και άμεση κοινωνική φροντίδα σε άτομα και οικογένειες.
- Την Υπηρεσία Άμεσης Κοινωνικής Παρέμβασης, η οποία προσφέρει φιλοξενία και άμεση ανακούφιση σε περιπτώσεις έντονης ψυχοκοινωνικής κρίσης, ιδιαίτερα κατά τα πρώτα 24ωρα μετά την εκδήλωση του ψυχο-πιεστικού γεγονότος.
- Ξενώνες σύντομης φιλοξενίας, που παρέχουν κατάλυμα και φροντίδα σε ευπαθείς ομάδες πληθυσμού, όπως έφηβοι/έφηβες που παραμελούνται ή κακοποιούνται, γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας, θύματα παράνομης διακίνησης και εμπορίας με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση και, γενικότερα, άτομα που βρίσκονται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Σήμερα, λειτουργούν από το ΕΚΚΑ τρεις Ξενώνες προσωρινής φιλοξενίας στην Αθήνα και ένας στη Θεσσαλονίκη, ενώ το δεύτερο εξάμηνο του 2007 ξεκίνησε η πιλοτική λειτουργία ενός ειδικά διαμορφωμένου Ξενώνα για παροχή φιλοξενίας σε συνοδούς ασθενών από την επαρχία, που αδυνατούν να ανταπεξέλθουν στα έξοδα διαμονής τους στην Αθήνα.
- Την Υπηρεσία Διαχείρισης Κρίσεων, η οποία παρεμβαίνει σε περιπτώσεις φυσικών καταστροφών και ατυχημάτων με μεγάλο αριθμό θυμάτων, προκειμένου να προσφέρει κοινωνική και ψυχολογική στήριξη στους πληγέντες ή στους συγγενείς των θυμάτων.

Ψυχολόγοι και κοινωνικοί λειτουργοί της Δ/σης Κοινωνικών Παρεμβάσεων του ΕΚΚΑ αναλύουν, με τρόπο επιστημονικό και, ταυτόχρονα, φιλικό προς τους επισκέπτες, τις 14 θεματικές ενότητες, που αποτελούν το περιεχόμενο της Ιστοσελίδας.

5.3. Δομές Στήριξης σε Τοπικό Επίπεδο

Πέραν των ανωτέρω κεντρικών δομών, υπάρχουν και οι τοπικές δομές για την στήριξη της γυναίκας.

Ο κοινωνικός τομέας των Ο.Τ.Α. καλείται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο σε τοπικό επίπεδο, αφού οι Ο.Τ.Α. είναι η πλησιέστερη και πιο προσιτή δομή στην απλή εργαζόμενη γυναίκα, εν αντιθέσει με τις μεγάλες Κεντρικές Υπηρεσίες.

Για παράδειγμα, στην πόλη της Πάτρας, όπου εδρεύει το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Πατρών λειτουργεί σχετική δομή, στα πλαίσια του Δημοτικού Οργανισμού Υγείας και Πρόνοιας του Δήμου Πατρέων (Δ.Ο.Υ.Π.).

Πιο συγκεκριμένα, ο Δημοτικός Οργανισμός Υγείας και Πρόνοιας του Δήμου Πατρέων ξεκίνησε επίσημα τη λειτουργία του στις 15/10/2003, βάσει της αριθ. 13329/26-09-2003 απόφασης του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος.⁸¹

Ο Δ.Ο.Υ.Π. αποτελεί το θεσμοθετημένο πλαίσιο λειτουργίας μιας σειράς υπηρεσιών και προγραμμάτων.

Η Υπηρεσία απευθύνεται τόσο σε ειδικές ομάδες πληθυσμού, όπως άτομα με αναπηρίες, ευπαθείς κοινωνικές ομάδες κ.λπ. καθώς και στο γενικό πληθυσμό, με δράσεις πρόληψης υποστήριξης και προαγωγής της υγείας

Ειδική σημασία έχουν ορισμένες από τις δομές που υπάρχουν στην ανωτέρω Υπηρεσία και που αξίζει να μνημονευθούν :

Α) Συμβουλευτικό Κέντρο Ατόμου και Οικογένειας

Η δομή δημιουργήθηκε για να στηρίξει τους ανθρώπους που αντιμετωπίζουν προβλήματα στην προσωπική - οικογενειακή αλλά και κοινωνική - επαγγελματική τους ζωή και απευθύνεται σε γονείς, ενήλικες και νέους και παρέχει, μεταξύ των άλλων, υπηρεσίες, όπως ατομική και ομαδική Συμβουλευτική για γονείς σε θέματα σχέσεων, επικοινωνίας και διαπαιδαγώγησης.

⁸¹ ΦΕΚ 1523 Β' / 15.10.2003

Β) Υπηρεσία Υποστήριξης Γυναικών Θυμάτων Κακοποίησης

Απευθύνεται σε γυναίκες που υφίστανται μέσα στην οικογένεια βία και κακοποίηση, κάθε μορφής, σωματική, ψυχολογική, συναισθηματική. Οι γυναίκες μπορούν να επικοινωνούν σε Ανοικτή Τηλεφωνική Γραμμή και ανάλογα με το αίτημά τους έχουν ψυχολογική, νομική ή κοινωνική συμβουλευτική από τα στελέχη του Δ.Ο.Υ.Π.

Στη δομή αυτή παρέχεται :

I. Ατομική Συμβουλευτική

- Ψυχολογική υποστήριξη για την ενδυνάμωση του ατόμου και την κατάρτιση ατομικού σχεδίου δράσης
- Νομική υποστήριξη. Ο νομικός της Υπηρεσίας ενημερώνει τη γυναίκα για τα δικαιώματά της, τις δυνατότητες διεκδίκησης και τις νομικές διαδικασίες.

II. Κοινωνική Υποστήριξη

Ο κοινωνικός λειτουργός σε συνεργασία με τον ψυχολόγο διευθετεί τα θέματα συνεργασίας με δημόσιες υπηρεσίες, για έκδοση πιστοποιητικών, υγειονομική περίθαλψη, εξεύρεση θέσης εργασίας κ.λπ.

III. Προσωρινή Στέγαση

Πολλές κακοποιημένες γυναίκες –συχνά με μικρά παιδιά– φεύγουν από το σπίτι με άμεση ανάγκη για προσωρινή στέγασή τους την οποία αναλαμβάνει η Υπηρεσία. Παράλληλα γίνονται διαδικασίες για τη φιλοξενία τους σε ξενώνα στην Αθήνα ή άλλη πόλη.

Γ) Σχολή Γονέων

Σκοπό έχει την ενδυνάμωση του ρόλου των γονέων και την ανάπτυξη ουσιαστικών διαπροσωπικών σχέσεων στην οικογένεια. Στη Σχολή πραγματοποιούνται συνεδρίες με σκοπό την ενημέρωση των γονέων σε θέματα που θα διευκολύνουν τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους.

Στα πλαίσια της Σχολής λειτουργούν :

- Ομάδες Γονέων με παιδιά προσχολικής
- Ομάδες Γονέων με παιδιά σχολικής ηλικίας

- Ομάδες Γονέων με παιδιά στην εφηβική ηλικία

Δ) «Παιδαγωγός στο Σπίτι»

Πρόκειται για τη νέα πρωτοποριακή υπηρεσία που πανελλαδικά πρώτος εφαρμόζει ο Δήμος Πατρέων μέσω της Αντιδημαρχίας Κοινωνικής Πολιτικής και του Δημοτικού Οργανισμού Υγείας – Πρόνοιας.

Η Παιδαγωγός με επισκέψεις στο σπίτι παρακολουθεί παιδιά ηλικίας από 4 έως 8 ετών, συνεργάζεται με άλλους ειδικευμένους επιστήμονες, συζητά με τα παιδιά και τους γονείς και προτείνει πρακτικές ώστε να ξεπερνιούνται οι δυσκολίες που υπάρχουν στις συμπεριφορές των παιδιών

Σε όλες τις παραπάνω δομές του Δ.Ο.Υ.Π. του Δήμου Πατρέων, ουσιαστικό ρόλο διαδραματίζουν οι κοινωνικοί λειτουργοί, όπου στα πλαίσια συνεργασίας με τους λοιπούς επιστήμονες καλούνται να στηρίζουν τις γυναίκες με προβλήματα.

Παρόμοιες δομές υπάρχουν στους περισσότερους Ο.Τ.Α. της χώρας, είτε σε μορφή οργανωμένων και στελεχωμένων υπηρεσιών, όπως ο Δ.Ο.Υ.Π. της Πάτρας, είτε σε μορφή Γραφείου Παροχής Κοινωνικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών⁸².

Τα Γραφεία αυτά ιδρύθηκαν στα πλαίσια του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Υγεία – Πρόνοια» του Γ΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (2000- 2006) και ειδικότερα στα πλαίσια του Μέτρου 3.1 με στόχο την ανάπτυξη της πρωτοβάθμιας κοινωνικής φροντίδας, με υπηρεσίες που αναπτύσσονται σε τοπικό επίπεδο, για την καταπολέμηση του άμεσου ή έμμεσου αποκλεισμού από την αγορά εργασίας και στελεχώθηκαν ως επί το πλείστον με κοινωνικούς λειτουργούς.

Κύριο μέλημα τους αποτελεί η ανάπτυξη δράσεων συμβουλευτικής και πληροφόρησης για την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών και δικαιωμάτων για όλους, την καταπολέμηση των διακρίσεων, την άρση των εμποδίων για την ένταξη στην αγορά εργασίας και την ευκολότερη πρόσβαση σε υπηρεσίες κοινωνικής μέριμνας και προώθησης της απασχόλησης.

⁸² Δήμος Μόβρης, 2007

Απευθύνονται σε μέλη οικογενειών που παρέχουν υπηρεσίες φροντίδας σε άλλα εξαρτώμενα μέλη τους και για το λόγο αυτό αντιμετωπίζουν προβλήματα ένταξης ή παραμονής στην αγορά εργασίας, σε Άτομα με αναπηρίες (Α.Μ.Ε.Α.), σε μονογονεϊκές οικογένειες, σε κακοποιημένες γυναίκες, σε αλλοδαπούς, σε τσιγγάνους, σε παλινοστούντες ομογενείς, σε πρώην χρήστες ναρκωτικών, σε αποφυλακισμένους, σε άτομα με γλωσσικές ή θρησκευτικές ιδιαιτερότητες, σε οποιονδήποτε χρειάζεται ψυχοσυναισθηματική στήριξη και γενικά σε όλους όσοι βιώνουν ή απειλούνται με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας και γενικότερα με κοινωνικό και οικονομικό αποκλεισμό (ανέργους).

Επίσης, σε τοπικό επίπεδο αξίζει ν' αναφερθεί η λειτουργία στα μεγάλα αστικά κέντρα των Ξενώνων Κακοποιημένων Γυναικών.

Για παράδειγμα, από το 1993, σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας λειτουργεί στο δήμο Αθηναίων Ξενώνας Κακοποιημένων Γυναικών⁸³ για την ενδοοικογενειακή βία, του οποίου η λειτουργία επιβλέπεται άμεσα από το Γραφείο Ισότητας του Δήμου Αθηναίων.

Ο Ξενώνας στεγάζεται σε κτίριο που έχει διαθέσει η Γενική Γραμματεία Ισότητας και το οποίο έχει παραχωρηθεί από την Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου.

Η διεύθυνση του Ξενώνα, τα τηλέφωνα και τα στοιχεία των φιλοξενούμενων γυναικών είναι απόρρητα, γιατί ο σκοπός του Ξενώνα είναι να φιλοξενήσει τις γυναίκες την ώρα της κρίσης και να τους εγγυηθεί ασφάλεια και προστασία.

Ο Ξενώνας κακοποιημένων γυναικών λειτουργεί από το 1993 και απευθύνεται σε κάθε γυναίκα που δέχεται βία, Ελληνίδα ή αλλοδαπή, ανεξάρτητα από το πλαίσιο της σχέσης (εντός ή εκτός γάμου). Οι ενδιαφερόμενες μπορούν να φιλοξενηθούν μαζί με τα παιδιά τους (τα αγόρια γίνονται δεκτά έως 14 ετών). Για να φιλοξενηθούν στον Ξενώνα πρέπει να απευθυνθούν στο Γραφείο Ισότητας της Διεύθυνσης Κοινωνικής Μέριμνας και Υγείας του Δήμου Αθηναίων.

Οι γυναίκες που φιλοξενούνται στον Ξενώνα, παραπέμπονται από το Γραφείο Ισότητας του Δήμου Αθηναίων, από το Γραφείο Υποδοχής της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και από άλλες Κοινωνικές Υπηρεσίες ή φορείς, με δική τους πρωτοβουλία. Για

⁸³ Δήμος Αθηναίων, 2010

το λόγο αυτό έχουν ενημερωθεί οι κατά τόπους Κοινωνικές Υπηρεσίες, τα Αστυνομικά Τμήματα, τα Νοσοκομεία, οι Εκκλησίες και όλες οι συναφείς υπηρεσίες.

Η παραμονή τους κατά μέσο όρο και βάσει του Κανονισμού Λειτουργίας είναι 20 ημέρες έως 1 μήνα με προϋπόθεση την προσωπική συνέντευξη από την κοινωνική υπηρεσία και την προσκόμιση ιατρικών εξετάσεων.

Τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι φιλοξενούμενες και οι βασικές ανάγκες τους συνοψίζονται στην ακόλουθη κατηγοριοποίηση:

- Οικονομικά προβλήματα
- Ανεργία
- Νομική Στήριξη
- Μη σωστή εφαρμογή του Νομοθετικού Πλαισίου σε θέματα βίας κατά των γυναικών

Ο Ξενώνας παρέχει στις γυναίκες που φιλοξενεί και στα παιδιά τους στέγη, προστασία, ασφάλεια, ψυχολογική υποστήριξη και κοινωνική κάλυψη από εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό. Επίσης, παρέχει νομικές συμβουλές καθώς και πληροφορίες για τη λειτουργία άλλων Κοινωνικών Υπηρεσιών και Φορέων που μπορούν να απευθυνθούν ανάλογα με τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

Στόχος του ξενώνα είναι να δώσει τη δυνατότητα στις γυναίκες που απευθύνονται για βοήθεια να ανατρέξουν στα γεγονότα που προκάλεσαν την κακοποίηση, προσφέροντάς τους τον κατάλληλο χώρο, ψυχολογική και κοινωνική στήριξη, ώστε να σταθεροποιηθούν ή να επανακτήσουν την αυτοεκτίμησή τους. Κατά τη διάρκεια της παραμονής τους, θα μπορέσουν ν' ανακαλύψουν ότι υπάρχουν εναλλακτικές δυνατότητες ζωής και εμπειρίας, πράγμα που θα είναι χρήσιμο είτε επιστρέψουν σπίτι τους, είτε αποφασίσουν να ζήσουν χωρίς τον άνδρα που τις κακοποιεί.

Σκοπός της λειτουργίας του Ξενώνα πέρα από την παροχή άμεσης βοήθειας στις κακοποιημένες γυναίκες είναι η πρόληψη μέσω της δημοσιοποίησης του προβλήματος και της ευαισθητοποίησης του κοινωνικού συνόλου και η πρόληψη μέσω της αποτροπής χειρότερων καταστάσεων με σοβαρότατες συνέπειες για τις ίδιες τις γυναίκες, τους άνδρες που τις κακοποιούν και τα παιδιά τους.

Σε ότι δε αφορά στο Γραφείο Ισότητας του Δήμου Αθηναίων⁸⁴, αυτό ασχολείται με τη συστηματική μελέτη και έρευνα των προβλημάτων των γυναικών του Δήμου Αθηναίων καθώς και την πληροφόρηση με στόχο την απάλειψη των προκαταλήψεων στα θέματα που αφορούν στην ισότητα των δύο φύλων.

Το Γραφείο ενθαρρύνει και ενισχύει την γυναικεία πρωτοβουλία σε όλους τους τομείς και παρακολουθεί την εφαρμογή των κοινοτικών οδηγιών, των προγραμμάτων δράσης και των αποφάσεων της Ε.Ε. καθώς και των άλλων διεθνών Οργανισμών για θέματα ισότητας στο πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας.

Επίσης, εισηγείται αναγκαία μέτρα για την υλοποίηση της νομικής και ουσιαστικής ισότητας των δύο φύλων στο πλαίσιο των πολιτικών που υιοθετεί ο Δήμος σε διάφορους φορείς καθώς και προτάσεις για την ένταξη στο πρόγραμμα του Δήμου δραστηριοτήτων που θα στοχεύουν στην συμμετοχή του γυναικείου δυναμικού στην ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας.

Το ως άνω Γραφείο, επίσης, απευθύνεται σε κάθε γυναίκα που δέχεται βία, προσφέροντας ψυχολογική και κοινωνική υποστήριξη. Ως Συμβουλευτικός Σταθμός, παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες για οικογενειακά θέματα σε οικογένειες, ζευγάρια και μεμονωμένα άτομα με ανάλογα προβλήματα

5.4. Λοιπές δομές

Πέραν των ανωτέρω δομών, υπάρχουν και άλλες σχετικές δομές, που δύνανται να λειτουργήσουν ως φορείς φιλοξενίας και στήριξης. Μερικές από τις σημαντικότερες είναι :

Α) «Σπίτι γυναικών (και μητέρων) του Τάγματος της Μητέρας Τερέζας της Καλκούτας - Απόστολοι της Αγάπης»⁸⁵

⁸⁴ Δήμος Αθηναίων, 2010

⁸⁵ Κέντρο Πρόληψης της Εξάρτησης από Ναρκωτικά και Προαγωγής της Υγείας «ΠΥΞΙΔΑ», 2010

Λειτουργεί ως Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου (ΝΠΙΔ) και απευθύνεται σε κακοποιημένες ή/και άστεγες γυναίκες, μόνες ή με παιδιά (κορίτσια οποιασδήποτε ηλικίας, αγόρια μέχρι 6 χρονών).

Η περιοχή ευθύνης του είναι ο Νομός Θεσσαλονίκης και οι παρεχόμενες υπηρεσίες είναι φιλοξενία, σίτιση, ένδυση, συμβουλευτική και πληροφόρηση.

Β) «ΑΡΣΙΣ»

Η ΑΡΣΙΣ είναι μη κυβερνητική οργάνωση⁸⁶ εξειδικευμένη στην κοινωνική υποστήριξη των νέων και στην προάσπιση των νεανικών δικαιωμάτων. Ιδρύθηκε τον Οκτώβριο του 1992 και λειτουργεί με κέντρα στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, το Βόλο, τη Λάρισα και την Καρδίτσα.

Στα κέντρα της, μεταξύ των άλλων, παρέχεται νομική βοήθεια, ψυχολογική υποστήριξη, συμβουλευτική στα εργασιακά, καθώς και δυνατότητα άμεσης προσωρινής φιλοξενίας, ιδίως σε ανήλικες αλλά και σε ενήλικες γυναίκες.

Γ) «ΕΡΓΑΝΗ»

Το Κέντρο Εργάνη είναι Αστική μη Κερδοσκοπική εταιρεία⁸⁷ και μη κυβερνητική οργάνωση που σαν στόχο έχει την προώθηση της γυναικείας απασχόλησης και επιχειρηματικότητας και την υποστήριξη των γυναικών στην αγορά εργασίας και δραστηριοποιείται στις περιοχές της Θεσσαλονίκης και της Κοζάνης, που αποτελούν δύο σημαντικά εμπορικά / κοινωνικά κέντρα της Βόρειας Ελλάδος.

Ιδρύθηκε το 1991 μετά από πρωτοβουλία κοινοπραξίας ευαισθητοποιημένων φορέων της Θεσσαλονίκης, με στόχο την ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας και την εξάλειψη των παραγόντων που οδηγούν στον αποκλεισμό τους από αυτήν.

Το Κέντρο Εργάνη υποστηρίζει γυναίκες που θέλουν :

- Να ενταχθούν ή να επανενταχθούν στην αγορά εργασίας
- Να βελτιώσουν την εργασιακή τους θέση
- Να δημιουργήσουν ή να βελτιώσουν τη δική τους επιχείρηση
- Να συνεταιριστούν ή να εξελίξουν τον ήδη υπάρχων συνεταιρισμό τους

⁸⁶ «'Αρσις», 2010

⁸⁷ «Εργάνη», 2010

- Να εξοικειωθούν με τη σύγχρονη τεχνολογία και να την αξιοποιήσουν

Το Κέντρο «Εργάνη» συμμετέχει σε εθνικά και διακρατικά δίκτυα και δημιουργεί ή συνεργάζεται με άλλες δομές παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών.

Στο πλαίσιο ειδικών προγραμμάτων παρέχει υπηρεσίες σε άνεργους, γυναίκες και άνδρες, αλλά και σε μέλη ευπαθών κοινωνικά ομάδων με στόχο την ομαλή ένταξή τους στην αγορά εργασίας ή τη δημιουργία βιώσιμων επιχειρήσεων.

Πρωταρχικό μέλημα του Κέντρου είναι ο πλήρης σεβασμός στις προτεραιότητες, τις ιδιαιτερότητες και τις επιθυμίες των ωφελουμένων του. Ο/η κάθε ωφελούμενος/η αποτελεί ξεχωριστή περίπτωση και αντιμετωπίζεται εξατομικευμένα.

Η ανθρωποκεντρική διάσταση αποτελεί βασικό πυρήνα της λειτουργίας του Κέντρου «ΕΡΓΑΝΗ» με απώτερο στόχο τη διαμόρφωση ευνοϊκών συνθηκών που θα επιτρέψουν στις γυναίκες και τις υπόλοιπες ομάδες στόχου να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες που δικαιούνται στην εργασία, την οικογένεια, την κοινωνία και τη ζωή γενικότερα.

Η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού μέσα από την ενδυνάμωση και η κινητοποίηση των γυναικών, των νέων και των μελών ευπαθών κοινωνικά ομάδων αποτελεί κεντρικό στόχο των υπηρεσιών του, τις οποίες παρέχει με βάση την ισότιμη αντιμετώπιση των ωφελουμένων του.

Η προώθηση της διάστασης / οπτικής του φύλου στον εργασιακό τομέα, με την υλοποίηση καινοτόμων για τα ελληνικά δεδομένα δραστηριοτήτων και πρωτοβουλιών θεωρείται μέρος ολοκλήρωσης των στόχων του και για το λόγο αυτό συνεργάζεται με φορείς, οργανισμούς και επιχειρήσεις.

Οι υπηρεσίες που παρέχει το Κέντρο Εργάνη προς το κοινό σε καμιά περίπτωση δεν έχουν σαν στόχο οικονομικά οφέλη. Πολλές από τις υπηρεσίες αυτές είναι δωρεάν και ιδίως όταν οι ωφελούμενοι/ες εντάσσονται σε συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα. Σε κάθε περίπτωση όταν ορίζεται κόστος χρήσης κάποιας υπηρεσίας αυτό είναι το χαμηλότερο δυνατόν και έχει ανταποδοτικό κυρίως χαρακτήρα.

Οι βασικές αρχές λειτουργίας του Κέντρου παραμένουν, από την ίδρυσή του, οι εξής:

- Αντιμετώπιση κάθε ωφελούμενου/ης ως ξεχωριστή περίπτωση
- Πλήρης σεβασμός στις προτεραιότητες και τις ιδιαιτερότητες κάθε ωφελούμενης έτσι όπως η ίδια τις αντιλαμβάνεται και τις προσδιορίζει.

- Ισότιμη σχέση μεταξύ ωφελουμένων & συμβούλων
- Ενεργητική, συμμετοχική, ολιστική συμβουλευτική διαδικασία

Παράλληλα, δημιουργεί εκπαιδευτικά εργαλεία και εγχειρίδια και διεξάγει έρευνες σε θέματα απασχόλησης και επιχειρηματικότητας των γυναικών, τα αποτελέσματα των οποίων διαχέονται σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο

Δ) «Κέντρο Κοινωνικής Υποστήριξης Γυναικών»

Το Κέντρο Κοινωνικής Υποστήριξης Γυναικών (Κ.Κ.Υ.Γ.) αποτελεί παρέμβαση της Εταιρίας για τον Κοινωνικό Αποκλεισμό και την Ψυχική Υγεία (Ε.Κ.Α.Ψ.Υ.) στο κοινωνικό πρόβλημα της βίας κατά των γυναικών.⁸⁸

Το Κ.Κ.Υ.Γ. ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 1998. Λειτουργήσε στο Μακεδονικό Ινστιτούτο Εργασίας (ΜΑΚ.ΙΝ.Ε.) του Εργατοϋπαλληλικού Κέντρου Θεσσαλονίκης (Ε.Κ.Θ.) μέχρι το Νοέμβριο του 2002.

Η Ε.Κ.Α.Ψ.Υ. θεωρώντας αναγκαία, επιβεβλημένη και σύμφωνη με τις αρχές και τους σκοπούς του καταστατικού της, την παρέμβαση για τη βία κατά των γυναικών, ανέλαβε τη συνέχεια της λειτουργίας του Κ.Κ.Υ.Γ. από το Φεβρουάριο του 2004 μέχρι σήμερα.

Το Κέντρο απευθύνεται σε:

- γυναίκες που υφίστανται βία
- άντρες που ασκούν βία
- οικογένειες που πλήττονται από τη βία
- πολίτες - συγγενείς, φίλους, γείτονες, συναδέλφους κ.α. οικογενειών που πλήττονται από τη βία
- φορείς, επαγγελματίες, φοιτητές στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα
- συλλογικότητες

Οι σκοποί του Κέντρου είναι :

- η μελέτη, ανάδειξη και αντιμετώπιση του προβλήματος

⁸⁸ Ε.Κ.Α.Ψ.Υ., 2010

- η προαγωγή δράσεων σε ατομικό, διαπροσωπικό, κοινωνικό, πολιτισμικό επίπεδο

Το Κέντρο έχει ενεργή δράση σε:

- Ενημέρωση – Ευαισθητοποίηση
- Συμβουλευτικές υπηρεσίες
- Εκπαίδευση - Διάχυση της τεχνογνωσίας - Εποπτεία
- Διασύνδεση

Η μεθοδολογία που ακολουθεί αφορά σε προσέγγιση πολυεπίπεδη και συστηματική, η οποία λειτουργεί ταυτόχρονα σε 3 επίπεδα :

1. της πρωτοβάθμιας πρόληψης
2. της δευτεροβάθμιας παρέμβασης
3. της τριτοβάθμιας παρέμβασης

Η προσέγγιση που ακολουθείται για υποστήριξη/θεραπεία/βοήθεια:

- φεμινιστική
- η «φιλική στο χρήστη» προσέγγιση (συμπληρωματικά) που ακολουθεί η Ε.Κ.Α.Ψ.Υ. στο σύνολο των δράσεων της

Ε) «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΝΕΩΝ»

Η Χριστιανική Ένωση Νέων (Χ.Ε.Ν.) Ελλάδος⁸⁹ είναι Ίδρυμα, Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου. Εποπτεύεται από το Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΦΕΚ.: 310, Πρ. Διάτ.: 1261, 18/8/1981).

Η Χ.Ε.Ν. στην Ελλάδα ιδρύθηκε στην περίοδο μιας μεγάλης κρίσης για τον τόπο, ήτοι το έτος 1923, αμέσως μετά τη μικρασιατική καταστροφή, όταν έπρεπε άμεσα να ενσωματωθούν στο εθνικό κορμό 1.500.000 πρόσφυγες.

Νεαρές γυναίκες από τη Σμύρνη, μέλη της ΧΕΝ στην πόλη τους, αποτέλεσαν τον πρώτο πυρήνα της Οργάνωσης, που δραστηριοποιήθηκε στην Αθήνα για να αντιμετωπίσει τις επείγουσες και πιεστικές ανάγκες επιβίωσης του γυναικείου προσφυγικού πληθυσμού, οι οποίες ήταν : η επανασύνδεση με τις διεσπαρμένες τους

⁸⁹ Χ.Ε.Ν. Ελλάδα, 2008

οικογένειες, η ταχύρρυθμη κατάρτισή τους σε επαγγέλματα με προοπτική άμεσης εξεύρεσης εργασίας, η παροχή ψυχολογικής και συμβουλευτικής στήριξης.

Η όλη δράση της Οργάνωσης (που στα πρώτα της βήματα υποστηρίχθηκε ηθικά και υλικά από την παγκόσμια XEN), βασίστηκε στις χριστιανικές αξίες του αλτρουϊσμού, της αλληλεγγύης, της ανιδιοτέλειας, του σεβασμού και της ισοτιμίας των ανθρώπων.

Εκφράστηκε με την ανάδειξη και έξαρση του εθελοντισμού ως σημαντικής κοινωνικής αξίας με ουσιαστικό περιεχόμενο και ρόλο παιδευτικό.

Σήμερα η XEN υλοποιώντας πάντα τον καταστατικό της στόχο, δηλαδή την ανάπτυξη της γυναίκας, δραστηριοποιείται σε 30 σημεία στην Ελλάδα.

Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του περιβάλλοντος, η ενίσχυση ευάλωτων κοινωνικά γυναικών, η συμβίωση σε μία ανομοιογενή κοινωνία με σεβασμό στη διαφορετικότητα και η ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού είναι οι βασικοί άξονες της δράσης της.

Παράλληλα αποβλέπει στην ενίσχυση της αξίας του εθελοντισμού, που οδηγεί στην ενεργοποίηση της γυναίκας-πολίτη και τη συμμετοχή της στα κοινά, στο πλαίσιο μιας μη κερδοσκοπικής-μη κυβερνητικής Οργάνωσης.

Η XEN συνεργάζεται για την υλοποίηση κοινοτικών προγραμμάτων με άλλους φορείς ή αυτοχρηματοδοτεί προγράμματα για την επίτευξη των στόχων της.

Επιπλέον, ενεργοποιεί τις εθελόντριές της και ιδιαίτερα όσες είναι κοινωνικοί λειτουργοί ή / και ψυχολόγοι, ώστε να παρέχουν υπηρεσίες κοινωνικού χαρακτήρα, μέσω των κατά τόπους κοινωνικών της δομών, στις γυναίκες με προβλήματα, οι οποίες υπηρεσίες εστιάζονται σε νομική συμβουλευτική, ψυχοκοινωνική στήριξη, πληροφόρηση, ευαισθητοποίηση, αξιοποίηση ελεύθερου χρόνου.

5.5. Ανακεφαλαίωση

Σίγουρα, δεν είναι σκοπός μας να παρατεθούν λεπτομερώς, όλα τα λειτουργούντα κέντρα για την πολύπλευρη στήριξη της εργαζόμενης γυναίκας – μητέρας, γιατί αυτό σίγουρα θα κουράσει τον αναγνώστη. Η παράθεση των ανωτέρω στοιχείων έγινε για να διερευνηθεί η ύπαρξη ή μη σχετικών δομών και το τι μπορεί να προσφέρει η καθεμία εξ αυτών.

Είναι σαφές ότι υπάρχουν και άλλες δομές, όπως αυτές φαίνονται συνοπτικά στον Πίνακα 5.5.1., που παρατίθεται κατωτέρω και που τελικώς αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση της εργαζόμενης γυναίκας.

Πίνακας 5.5.1 : Λοιπές Υποστηρικτικές Δομές

ΛΟΙΠΕΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ
Δήμος Αθηναίων/ Γραφείο Ισότητας Δ/ση: Σοφοκλέους 70, Αθήνα Τηλ.: 210 5244657
Ε.Κ.Κ.Α. (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης) (πρώην Ε.Κ.Α.Κ.Β.) Δ/ση: Βασιλίσσης Σοφίας 135 & Ζαχάρωφ Τ.Κ. 115 21 Αμπελόκηποι Τηλ.: 2132039778, 2132039706, Φαξ: 2132039763 Τηλεφωνική Γραμμή Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας 197 Υπάρχουν ξενώνες του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης για τους οποίους πληροφορίες δίδονται από τη γραμμή 197
Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης (λειτουργεί ξενώνας) Δ/ση: Τσόχα 32, 115 21 Αμπελόκηποι Τηλ.: 210 9700814 (γραμματεία) Γραμμή SOS (09.00 – 15.00 όλη την εβδομάδα) 8001188881 (ενδοοικογενειακή βία – χωρίς χρέωση από σταθερό) 8001114400 (trafficking - χωρίς χρέωση από σταθερό)

<p>Κλίμακα www.klimaka.org.gr (λειτουργεί ξενώνας) Δ/νση: Ευμολπιδών 30-32, 11854 Αθήνα Τηλ.: 210 3417160-3, Φαξ: 210 3417164 e- mail: central@Klimaka.org.gr/</p>
<p>Διεθνής Εταιρεία Στήριξης Οικογένειας – Φροντίδα (Δ.Ε.Σ.Ο) (λειτουργεί ξενώνας) Τ.Θ. 67235, 15102 Μελίσσια Αττικής Τηλ.: 210 8103496, 8104079 , 6973871004, Φαξ: 210 8035274</p> <p>Αλληλεγγύη (λειτουργεί ξενώνας) Δ/νση: Λεωνίδου 34, 104 36 Αθήνα Τηλ.: 210 5203031 Γραμμή SOS 8001137777 (χωρίς χρέωση)</p>
<p>Γυναικεία Ομάδα Αυτοάμυνας Τηλ.: 6973352397, 210 5213224 (πρωινές ώρες) e-mail:aftoamyna@pathfinder.gr www.aftoamyna.gr</p>
<p>ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΝΕΑΣ ΜΑΚΡΗΣ (ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ) Τηλεφωνική Γραμμή SOS 6940706767</p>
<p>ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΓΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΘΥΜΑΤΑ ΒΙΑΣ Αθήνα: Νίκης 11, Σύνταγμα Τηλ.: 210 3317305-6, Φαξ: 210 3315787 e- mail:isotita4@otenet.gr</p> <p>Πειραιάς: Αλκιβιάδου 76 Τηλ.: 210 4112091, 4129101, Φαξ: 210 4129101 e-mail: isal76@otenet.gr</p>

<p>Εταιρεία για τον Κοινωνικό Αποκλεισμό και την Ψυχική Υγεία (Ε.Κ.Α.Ψ.Υ) Κέντρο Κοινωνικής Υποστήριξης Γυναικών Δ/νση: Καμβουνίων 8, 54 621 Θεσσαλονίκη Τηλ.: & Φαξ : 2310 276782 (Δευτέρα – Παρασκευή 10π.μ -2μ.μ) e-mail:info@ekapsy.gr www.ekapsy.gr</p>
<p>Ένωση Κυριών Δράμας- Σπίτι Ανοιχτής Φιλοξενίας Δ/νση: Βενιζέλου 114, 66 100 Δράμα Τηλ.: 25210 46062, 58015</p>
<p>Κοινωνική Υπηρεσία Δήμου Κομοτηνής Δ/νση: Γ. Μαρασλή και Πύργου, 69100 Κομοτηνή Τηλ.: 25310 82063, 83888, Φαξ: 25310 71447</p>
<p>Σπίτι της Γυναίκας – Κοινωνική Μέριμνα Δ/νση: Ορφέως 13, 621 22 Σέρρες Τηλ.: 23210 99500-1, Φαξ : 23210 99801</p>
<p>Κέντρο Έρευνας και Υποστήριξης Θυμάτων Κακοποίησης και Κοινωνικού Αποκλεισμού (Ε.Κ.Υ.Θ.Κ.Κ.Α) (λειτουργεί ξενώνας) Δ/νση: Γ. Παπανδρέου 2, 45444 Ιωάννινα Τηλ.: 26510 78810, Φαξ: 26510 72378 Γραμμή SOS 26510 33033 e-mail: cvme@ioa.forthnet.gr, www.cvme.gr</p>
<p>Κέντρο Έρευνας και Στήριξης Θυμάτων Κακοποίησης Ευπαθών Κοινωνικών Ομάδων και προστασίας Μονογονεϊκών Οικογενειών Δ/νση: Ελ. Βενιζέλου 15, 48100 Πρέβεζα Τηλ.: 2682 0 61481/ 22321, Φαξ:2682 0 28570</p>

Δήμος Καρδίτσας

Κέντρο Γυναικών Καρδίτσας

Δ/νση: Σταμούλη 9, 43100 Καρδίτσα

Τηλ: 2441 0 77122, 71594 , Φαξ: 2441 0 75141

e-mail: wck@hol.gr

Ελληνική Μέριμνα Βόλου Φιλανθρωπικό Σωματείο

(λειτουργεί ξενώνας)

Δ/νση: 28ης Οκτωβρίου 189, 38221 Βόλος

Τηλ.: 2421 0 25489

**ΚΕΣΥΥ – ΚΕΜΟΠ (Κέντρο Εκπαίδευσης και Μέριμνας Οικογένειας και Παιδιού)
“Ο ΠΛΑΤΩΝ”**

Δ/νση: Παλαιοπαναγιά, 30300 Ναύπακτος

Τηλ.: 26340 21080, Φαξ: 26340 21080

e-mail: kemop@hol.gr

**ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΜΕΛΩΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΚΑΙ
ΝΟΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ**

«ΞΕΝΩΝΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ»

Δ/νση: Λ. Μαρινέλη 12, 71202 Ηράκλειο

Τηλ.: - Φαξ: 2810 242121

Γραμμή SOS: 800 1116000 (09. 00 - 21.00 καθημερινά , εμβέλεια νήσου Κρήτης και
κοντινά νησιά)

e-mail: ksonona@hotmail.com, www.kakopoiisi.gr

Δήμος Χίου

Γραφείο Γυναικείων Θεμάτων

Δ/νση: Οτιοπίωνος 1, 82100 Χίος

Τηλ.: 2271 0 42502, Φαξ: 2271 0 43715

e-mail: dopch@otenet.gr

Σε όλες αυτές τις δομές ουσιαστικό ρόλο θα πρέπει να διαδραματίζει ο Κοινωνικός Λειτουργός, ο οποίος με την επιστημονική του κατάρτιση θα κληθεί να αντιμετωπίσει τις πρώτες και άμεσες συνέπειες που έχουν ενσκήψει στην εξυπηρετούμενη γυναίκα, ως συνέπεια της οιασδήποτε μορφής βίας που ασκήθηκε σε αυτή (σωματική, εργασιακή, ψυχολογική, κοινωνική, σεξιστική, κλπ.), ώστε ν' αναγκασθεί να καταφύγει στη στήριξη της όποιας δομής.

Έτσι, ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού τις πρώτες στιγμές αντιμετώπισης του περιστατικού, αναδεικνύεται ότι είναι ουσιαστικός και σημαίνων, αφού θα πρέπει :

- Να προσπαθήσει να ηρεμήσει την εξυπηρετούμενη
- Να μην την πιέσει να πάρει αποφάσεις που δεν είναι ακόμη έτοιμη να πάρει
- Να μην την κρίνει ή την κατακρίνει για τη στάση που κρατάει απέναντι στο δράστη της οιασδήποτε μορφής κακοποίησης
- Να προσπαθήσει να σταθεί δίπλα της ως αρωγός για να μπορέσει να απευθυνθεί κάπου όταν το χρειάζεται
- Να την ενημερώσει για τα δικαιώματά της, για το τι μπορεί να κάνει και για τους φορείς υποστήριξης κακοποιημένων γυναικών
- Σε περίπτωση που ο Κοινωνικός Λειτουργός διστάζει ή δεν ξέρει πώς να βοηθήσει την εξυπηρετούμενη, να επικοινωνήσει με άλλες πιο αρμόδιες υπηρεσίες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπερασματικά, ο 20ος αιώνας χαρακτηρίστηκε από σημαντικές προόδους στη βελτίωση της θέσης των γυναικών στις ανεπτυγμένες χώρες.

Στις αρχές του αιώνα, οι γυναίκες ακτιβίστριες, που τους δόθηκε η ονομασία «σουφραζέτες» (suffragette), η οποία προέρχεται από τη γαλλική λέξη «suffrage» (δικαίωμα ψήφου) και χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τη βρετανική εφημερίδα Daily Mail, με σκοπό να σαρκάσει τις γυναίκες που μάχονταν υπέρ της θέσπισης του δικαιώματος της γυναικείας ψήφου κατά τα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα⁹⁰, αγωνίστηκαν για την επίτευξη του δικαιώματος ψήφου των γυναικών. Αργότερα, το γυναικείο κίνημα επέφερε μεγάλες αλλαγές στη ζωή όλων των γυναικών, επιδιώκοντας να βελτιώσει τη νομική θέση των γυναικών και να καταρρίψει τα αρνητικά στερεότυπα και τις προκαταλήψεις σχετικά με τις γυναίκες.

Στα περισσότερα βιομηχανικά κράτη, οι γυναίκες έχουν πλέον νομική ισότητα με τους άντρες (τυπική ισότητα). Ωστόσο, δεν έχει ακόμη επιτευχθεί η κοινωνική ισότητα με το άλλο φύλο (δηλ. η ουσιαστική ισότητα). Πιο απλά, θα λέγαμε ότι το δίκαιο άλλαξε πιο γρήγορα από ότι η κοινωνία.

Καθώς περνάνε τα χρόνια και καθώς οι επόμενες γενιές κοινωνικοποιούνται με νέες αντιλήψεις για τον ρόλο των δύο φύλων, οι κοινωνικές αξίες και οι κοινωνικοί κανόνες θα είναι ολοένα και πιο ισότιμοι για τα δύο φύλα.

Έτσι, οι άντρες αλλά και οι γυναίκες σταδιακά θα αποβάλλουν τις βαθιά ριζωμένες προκαταλήψεις τους και θα μάθουν να συνυπάρχουν αρμονικά μεταξύ τους, παρά τις όποιες βιολογικές ή άλλες διαφορές τους.

Οι πολιτικές και τα μέτρα για τη «συμφιλίωση εργασίας και οικογενειακής ζωής» αφορούν, σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέτρα κυρίως για τις εργαζόμενες γυναίκες, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες συνδυασμού εργασίας και οικογενειακής ζωής.

Οι πολιτικές που αναπτύχθηκαν και σχεδιάστηκαν αφορούν άδειες μητρότητας, δομές φύλαξης μικρών παιδιών, γονικές άδειες, μειωμένα ωράρια εργασίας σε γονείς κλπ.

⁹⁰ Πετρακάκη Αθηνά, 2009

Πιο συγκεκριμένα, τα μέτρα αφορούν σε :

- 1) υπηρεσίες για τη φροντίδα και τη φύλαξη των μικρών παιδιών,
- 2) μέτρα που διευκολύνουν την εργασία και (ωράρια εργασίας, γονικές άδειες κλπ.), και
- 3) μέτρα που προωθούν την ανακατανομή των γονεϊκών ευθυνών

Αντίθετα, η οικιακή εργασία δεν έχει αποτελέσει πεδίο παρεμβάσεων, εκτός από ελάχιστες και αποσπασματικές δράσεις για την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης.

Ωστόσο, ιδιαίτερα στις χώρες της Νότιας Ευρώπης, η δημόσια παροχή κοινωνικών υπηρεσιών υστερεί. Η ευθύνη για την φροντίδα των παιδιών και των ηλικιωμένων εξακολουθεί να βαρύνει σε μεγάλο βαθμό την οικογένεια και κυρίως τις γυναίκες. Έτσι, σημαντική πηγή βοήθειας για τις γυναίκες παραμένει το οικογενειακό περιβάλλον, τα οικογενειακά δίκτυα, ενώ στο πλαίσιο της πρόσφατης «θηλυκοποίησης των μεταναστευτικών κινήσεων» οι γυναίκες μετανάστριες αποτελούν πολύ σημαντική πηγή βοήθειας για τη φροντίδα των εξαρτημένων μελών της οικογένειας (ηλικιωμένα άτομα και μικρά παιδιά). Σε πολλές μελέτες τονίζονται εξάλλου τα προβλήματα που δημιουργούνται από την εκμετάλλευση των μεταναστριών

Γενικά, συνοψίζοντας τα όσα αναφέρθηκαν στην εργασία, βλέπουμε ότι υπάρχει ακόμη πολύς δρόμος.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι στις τρέχουσες πρακτικές μας, εξακολουθούν να υπάρχουν οι παλαιές προκαταλήψεις που διαβιβάζονται από τις πολιτιστικές παραδόσεις και την τυπική ή άτυπη εκπαίδευση και που δρουν αρνητικά για τις σχέσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών, πρέπει να αναπτυχθεί μια ολοκληρωμένη πολιτική για την ισότητα των φύλων.

Ουσιαστικά, όπως είδαμε και στην εργασία, η κοινωνία μας είναι οργανωμένη σύμφωνα με τα συμφέροντα, τις ανάγκες και τις αξίες των ανδρών, οι οποίες αξιολογούνται από την αρχή ως καλύτερες σε σχέση με αυτές των γυναικών.

Φαίνεται δύσκολο να κατανοήσουμε ότι το ανθρώπινο είδος αποτελείται από δύο πόλους: άνδρες και γυναίκες, με διαφορετικά βιολογικά χαρακτηριστικά και λειτουργίες, αλλά οι διαφορές αυτές δεν θα πρέπει να αντανakλούν αρνητικά στις συνθήκες διαβίωσης των γυναικών, ούτε να εξυπηρετούν την κάθε είδους διάκριση εις βάρος των γυναικών.

Συνήθως, ακόμη και όταν υπάρχει ήδη κοινωνική πρόοδος, μέσω της θεσμοθέτησης νομοθετικών ρυθμίσεων που αντίκεινται στην τάση αυτή, εντούτοις οι γυναίκες αναφέρονται ακόμη ως «φυσικά» μοντέλα, συγχέοντας τους βιολογικούς με τους κοινωνικούς ρόλους, όπως η μητρότητα, η υγειονομική περίθαλψη, οικιακή εργασία, η ιδιωτική οικογενειακή ζωή.

Αντίθετα, για τους άντρες διατηρείται ο ρόλος της εργασίας, της επαγγελματική ζωής και της συμμετοχής στο δημόσιο βίο.

Έτσι με τον τρόπο αυτό, αποδίδονται στους άνδρες και τις γυναίκες οι ρόλοι που επιβάλλει η κοινωνία, οι οποίοι διέπουν τη συμπεριφορά ως χαρακτηριστικό προκαθορισμένο στους μεν και τις δε. Στην προοπτική αυτή, χωρίς αμφιβολία, είναι προφανές ότι οι βιολογικές δραστηριότητες μετατρέπονται σε κοινωνικές δραστηριότητες.

Το φύλο, ως κοινωνικά κατασκευασμένη κατηγορία, μπορεί να ποικίλλει στο χώρο και στο χρόνο ανάλογα με τις αντιλήψεις και τις προσδοκίες που έχει μια δεδομένη ανθρώπινη ομάδα για κάθε φύλο, άνδρες και γυναίκες.

Έτσι, η κατάσταση των γυναικών δεν είναι έχει επίκτητο χαρακτήρα και μπορεί να αλλάξει σε σχέση με τις ικανότητες που πολιτισμικά αποδίδονται στους άνδρες και στις γυναίκες.

Κατανοούμε ότι για να επιτευχθεί η αλλαγή στάσης και συμπεριφοράς, αυτό θα εξαρτάται κυρίως από την αλλαγή της νοοτροπίας που πρέπει να γίνει κατά την ανάπτυξη των αγοριών και κοριτσιών, ώστε αυτό να μπορεί να συμβάλει θετικά στην κοινωνία και σίγουρα διαμέσου των δομών της εκπαίδευσης.

Η αλλαγή της προοπτικής σε ότι αφορά στο δικαίωμα της ισότητας, η οποία ενσωματώνει την αρχή της ιδιαιτερότητας του γένους, έχει καταγραφεί στην «Τέταρτη Διάσκεψη για τις Γυναίκες», που πραγματοποιήθηκε στο Πεκίνο το 1995 και παρουσιάστηκε μέσα από το Σχέδιο Δράσης, που εκπονήθηκε από τη διάσκεψη και εγκρίθηκε από κράτη και κυβερνήσεις.⁹¹

Το λόγω Σχέδιο Δράσης αναφέρεται σαφέστατα στην εκπαίδευση, η οποία παραμένει μια βαθιά προκατάληψη των φύλων στα σχολικά προγράμματα σπουδών και

⁹¹ Rebelo, Dulce, 2002

διδασκτικού υλικού, τα οποία σπάνια λαμβάνουν υπόψη τις ειδικές ανάγκες των κοριτσιών και των γυναικών.

Στο «Παγκόσμιο Σχέδιο για τις Ίσες Ευκαιρίες» που εγκρίθηκε στο Πεκίνο το 1995 και που ενσωματώθηκε, κατόπιν, αυτούσιο ή όχι στις Εθνικές Νομοθεσίες κάποιων χωρών, επισημαίνεται ότι αντικειμενικός στόχος της εκπαίδευσης είναι «να συμβάλει ότι στα σχολικά προγράμματα σπουδών θα πρέπει να δοθεί η δέουσα προσοχή στο ρόλο που διαδραματίζουν τα δύο φύλα στην κοινωνία και την οικογένεια προκειμένου να ξεπεραστούν οι διακρίσεις, ιδίως στον παραδοσιακό διαχωρισμό ρόλων μεταξύ ανδρών και γυναικών».

Αυτό αποτελεί μια έκκληση για την ισότητα των δύο φύλων, αλλά, όπως είδαμε, απέχουμε πολύ από τους επιδιωκόμενους στόχους.

Τελικά, η ισότητα των φύλων σημαίνει την αποδοχή και την αποτίμηση με τον ίδιο τρόπο των διαφορών μεταξύ ανδρών και γυναικών. Επίσης, σημαίνει την οικοδόμηση μιας πραγματικής εταιρικής σχέσης, με τον καταμερισμό των ευθυνών, προκειμένου να εξαλειφθεί η ανισορροπία μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής ζωής. Επιπλέον, η ισότητα σημαίνει να τίθενται στην υπηρεσία της κοινωνίας οι δεξιότητες και οι ικανότητες των πολιτών (ανδρών και γυναικών) για την επίλυση των προβλημάτων.

Αυτό καθιστά επιτακτική και την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινωνίας και των πολιτών, ιδιαίτερα των γυναικών, ως προς την ανάγκη της ίσης εκπροσώπησης των δύο φύλων στην πολιτική ζωή και τα κέντρα λήψης αποφάσεων, αφού όταν θα υπάρχουν περισσότερες γυναίκες στην εξουσία θα εξαλειφθούν και πολλά από τα προβλήματα που υπάρχουν στην εναρμόνιση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής τους, με την υιοθέτηση συγκεκριμένων μέτρων και τη δημιουργία υποδομών από την Πολιτεία.

Και εδώ, τονίζουμε και πάλι, είτε μέσω των Δημόσιων, είτε μέσω των Ιδιωτικών δομών υπεισέρχεται ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού και ιδιαίτερα της γυναίκας Κοινωνικής Λειτουργού, η οποία, λόγω του φύλου της και της φύσης της εργασίας της, μπορεί να συμβάλλει ενεργά και ουσιαστικά στην βελτίωση της προσβασιμότητας στην εργασία και την ενδυνάμωση της βιώσιμης εργασιακής συμμετοχής και εξέλιξης της

γυναίκας, ώστε να μειωθούν οι διακρίσεις φύλου στην αγορά εργασίας, και να εναρμονισθεί η εργασιακή με την ιδιωτική ζωή.

Και θέλουμε να ελπίζουμε ότι τα αναφερόμενα στην Κοινή Υπουργική Απόφαση (Κ.Υ.Α.) με αριθ. οικ. 46855/1622/26-06-2008⁹² <<Σύστημα Διαχείρισης, Αξιολόγησης, Παρακολούθησης και Ελέγχου – Διαδικασία Εφαρμογής της Πράξης «Εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής», συγχρηματοδοτούμενης από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο στο πλαίσιο του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (Ε.Σ.Π.Α.) για την Προγραμματική Περίοδο 2007–2013>> , όπως αυτή τροποποιήθηκε με την Κ.Υ.Α. με αριθ. οικ. 60460/2171/28-08-2008⁹³, όντως θα στοχεύει στην αύξηση της απασχολησιμότητας και της ισότιμης συμμετοχής των γυναικών στην εργασία, μέσω της ενίσχυσής τους με την παροχή υπηρεσιών φροντίδας και φιλοξενίας βρεφών, νηπίων, παιδιών και εφήβων και ότι όντως θα επιτευχθεί με τον τρόπο αυτό η ουσιαστική διευκόλυνση των γυναικών να εναρμονίζουν τους απαιτητικούς και αντικρουόμενους ρόλους τους, δηλαδή εργασία, οικογένεια, μητρότητα, κλπ.

Και δεν πρέπει να λησμονούμε ότι ένας σημαντικός συντελεστής προσδιορισμού της ποιότητας της εργασίας, ώστε αυτή ν' αποβαίνει και προς όφελος του κοινωνικού συνόλου, είναι η ύπαρξη ρυθμίσεων και πρακτικών για την διευκόλυνση της εναρμόνισης της οικογενειακής και της επαγγελματικής ζωής.

Τέτοιες ρυθμίσεις, τελικά, πρέπει να αναγνωρίζουν ότι η συμμετοχή στη φροντίδα της οικογένειας είναι ισότιμη ευθύνη ανδρών και γυναικών και να εξυπηρετούν στον ίδιο βαθμό άνδρες και γυναίκες. Πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι η ισόρροπη συμμετοχή των γυναικών και των ανδρών τόσο στην αγορά εργασίας όσο και στην οικογενειακή ζωή είναι απαραίτητο στοιχείο για την ανάπτυξη της κοινωνίας και ότι η μητρότητα, η πατρότητα και τα δικαιώματα των παιδιών αποτελούν κατ' εξοχήν κοινωνικές αξίες που προστατεύονται από την κοινωνία, τα κράτη μέλη και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

⁹² ΦΕΚ 1186 Β' / 26-6-2008

⁹³ ΦΕΚ 1739 Β' / 28-8-2008

Τελικά, η μεγάλη πρόκληση του 21^{ου} αιώνα είναι αναμφισβήτητα η ανάπτυξη ενός κυρίου ρεύματος ολοκληρωμένης πολιτικής για την ισότητα των φύλων σε όλα τα προγράμματα των τρεχουσών δραστηριοτήτων.

Αυτό συνεπάγεται μια αναδιοργάνωση της κοινωνίας, στην οποία γυναίκες και άνδρες, με τα ειδικά χαρακτηριστικά τους, ίσης, αλλά και συμπληρωματικής αξίας, θα συμβάλλουν στη βελτίωση της ζωής όλων των ανθρώπων.

Μόνο με αυτόν τον τρόπο η κοινωνία μας θα μπορεί να προοδεύσει, αποβάλλοντας όλα τα συμπλέγματα του παρελθόντος και μόνο έτσι η δημοκρατία θα είναι «ζωντανή» και παρούσα στην καθημερινή πραγματικότητα.

Και μέσα σε όλα αυτά, έναν από τους σημαντικότερους ρόλους καλείται ν' αναλάβει ο Κοινωνικός Λειτουργός, ως κατ' εξοχήν Επαγγελματίας Υγείας και Πρόνοιας, αφού οι εργασιακές, ηθικές και δεοντολογικές αρχές του συνάδουν με την εφαρμογή της κοινωνικής δικαιοσύνης και την άρνηση στη διατήρηση άνισων κοινωνικών δομών και πρακτικών, που θα επιτείνουν την κοινωνική περιθωριοποίηση και στην περίπτωση μας την διαφυλική ανισότητα σε κάθε έκφανση της κοινωνικής ζωής, που αποβαίνει εις βάρος των γυναικών και ιδιαίτερα των γυναικών ως μελλουσών μητέρων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Αλεξόπουλος, Χ., (2009), «Η γυναικεία απασχόληση και ο ρόλος της ιατρικής της εργασίας», Εφημερίδα «Αυγή» (φύλλο της 03/12/2009), Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.avgi.gr/ArticleActionshow.action?articleID=509238>, (29/08/2010)

Άρσις (Μ.Κ.Ο.), (2010), «Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων», Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.arsis.gr/index2.htm>, (03/09/2010).

Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, (2005), «Βασικές Προτεραιότητες της Ανάπτυξης της Ισότητας των Φύλων ενόψει της κατάρτισης του Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου Ανάπτυξης 2007-2013», Γ.Γ.Ι.Φ., Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.isotita.gr/index.php/docs/68>, (31/08/2010).

Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, (2008), «Κοινωνικός Διάλογος», Γ.Γ.Ι.Φ., Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.isotita.gr/index.php/docs/c21/>, (31/08/2010).

Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, (2009), «Εθνικό Πρόγραμμα για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών 2009-2013», Γ.Γ.Ι.Φ., Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : http://www.isotita.gr/var/uploads/Press/25112009_Ethniko_programma_bia.pdf, (31/08/2010).

Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, (2010), «Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων», Γ.Γ.Ι.Φ., Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.isotita.gr/index.php/docs/c2/>, (31/08/2010).

Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος, (2003), «Έγκριση της 01/17.6.2003 απόφασης του Διοικητικού Συμβουλίου, περί ψήφισης του Οργανισμού Εσωτερικής Υπηρεσίας του Ν.Π.Δ.Δ. με την επωνυμία Δημοτικός Οργανισμός Υγείας – Πρόνοιας του Δήμου Πατρέων» (Απόφ. 13329/26.6.2003 Γ.Γ. Περιφ. Δυτ. Ελλάδος, ΦΕΚ 1523 Β' / 15.10.2003), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Γνώμων Κατασκευές Α.Ε., (2007), «Loft Style», Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.thisionlofts.gr/gr/loftstyle.htm>, (29/08/2010).

Δήμος Αθηναίων, (2010), «Γραφείο Ισότητας», Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.cityofathens.gr/el/katoikoi/gynaikes/grafeio-isotitas>, (02/09/2010).

Δήμος Αθηναίων, (2010), «Ξενώνας Κακοποιημένων Γυναικών», Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.cityofathens.gr/el/katoikoi/gynaikes/ksenonas-kakopoiimenon-gynaikon>, (02/09/2010).

Δήμος Μόβρης Ν. Αχαΐας, (2007), «Γραφείο Παροχής Κοινωνικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών», Σαγαίικα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.movri.gr/?section=657>, (01/09/2010).

Δίκτυο Γυναικών ΣΥΡΙΖΑ, (2008), «Κείμενο εισήγησης για τη θεματική του σεξισμού για την Πανελλαδική Προγραμματική Σύσκεψη Δικτύου Γυναικών ΣΥΡΙΖΑ», ΣΥΡΙΖΑ, Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://go2.wordpress.com/?id=725X1342&site=diktyogynaikwnsyriza.wordpress.com&url=http%3A%2F%2Fdiktyogynaikwnsyriza.files.wordpress.com%2F2008%2F11%2Fkeimeno-eisigisis-gia-ti-thematiki-tou-sexismou.doc&sref=http%3A%2F%2Fdiktyogynaikwnsyriza.wordpress.com%2F%25>

[cf%2583%25ce%25b5%25ce%25be%25ce%25b9%25cf%2583%25ce%25bc%25cf%258c%25cf%2582%2F](#), (29/08/2010).

Δίκτυο Γυναικών ΣΥΡΙΖΑ, (2010), «Επίκαιρη ερώτηση της Κ.Ο. του ΣΥΡΙΖΑ στη Βουλή “Ορισμένες ανισότητες και διακρίσεις λόγω φύλου”», ΣΥΡΙΖΑ, Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://diktyogynaikwnsyryiza.wordpress.com/>, (26/08/2010).

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, (2010), «Σύσταση και Νομικό Πλαίσιο, κλπ.», Ε.Κ.Κ.Α., Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.ekka.org.gr/>, (31/08/2010).

Εκπαιδευτήρια «Ελληνογερμανική Αγωγή», (2007), «Εισαγωγή στην κοινωνία της Ρωμαϊκής Ελλάδας», Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : www.ea.gr/ea/myfiles/File/gymnasio/romaikiellada_052007.ppt, (06/08/2010).

Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια «Βικιπαίδεια», (2009), «Σπιρτόκουτο», Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%80%CE%B9%CF%81%CF%84%CF%8C%CE%BA%CE%BF%CF%85%CF%84%CE%BF>, (29/08/2010)

Ελληνική Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια LivePedia.gr, (2007), «Δωδεκάδελτος», Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.livepedia.gr/index.php/%CE%94%CF%89%CE%B4%CE%B5%CE%BA%CE%AC%CE%B4%CE%B5%CE%BB%CF%84%CE%BF%CF%82>, (06/08/2010)

Ένωση Γυναικών Ελλάδος, (2010), «Ανακοίνωση – Διαμαρτυρία», Ε.Γ.Ε., Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : http://www.ege.gr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=61&Itemid=123, (28/08/2010).

Εργάνη (Κέντρο), (2010), «Σύντομη Περιγραφή», Θεσσαλονίκη, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : http://www.ergani.gr/gr/ergani/short_desc_ergani.aspx, (03/09/2010).

Εταιρία για τον Κοινωνικό Αποκλεισμό και την Ψυχική Υγεία, (2010), «Κέντρο Κοινωνικής Υποστήριξης Γυναικών (Κ.Κ.Υ.Γ.)», Θεσσαλονίκη, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.ekapsy.gr/gr/node/22>, (03/09/2010).

Εφημερίδα «Ισοτιμία», (2010), «Στα 65 το όριο ηλικίας συνταξιοδότησης και στο Δημόσιο» (φύλλο της 21-6-2010), Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.isotimia.gr/default.asp?pid=24&ct=13&artid=84988>, (14/08/2010)

Εφημερίδα «Καθημερινή», (2010), «Ένας αργός θάνατος στον καναπέ» (φύλλο της 18-5-2010), Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_columns_2_18/05/2008_270386, (29-08-2010)

Ηλιόπουλος, Α., (2009), «Το Στρες και οι Συνέπειές του», Υπηρεσίες E-therapy, Πειραιάς, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://e-therapy.gr/?p=39>, (23/08/2010)

Κανακίδου, Ε., (1996), «Η Προσωπικότητα της Μουσουλμάνας Γυναίκας και η Συμβολή της στις Παραδοσιακές Δομές Αγωγής και Εκπαίδευσης των Μουσουλμάνων της Δυτικής Θράκης», Πανεπιστήμιο Θράκης, Αλεξανδρούπολη, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://alex.eled.duth.gr/eled/phd/kanakidou/text/2.htm>, (08/08/2010)

Κανδύλη, Μ., (2008), «Η κατάθλιψη στις γυναίκες», Θεσσαλική Εταιρεία Ψυχικής Υγείας - Περίθαλψης – Αποκατάστασης (Θ.Ε.Ψ.Υ.Π.Α.), Λάρισα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : http://www.thepsypa.gr/read_work.asp?newsID=153, (25/08/2010).

Καραγιάννης, Δ., (2010), «Γαστροοισοφαγική παλινδρόμηση», Ιατρικό Κέντρο Αθηνών, Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο :

<http://health.in.gr/woman/Article.asp?ArticleId=18704&CurrentTopId=18661&IssueTitle=%CD%EF%F3%DE%EC%E1%F4%E1>, (23/08/2010).

Κέντρο Γυναικείων Μελετών και Ερευνών, (2005), «Οδηγός Ευαισθητοποίησης για την αφανή εργασία των γυναικών», Κ.Γ.Μ.Ε., Αθήνα

Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, (2010), «Η ταυτότητα του Κ.Ε.Θ.Ι.», Κ.Ε.Θ.Ι., Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.kethi.gr/>, (31/08/2010).

Κέντρο Πρόληψης της Εξάρτησης από Ναρκωτικά και Προαγωγής της Υγείας «ΠΥΞΙΔΑ», (2010), «Κέντρα ψυχοκοινωνικής στήριξης γυναικών», Πυξίδα, Θεσσαλονίκη, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : http://www.pyxida.org.gr/guide_det2.asp?kathgoria_forea_id=8&oid=178, (02/09/2010).

Κλωνή, Π., (2010), «Σημειώσεις μαθήματος : Κοινωνική Εργασία με Οικογένεια», Τ.Ε.Ι. Πάτρας, Πάτρα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://eclass.teipat.gr/SOCI-SEYP131/>, (08/08/2010)

Μουσούρου, Λ., (2005), «Οικογένεια και οικογενειακή πολιτική», Gutenberg, Αθήνα

Μπαμπινιώτης, Γ., (2005), «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας» (Β' Έκδοση), Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα

Νομικού – Πιτίδη, Μ., (2001), «Γυναίκα και Κοινωνική Πολιτική», Κ.Ε.Θ.Ι., Αθήνα

Πάντζος, Ε., (2010), «Ειδική Παροχή στις Εργαζόμενες Μητέρες για Προστασία της Μητρότητας», Επιθεώρησις Ι.Κ.Α. Ασφαλιστικού και Εργατικού Δικαίου, Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : http://www.eaed.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=278%3A2008-11-26-12-40-06&catid=244%3A-2009&Itemid=285&lang=el, (10/08/2010).

- Πάντου, Χ., (2010), «Ο ρόλος του άνδρα στην οικογένεια της υπαίθρου», Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα
- Παρούτσας, Δ., (2010), «Ο ρόλος της οικογένειας στην ανάπτυξη του παιδιού», Καρπενήσι, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://paroutsas.jmc.gr/family/history.htm>, (07/08/2010)
- Πάτκου, Ε., (2008), «Ο Σεξισμός στην Εκπαίδευση», Δίκτυο Γυναικών ΣΥΡΙΖΑ, Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://go2.wordpress.com/?id=725X1342&site=diktyogynaikwnsyryza.wordpress.com&url=http%3A%2F%2Fdiktyogynaikwnsyryza.files.wordpress.com%2F2008%2F11%2Fsexism-education.doc&sref=http%3A%2F%2Fdiktyogynaikwnsyryza.wordpress.com%2F%25cf%2583%25ce%25b5%25ce%25be%25ce%25b9%25cf%2583%25ce%25bc%25cf%258c%25cf%2582%2F>, (29/08/2010).
- Πετρακάκη, Α., (2009), «Το δικαίωμα της γυναίκας να εκλέγει και να εκλέγεται», Αγωνη Γραμμή, Ρέθυμνο, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://agonigrammi.wordpress.com/2009/09/20/%CF%84%CE%BF-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%AF%CF%89%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%AF%CE%BA%CE%B1%CF%82-%CE%BD%CE%B1-%CE%B5%CE%BA%CE%BB%CE%AD%CE%B3%CE%B5%CE%B9-%CE%BA%CE%B1/>, (05/09/2010).
- Πολιτικό Γραφείο της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε., (2006), «Διάλεξη για το γυναικείο ζήτημα», Κ.Κ.Ε., Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : http://www.kke.gr/gynaika/dialeksh_gia_to_gynaikeio_zhthma?act=2&morf=1&tab=1, (26/08/2010).

Πρωθυπουργός της Ελλάδος, (2009), «Καθορισμός και ανακατανομή αρμοδιοτήτων των Υπουργείων» (Π.Δ. 189/2009, ΦΕΚ 221 Α' / 5.11.2009), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Σακκέτος, Α., (2010), «Προλήψεις και δεισιδαιμονίες του λαού μας για την γυναίκα, που έτυχε να είναι άτεκνη», Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.sakketosaggelos.gr/Article/1421/>, (08/08/2010)

Σπυροπούλου, Α., & Ζέρβας, Ι., (2009), «Η καθυστερημένη ενσωμάτωση της έμφυλης διάστασης στους τομείς της Ψυχικής Υγείας», Ψυχιατρική Κλινική Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.avgi.gr/ArticleActionshow.action?articleID=512493>, (08/08/2010).

Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος (Σ.Κ.Λ.Ε.), (2010), «Κώδικας Δεοντολογίας των Κοινωνικών Λειτουργών», Σ.Κ.Λ.Ε., Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.skle.gr/>, (24/08/2010).

Τζημορώτα, Β., (2010), «Το προφίλ της γυναίκας του σήμερα», Γρεβενά, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : http://greveniotis.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=2420:q-q&catid=40:2009-01-28-22-29-03&Itemid=58, (06/08/2010)

Τσακλής, Π., (2007), «Ψυχοκοινωνικές παράμετροι», Τ.Ε.Ι. Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : http://tsaklis.com.p6.hostingprod.com/yahoo_site_admin/assets/docs/psychokinetics.278142728.pps, (24/08/2010)

Τσαούση, Α., (2006), «Τα κοινωνικά προβλήματα των γυναικών στις ανεπτυγμένες χώρες», Πανεπιστήμιο Αθηνών (Τμήμα Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης), Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.phs.uoa.gr/~ahatzis/SGH08.pdf>, (29/08/2010)

Το Ιστολόγιο του Ρογήρου, (2010), «Η γυναίκα στο Μεσαίωνα», Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://rogerios.wordpress.com/2010/03/12/%CE%B7-%CE%B3%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%AF%CE%BA%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%BC%CE%B5%CF%83%CE%B1%CE%AF%CF%89%CE%BD%CE%B1/>, (7/8/2010)

Υπουργείο Απασχόλησης & Κοινωνικής Προστασίας, (2008), «Ειδική παροχή προστασίας μητρότητας» (Υ.Α. 33891/606/7.5.2008, ΦΕΚ 833 Β' / 9.5.2008), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Υπουργεία Εσωτερικών κλπ., Οικονομίας & Οικονομικών, Ανάπτυξης, ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων, Απασχόλησης & Κοινωνικής Προστασίας, Δικαιοσύνης, και Εμπορικής Ναυτιλίας, (2006), «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών όσον αφορά στην πρόσβαση στην απασχόληση, στην επαγγελματική εκπαίδευση και ανέλιξη, στους όρους και στις συνθήκες εργασίας και άλλες συναφείς διατάξεις» (Ν. 3488/2006, ΦΕΚ 191 Α' / 11.9.2006), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Υπουργεία Εσωτερικών κλπ., Οικονομίας & Οικονομικών, Εξωτερικών, ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Δικαιοσύνης, Δημόσιας Τάξης, και Επικρατείας, (2006), «Ρυθμίσεις θεμάτων Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης και λοιπών θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης» (Ν. 3491/2006, ΦΕΚ 207 Α' / 2.10.2006), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Υπουργεία Εσωτερικών κλπ., Οικονομίας & Οικονομικών, Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων, Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Δικαιοσύνης, και Δημόσιας

Τάξης (2006), «Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις» (Ν. 3500/2006, ΦΕΚ 232 Α' / 24.10.2006), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Υπουργεία Εσωτερικών κλπ., Οικονομίας & Οικονομικών, και Δικαιοσύνης, (2007), «Κύρωση του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ.», (Ν. 3528/2007, ΦΕΚ 26 Α' / 9.2.2007), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Υπουργεία Εσωτερικών, Οικονομίας & Οικονομικών, και Δικαιοσύνης, (2007), «Κύρωση του Κώδικα Κατάστασης Δημοτικών και Κοινοτικών Υπαλλήλων», (Ν. 3584/2007, ΦΕΚ 143 Α' / 28.6.2007), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης & Αποκέντρωσης, (2007), «Χορήγηση διευκόλυνσης στους υπαλλήλους για την παρακολούθηση της σχολικής επίδοσης των τέκνων τους» (Υ.Α. ΔΙΔΑΔ/Φ.53/1222/οικ. 20561/9-8-2007, ΦΕΚ 1613 Β' / 17.8.2007), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Υπουργεία Εσωτερικών κλπ., και Οικονομίας & Οικονομικών, (2008), «Οργανισμός της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων» (Π.Δ. 5/2008, ΦΕΚ 17 Α' / 8.2.2008), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Υπουργεία Εσωτερικών κλπ., Οικονομίας & Οικονομικών, Ανάπτυξης, Απασχόλησης & Κοινωνικής Προστασίας και Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, (2008), «Διοικητική και οργανωτική μεταρρύθμιση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης και λοιπές ασφαλιστικές διατάξεις» (Ν. 3655/2008, ΦΕΚ 58 Α' / 3.4.2008), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Υπουργεία Εσωτερικών κλπ., Οικονομίας & Οικονομικών, Απασχόλησης & Κοινωνικής Προστασίας και Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, (2008), «Σύστημα Διαχείρισης, Αξιολόγησης, Παρακολούθησης και Ελέγχου – Διαδικασία Εφαρμογής της Πράξης Εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής» (ΚΥΑ 46855/1622/26-06-2008, ΦΕΚ 1186 Β' / 26.6.2008), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Υπουργεία Εσωτερικών κλπ., Οικονομίας & Οικονομικών, Απασχόλησης & Κοινωνικής Προστασίας και Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, (2008), «Τροποποίηση της υπ' αριθμ. 46855/1622/26.6.2008 (ΦΕΚ 1186/Β) όμοιας απόφασης κλπ.» (ΚΥΑ 60460/2171/28-08-2008, ΦΕΚ 1739 Β' / 28.8.2008), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Υπουργεία Εσωτερικών κλπ., Οικονομικών, Εθνικής Άμυνας, Οικονομίας κλπ., Υποδομών Μεταφορών & Δικτύων, Εργασίας & Κοινωνικής Ασφάλισης, Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, Δικαιοσύνης κλπ., και Προστασίας του Πολίτη, (2010), «Νέο Ασφαλιστικό Σύστημα και συναφείς διατάξεις, ρυθμίσεις στις εργασιακές σχέσεις» (Ν. 3863/2010, ΦΕΚ 115 Α' / 15.7.2010), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Υπουργεία Οικονομίας & Οικονομικών, Εσωτερικών κλπ., Υγείας & Πρόνοιας, και Δικαιοσύνης, (2003), «Αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων και άλλες διατάξεις» (Ν. 3189/2003, ΦΕΚ 243 Α' / 21.10.2003), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Υπουργεία Προεδρίας της Κυβέρνησης, Εθνικής Οικονομίας, Εσωτερικών, Δικαιοσύνης, Οικονομικών, και Γεωργίας, (1982), «Ρύθμιση θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Προεδρίας της Κυβέρνησης, της ΥΕΝΕΔ, καθώς και άλλες διατάξεις» (Ν. 1288/1992, ΦΕΚ 120 Α' / 1.10.1982), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Υπουργεία Προεδρίας της Κυβέρνησης, Παρά τω Πρωθυπουργώ & Εργασίας, Εξωτερικών, Εθνικής Οικονομίας κλπ., Εσωτερικών, Δημοσίων Έργων κλπ., Υγείας Πρόνοιας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Δικαιοσύνης, Εθνικής Παιδείας &

Θρησκευμάτων κλπ., Γεωργίας, Πολιτισμού & Επιστημών, Ενέργειας & Φυσικών Πόρων, Εμπορίου, Δημόσιας Τάξης, και Εθνικής Άμυνας, (1985), «Κυβέρνηση και κυβερνητικά όργανα» (Ν. 1558/1985, ΦΕΚ 137 Α' / 26.7.1985), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Υπουργεία Προεδρίας της Κυβέρνησης, και Οικονομικών, (1988), «Οργανισμός Υπηρεσιών του Υπουργείου Προεδρίας της Κυβέρνησης» (Π.Δ. 320/1988, ΦΕΚ 149 Α' / 5.7.1988), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Υπουργεία Προεδρίας της Κυβέρνησης, Εργασίας, Υγείας Πρόνοιας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Δικαιοσύνης, Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων, και Βιομηχανίας Ενέργειας & Τεχνολογίας, (1989), «Καθορισμός επαγγελματικών δικαιωμάτων των πτυχιούχων του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας & Πρόνοιας των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων» (Π.Δ. 50/1989, ΦΕΚ 23 Α' / 26.1.1989), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Υπουργεία Προεδρίας της Κυβέρνησης, Εσωτερικών, Οικονομικών, Υγείας Πρόνοιας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Δικαιοσύνης, Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων, Πολιτισμού, Δημόσιας Τάξης, και Εθνικής Οικονομίας, (1989), «Σύσταση Υπουργείου Τουρισμού και ρύθμιση θεμάτων δημόσιας διοίκησης» (Ν. 1835/1989, ΦΕΚ 76 Α' / 14.3.1989), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Υπουργείο Προεδρίας της Κυβέρνησης, (1994), «Σύσταση Κέντρου Ερευνών για θέματα ισότητας» (Π.Δ. 42/1994, ΦΕΚ 33 Α' / 11.3.1994), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Υπουργεία Υγείας Πρόνοιας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων, και Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων, (1992), «Άσκηση του επαγγέλματος του Κοινωνικού Λειτουργού» (Π.Δ. 23/1992, ΦΕΚ 6 Α' / 30.1.1992), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Χριστιανική Ένωση Νέων, (2008), «Ιστορικό», Χ.Ε.Ν., Αθήνα, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.xen.gr/history.html>, (04/09/2010).

Χουρδάκη, Μ., (1982), «Οικογενειακή Ψυχολογία», Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα

Ξενογλώσση

Abreu, F., (2008), «Crua e áspera Alice», Revista Universitária do Audiovisual - Universidade de São Paulo, São Paulo, Brazil, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.ufscar.br/rua/site/?p=331>, (29/08/2010)

Pernoud, R., (1977), «Pour en finir avec le Moyen Âge», Seuil, Points Histoire, Paris, France

Rebelo, D., (2002), «As Conquistas Democráticas da Mulher Portuguesa», Associação “25 de Abril”, Lisboa, Portugal, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.25abril.org/docs/congresso/democracia/00.07-Dulce%20Rebelo.pdf>, (05/09/2010).

United Nations, (2000), «The world's women, 2000: trends and statistics», U.N. Publications (Department of Economic and Social Affairs), New York, U.S.A.

Vaziulin, V.A., (1998), «Logika istorii. Voprosy teorii i metodologii» (Η λογική της ιστορίας - Ζητήματα θεωρίας και μεθοδολογίας), μτφρ. Πατέλης, Δ., 2004, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.